

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN 6 VE 7. SINIF TÜRKÇE DERS
KİTAPLARINDA YER ALAN KELİME ÇALIŞMALARINDAKİ KELİMELERE
ERİŞİ DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aslıhan MURAT

Ankara

Ocak, 2014

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN 6 VE 7. SINIF TÜRKÇE DERS
KİTAPLARINDA YER ALAN KELİME ÇALIŞMALARINDAKİ KELİMELERE
ERİŞİ DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aslıhan MURAT

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yusuf DOĞAN

Ankara, 2014

Aslıhan MURAT ’ın “*İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin 6 ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Kelime Çalışmalarındaki Kelimelere Erişi Düzeylerinin Belirlenmesi*” başlıklı tezi 23.01.2014 tarihinde, jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Başkan: Doç. Dr. Ferudun SEZGİN

.....

Üye (Tez Danışmanı): Yrd. Doç. Dr. Yusuf DOĞAN

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Kemalettin DENİZ

.....

ÖN SÖZ

Dil, insanların duygu ve düşüncelerini ifade etmesini sağlayan en etkili araçtır. Bireyler dili etkili kullanarak çevresiyle ilişkiler kurar ve düşündüklerini doğru bir biçimde aktarırlar. İnsan kendini ifade ederken temel dil becerilerini kullanır. Bu nedenle dil becerilerinin geliştirilmesi için zengin bir söz varlığına ihtiyaç vardır.

8. sınıf öğrencilerinin 6 ve 7. sınıf Türkçe Çalışma Kitabı ile Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda yer alan kelimelere erişim düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmanın birinci bölümünde bu çalışmanın gerekçelerini ortaya koyan problem durumu, araştırmanın problem durumuna bağlı olarak da çalışmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve varsayımları belirtilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde; kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Bu kapsamda; dil, dilin işlevi, dilin eğitim-öğretim sürecindeki rolü ve işlevleri, ana dili, ana dili eğitiminin önemi, söz varlığı, söz varlığının önemi, söz varlığının içerdiği öğeler, temel dil becerileri başlıkları üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın üçüncü bölümünde; araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın dördüncü bölümünde ise ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin, 6 ve 7. sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda yer alan kelime çalışmalarındaki kelimelere erişim düzeyleri ile ilgili sonuçlar tablolastırılarak yorumlanmıştır.

Araştırmanın beşinci bölümünde ise elde edilen sonuçlar değerlendirilmiş ve bu değerlendirmeler sonucunda çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Bu araştırmanın ortaya konmasında bilgilerini, tecrübelerini ve yardımlarını esirgemeyen, sabır ve özveriyle bana yol gösteren hocam Yrd. Doç. Dr. Yusuf DOĞAN'a, tez çalışmamın istatistik bölümünde yardımını gördüğüm Doç. Dr. Ferudun SEZGİN'e ve Dr. Serkan KOŞAR'a, çalışmam boyunca desteğini esirgemeyen ve anlayışıyla bana güç veren eşim Hakan MURAT'a, neşesiyle bana destek olan kızım

Burcu Rana MURAT'a, bugünlere gelmemde en büyük katkısı olan babama, anneme, ağabeylerime teşekkür ederim.

Aslıhan MURAT

ÖZET

İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN 6 ve 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN KELİME ÇALIŞMALARINDAKİ KELİMELERE ERİŞİ DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

MURAT, Aslıhan

Yüksek Lisans, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Yusuf DOĞAN

Ocak–2014, XVI + 148 sayfa

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin 6 ve 7. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda yer alan kelime çalışmalarındaki kelime ve deyimlere erişi düzeylerini saptamaktır. Araştırma, betimsel tarama yöntemi olup araştırmanın çalışma grubunu, Ankara İli Keçiören İlçesinde rastgele seçilen üç ilköğretim okulunda 2012–2013 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 300 öğrenci oluşturmuştur.

Uygulama öncesinde Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 6 ve 7. sınıf Öğrenci Çalışma Kitabı ile Öğretmen Kılavuz Kitabı incelenmiş, bu kitaplarda kelime öğretimini hedefleyen 465 kelime ve 107 deyim tespit edilerek listelenmiştir. Bu kelimelerden öğrencilerin anlamını bilebilecekleri 134 kelime ve 1 deyimle ilgili olarak 8. sınıfta öğrenim gören 100 öğrenciyle görüşülmüş, öğrencilerin tamamı bu kelimelerin anlamını bildiği için söz konusu kelimeler, araştırmada kullanılacak kelime ve deyim listesinden çıkarılmıştır. Söz konusu listede yer alan kelime deyimlerle ilgili olarak Ankara ilinde görev yapan 30 Türkçe öğretmenin görüşü alınmış, sonuçta araştırmada 128 kelime ve 52 deyim kullanılmıştır. Çalışma yapraklarında ele alınan kelime öğretim teknikleri de uzmanlarının görüşleri doğrultusunda tespit edilmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulan çalışma yaprakları kullanılmıştır. Çalışma yapraklarında “Deyimi Anlamı ile Eşleştirme”, “Deyimin Anlamını Yazma”, “Deyimi Cümlede Kullanma”, “Kelimeyi Anlamı ile Eşleştirme”, “Kelimenin Anlamını Yazma”, “Kelimeyi Cümlede Kullanma”,

“Kelimenin Eş Anlamlısını Yazma”, “Kelimenin Eş Anlamlısını Cümlede Kullanma” başlıklı etkinlikler yer almıştır.

Çalışma kâğıtları, uygulama yapılan okullardan biri olan Şinasi İlköğretim Okulunda çalışma grubu dışında kalan 8. sınıfların birinde ön çalışma ile gözden geçirilmiştir. Gözden geçirilmiş çalışma yaprakları üzerinde gerekli düzenlemeler yapılmış ve araştırma; Şinasi İlköğretim Okulu, Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulu ve Şenlik İlköğretim Okulunda yapılmıştır.

Çalışma grubu kapsamındaki öğrencilerin çalışma yapraklarında yer alan kelime ve deyimlere verdikleri cevaplar, SPSS 17.0 kullanılarak analiz edilmiştir. Üç okulda araştırmaya katılan öğrencilerin kelime öğretim etkinliklerinde yer alan kelime ve deyimlere verdikleri cevapların toplam doğru ve yanlış yüzdelikleri ile Chi-Square Test ($p<.05$) sonuçları tabloleştirilmiştir. Bu tablolara ilave olarak öğrencilerin %70 ve üzeri ile %30 ve altı bir oranla doğru yaptıkları çalışmaların sonuçları tabloleştirilmiş ve bu verilerden hareketle değerlendirmeler yapılmıştır.

Elde edilen bulgulara dayalı olarak; araştırmaya katılan öğrencilerin kelime öğretim çalışmalarında “Kelimeyi Anlamı ile Eşleştirme” ve “Deyimi Anlamı ile Eşleştirme” etkinliklerinde; “Kelimenin Anlamını Yazma, Cümlede Kullanma”, “Deyimin Anlamını Yazma, Cümlede Kullanma” ile “Kelimenin Eş Anlamlısını Yazma, Cümlede Kullanma” etkinliklerine göre daha başarılı oldukları belirlenmiştir.

Araştırmada ele alınan 128 kelimedenden 33’ü %70 ve üzerinde (üst düzey), 43’ü %69-31 (orta düzey), 52’si %30-1 (alt düzey) oranında bilinmiştir. Araştırmada ele alınan 52 deyimden 23’ü %70 ve üzerinde (üst düzey), 18’i %69-31 (orta düzey), 11’i %30-1 (alt düzey) oranında bilinmiştir. Bir başka ifadeyle öğrencilerin anlamı bilinmeyen kelimelere erişi düzeyleri, anlamı bilinmeyen deyimlere erişi düzeylerinden geridedir. Bu veriler göz önüne alındığında Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda geçen bilinmeyen kelimelerin kazanılma düzeylerinin istenilen seviyede olmadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kelime öğretimi, deyim öğretimi, söz varlığı, 8. sınıf, Türkçe öğretimi

ABSTRACT

DETERMINING THE ACHIEVEMENT LEVEL OF SECONDARY SCHOOL 8TH GRADE STUDENTS IN ACQUIRING THE WORDS IN THE VOCABULARY EXERCISES THAT TAKE PLACE IN 6TH AND 7TH GRADE TURKISH COURSE BOOKS

MURAT, Aslıhan

Master Degree, Department of Turkish Education

Thesis Counsellor: Assist. Prof. Dr. Yusuf DOĞAN

January-2014, XVI + 148 Pages

The aim of this study is to determine the a and idioms which are in 6th and 7th grade course book and teachievement level of 8th grade students in acguiring the word hers' book vocabulary exercises.

All the three participating schools, which are the study groups of this research, are in Keçiören which is a province of Ankara, chosen randomly and 300 hundred students who are being educated at these schools between the 2012-2013 education years took part in this descriptive research.

Before the research, 6th and 7th grade student's books and teacher's books published by the Ministry of National Education were analyzed and 465 words and 107 idioms which aim to teach vocabulary in these books were listed. Among these words and idioms, one idiom and 134 words which were expected to be known by the students were asked to 100 students in 8th grade. As all the students knew their meanings, this idiom and these words were omitted from the list used in the research. 30 teachers of Turkish who work in Ankara were interviewed about the words and idioms in the list and as a result 128 words and 52 idioms were used in the research. The vocabulary teaching techniques used in the worksheets were identified in accordance with the opinions of the experts in the field.

The worksheets, prepared by the researcher were used during the research as a data collecting tool. Activities titled such as 'matching the idiom with the meaning', 'writing down the meaning of the idiom', 'making sentences using the idiom', 'matching the word with its meaning', 'writing down the meaning of the word', 'Using the word in a sentence', 'writing the synonym of the word' were used.

The worksheets were reviewed by a pre-study with one of the 8 classes which is not one of the study group in Şinasi Primary school which is also a practice school in this research. The required arrangements have been done on the worksheets and the research has been done at Şinasi Primary School, Hüseyin Güllüoğlu Primary School and Şenlik Primary School.

The answers given by the students in the study group concerning the words and idioms in the worksheets were analyzed by using SPSS 17.0. The total percentage of the students' false and true answers given to the words and idioms in the vocabulary teaching activities and Chi-Square Test ($p < .05$) results were shown on tables. In addition to these tables, the results of the studies that were done correctly by 70 % and over 70 % of the students and the studies that were done correctly by 30 % and below 30 % of the students were shown on tables and the assessment was made depending on these data.

According to the research findings, in the vocabulary studies, students are more successful at 'matching the word with the meaning', 'matching the idiom with its meaning' activities than the ones such as 'writing the meaning of the word, using it in a sentence', 'writing the meaning of the idiom, using it in a sentence' and 'writing the synonym of the word, using it in a sentence'.

33 words out of the 128 words dealt with in this research were known by 70 % and over 70 % (high level), 43 ones were known by 69 to 31 % (intermediate level) and 52 ones were known by 30 to 1 % (low level). 23 idioms out of 52 idioms dealt with in this research were known by 70 % and over (high level), 18 idioms were known by 69 to 31 % (medium-level), 11 idioms were known by 30 to 1 % (low-level) In other words, the students' achievement level concerning the unknown words falls behind their achievement levels concerning the unknown idioms. Considering all these data, it can be said that the level of the acquisition of unknown words which take place in both Turkish student's book and teacher's book is not at an expected level.

Key words: vocabulary teaching, teaching idioms, vocabulary, 8th grade teaching Turkish.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xvi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.5. Araştırmanın Varsayımları	6
1.6. Tanımlar.....	7
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Dil.....	8
2.1.1. Dilin İşlevleri.....	10
2.1.2. Dilin Eğitim-Öğretim Sürecindeki Rolü ve İşlevleri.....	11
2.1.3. Ana Dili	13
2.1.4. Ana Dili Eğitiminin Önemi	14
2.2. Söz Varlığının Tanımı, Kapsamı	15
2.2.1. Söz Varlığının Önemi	16
2.2.2. Söz Varlığının İçerdiği Unsurlar.....	17
2.2.2.1. Temel Söz Varlığı.....	18
2.2.2.2. Atasözleri	19
2.2.2.3. Deyimler.....	19
2.2.2.4. İkilemeler	20
2.2.2.5. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler).....	22
2.2.2.6. Terimler.....	23

2.2.2.7. Çeviri Kelimeler	23
2.2.2.8. Yabancı Kelimeler	24
2.2.2.9. Kalıplaşmış Sözler	24
2.2.3. Kelime ve Dört Temel Dil Becerisi	25
2.2.3.1. Dinleme Becerisi	25
2.2.3.2. Okuma Becerisi	27
2.2.3.3. Konuşma Becerisi	29
2.2.3.4. Yazma Becerisi	30
2.2.4. İlgili Araştırmalar	31
3. YÖNTEM	36
3.1. Araştırmanın Modeli	36
3.2. Çalışma Grubu	36
3.3. Verilerin Toplanması	36
3.4. Verilerin Analizi	42
4. BULGULAR ve YORUMLAR	43
4.1. Altıncı Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki kelime çalışmalarında hangi kelime ve deyimlerin yer aldığına ilişkin bulgular	43
4.2. Yedinci Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki kelime çalışmalarında hangi kelime ve deyimlerin yer aldığına ilişkin bulgular	46
4.3. Altı ve Yedinci Sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki kelime çalışmalarında ele alınan kelimelerin sonraki çalışmalarda tekrarlanma sıklıklarına ilişkin bulgular	50
4.4. Altı ve Yedinci Sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki kelime çalışmalarında kelime öğretimine yönelik çalışmalarına ilişkin bulgular	52
4.5. Altı ve Yedinci Sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'nın kelime çalışmalarında yer alan kelime ve deyimlerden uzman görüşlerine göre öncelikli olarak öğretilmesi gerekenlere ilişkin bulgular	54
4.6. Araştırmada ele alınan kelime ve deyimlerin öğrenciler tarafından öğrenilme durumlarına ilişkin bulgu ve yorumlar	54
4.6.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Deyimlerle Anlamlarını Eşleştirme Düzeylerine Göre Dağılımı	54

4.6.2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Deyimlerin Anlamlarını Yazma Düzeylerine Göre Dağılımı.....	58
4.6.3. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Deyimleri Cümlede Kullanma Düzeylerine Göre Dağılımı	62
4.6.4. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kelimelerle Anlamlarını Eşleştirme Düzeylerine Göre Dağılımı	66
4.6.5. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kelimelerin Anlamını Yazma Düzeylerine Göre Dağılımı.....	70
4.6.6. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kelimeyi Cümlede Kullanma Düzeylerine Göre Dağılımı	74
4.6.7. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kelimenin Eş Anlamlısını Yazma Düzeylerine Göre Dağılımı.....	78
4.6.8. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kelimenin Eş Anlamlısını Cümlede Kullanma Düzeylerine Göre Dağılımı.....	84
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	90
5.1. Sonuçlar	90
5.2. Öneriler	97
KAYNAKÇA.....	100
EKLER	107
EK 1. Doğrudan Kelime Öğretimi Hedefleyen Etkinliklere Yönelik Uzman Görüşü Formu	107
EK 2. Öğrenci Görüşü Formu.....	111
EK 3. Uzman Görüşü Formu	113
EK 4. Bilim Uzmanı Görüşü Formu	120
EK 5. Öğrenci Verilerinden Alınan Örnekler	126
EK 6. Öğrencilere Uygulanan Çalışma Kâğıtlarından Örnekler.....	144

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Çalışma yapraklarında yer alan kelimeler	38
Tablo 2: Çalışma yapraklarında yer alan deyimler	40
Tablo 3: Altıncı Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki kelime öğretim çalışmalarında yer alan kelimeler	43
Tablo 4: Altıncı Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki kelime öğretim çalışmalarında yer alan deyimler	46
Tablo 5: Yedinci Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki kelime öğretim çalışmalarında yer alan kelimeler	47
Tablo 6: Yedinci Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki kelime öğretim çalışmalarında yer alan deyimler	49
Tablo 7: Altı ve Yedinci Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki kelime öğretim çalışmalarında yer alan kelimelerin sonraki çalışmalarda tekrarlanma sıklıkları	51
Tablo 8: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları Altı ve Yedinci Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı ile Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda kelime öğretim etkinlikleri ve sayıları	53
Tablo 9: Öğrencilerin Deyimlerle Anlamlarını Eşleştirme Düzeyleri	55
Tablo 10: Öğrencilerin Deyimlerle Anlamlarını %70 ve Üzerinde Bir Oranla Doğru Eşleştirdikleri Deyimler ve Oranları	57
Tablo 11: Öğrencilerin Deyimleri Anlamlarıyla %30 ve Altında Bir Oranla Doğru Eşleştirdikleri Deyim ve Oranı	58
Tablo 12: Öğrencilerin Deyimlerin Anlamlarını Yazma Düzeyleri	50

Tablo 13: Öğrencilerin Deyimlerin Anlamlarını %70 ve Üzerinde Bir Oranla Doğru Yazdıkları Deyimler ve Oranları	60
Tablo 14: Öğrencilerin Deyimlerin Anlamlarını %30 ve Altında Bir Oranla Doğru Yazdıkları Deyimler ve Oranları	61
Tablo 15: Öğrencilerin Deyimleri Cümlede Kullanma Düzeyleri.....	62
Tablo 16: Öğrencilerin %70 ve Üzerinde Bir Oranla Cümlede Kullandıkları Deyimler ve Oranları.....	64
Tablo 17: Öğrencilerin %30 ve Altında Bir Oranla Cümlede Kullandıkları Deyimler ve Oranları.....	65
Tablo 18: Öğrencilerin Kelimeyi Anlamı ile Eşleştirme Düzeyleri.....	66
Tablo 19: Öğrencilerin %70 ve Üzerinde Bir Oranla Anlamıyla Doğru Eşleştirdikleri Kelimeler ve Oranları	68
Tablo 20: Öğrencilerin %30 ve Altında Bir Oranla Anlamıyla Doğru Eşleştirdikleri Kelimeler ve Oranları	69
Tablo 21: Öğrencilerin Kelimenin Anlamını Yazma Düzeyleri.....	70
Tablo 22: Öğrencilerin %70 ve Üzerinde Bir Oranla Anlamını Doğru Yazdıkları Kelimeler ve Oranları	72
Tablo 23: Öğrencilerin %30 ve Altında Bir Oranla Anlamını Doğru Yazdıkları Kelimeler ve Oranları	73
Tablo 24: Öğrencilerin Kelimeyi Cümlede Kullanma Düzeyleri	75
Tablo 25: Öğrencilerin %70 ve Üzerinde Bir Oranla Cümlede Doğru Kullandıkları Kelimeler ve Oranları	76
Tablo 26: Öğrencilerin %30 ve Altında Bir Oranla Cümlede Doğru Kullandıkları Kelimeler ve Oranları	77

Tablo 27: Öğrencilerin Kelimenin Eş Anlamlısını Yazma Düzeyleri	79
Tablo 28: Öğrencilerin %70 ve Üzerinde Bir Oranla Eş Anlamlısını Doğru Yazdıkları Kelimeler ve Oranları	81
Tablo 29: Öğrencilerin %30 ve Altında Bir Oranla Kelimenin Eş Anlamlısını Doğru Yazdıkları Kelimeler ve Oranları	82
Tablo 30: Öğrencilerin Kelimenin Eş Anlamlısını Cümlede Kullanma Düzeyleri	84
Tablo 31: Öğrencilerin %70 ve Üzerinde Bir Oranla Eş Anlamlısını Cümlede Doğru Kullandıkları Kelimeler ve Oranları	86
Tablo 32: Öğrencilerin %30 ve Altında Bir Oranla Eş Anlamlısını Cümlede Doğru Kullandıkları Kelimeler ve Oranları	87
Tablo 33: Öğrencilerin Kelime ve Deyimleri Bilme Oranları	93

KISALTMALAR LİSTESİ

- bk. : Bakınız
- MEB : Millî Eğitim Bakanlığı
- p. : Anlamlılık düzeyi
- s. : Sayfa
- TDK : Türk Dil Kurumu
- vb : Ve benzeri
- YÖK : Yüksek Öğretim Kurulu
- X^2 : Chi-Square Test
- % : Yüzde
- SPSS : Statistical Package For Social Sciences
- Ort. : Ortalama

1. GİRİŞ

Bu bölümde, problem durumuna, ilgili araştırmalara, araştırmanın amacına ve önemine yer verilmiş; problem cümlesi, alt problemler, varsayımlar ve sınırlılıklar ele alınmıştır.

1.1. Problem Durumu

Bireyler, yaşamlarının ilk anından itibaren dil öğrenmeye başlamaktadır. İlk kelimelerin öğrenildiği yer aile ortamıdır. Çevrenin etkisiyle de yeni kelimeler söz varlığımıza eklenir ve kelime hazinesi zenginleşmeye başlar. Kelime hazinesinin sistemli bir şekilde geliştirildiği yer ise okuldur. Bireyler, duygu ve düşüncelerini başkalarına aktarırken, çevresiyle iletişim kurarken sahip oldukları söz varlığını kullanır. Söz varlığını geliştirmek için gerek aile, gerekse öğretmen tarafından yapılan farklı etkinlikler ve uygulamalar sonucunda çocuğun anlama becerisini geliştirip anlatma becerisini zenginleştirecek bir söz varlığı oluşturmak, Türkçe eğitim ve öğretiminin temel amaçlarındandır. Bireyin yaşadığı dünyayı anlamasında ve yorumlamasında dilin önemi büyüktür.

“Dildeki her kelime ve kelime grubu bir nesnenin ya da düşüncenin simgesidir. Bu yönüyle kelimeler, düşünmenin ve anlamanın temel öğeleridir. Kişinin kelime hazinesi onun kavrama, algılama ve değerlendirme yeteneklerinin belirleyicisidir” (Sever, 2004, s.20). Bu nedenle, bireyin sahip olduğu söz varlığı, onun dünyayı algılama şeklini belirler.

Türkçe dersi farklı uygulamalar yoluyla öğrencinin dil becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Söz varlığını zenginleştirmek bu amacın gerçekleştirilmesinde oldukça önemlidir. Bu nedenle Türkçe derslerinde ve Türkçe ders kitaplarında öğrencilerin söz varlığını geliştirmeye yönelik etkinlikler üzerinde titizlikle durulmalı, bu uygulamalara büyük önem verilmelidir. Öğrencilerin okuduklarını ve dinlediklerini tam ve doğru bir şekilde anlamaları, anladıklarını anlatabilmeleri için söz varlığının yeterli seviyede olması gerekmektedir.

İnsanlar arasında iletişimin tam ve doğru bir biçimde gerçekleşebilmesi için yeterli söz varlığına sahip olmaları gerekir. Söz varlığı yetersiz bireyler kendini doğru ifade edemezler ve anlatılanları tam ve doğru olarak anlayamazlar. Söz varlığı konusunda her bir öğrencinin seviyesine göre öğrenmesi gereken kelime ve kavram sayısının Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda belirtilmediği görülür. “Türkçe öğretim programında öğrencilerin kelime hazinelerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmış ancak hangi kelimelerin öğretileceği ve hangi metotların kullanılacağından bahsedilmemiştir” (Özbay ve Melanlıoğlu, 2008, s.34). Bu durum ise öğrencilerin söz varlıklarını planlı bir şekilde geliştirmek için yapılacak uygulamaları tespit etmeyi zorlaştırmaktadır.

Ana dili eğitimi hayatın önemli bir parçasıdır. Ateş'e (1999, s.8) göre “Öğrencilerin dildeki yetersizliklerinden doğan sorunlar, Türkçe dersinin sınırları içinde kalmaz, öteki derslerine de yansır, dahası bütün yaşamında kendini gösterir”. Türkçe, bütün derslerde ve özellikle de hayatın içinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Türkçenin öğrenciler tarafından doğru, güzel ve etkili kullanımı onların hayatına olumlu bir şekilde yansıyacaktır.

Türkçe kitaplarında 2005 yılından itibaren kelime öğretimiyle ilgili farklı uygulamalar yer almıştır. Ders kitaplarında daha önce ise kelimenin anlamının sözlükten bulunması şeklinde klasik kelime öğretim yöntemi yer almaktaydı. Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı'yla öğrencilerin kelime hazineleri, farklı uygulamalar ve etkinlikler aracılığıyla zenginleştirmeye çalışılmaktadır.

Türkçe derslerinin ana materyali ders kitabıdır. “Türkçe öğretmenlerinin büyük bir bölümü, öğrencileri programın amaçlarına uygun düzeye getirecek etkinlikleri plânlama becerisinden yoksun durumdadırlar. Pek az öğretmen, Türkçe derslerinde ders kitabında verilenlerin dışında uygulamalar yapmaktadır. Bu da Türkçe ders kitaplarının önemini bir kat daha artırmaktadır” (Topgül, 2004, s.9) . İşeri'ye (2002, s.5) göre “Ders kitapları eğitim araç ve gereçleri arasında en işlevsel, en kolay erişilebilen ve en sık başvuru alan bir araç özelliği taşımaktadır”. Bu nedenle, kelime öğretimiyle ilgili çalışmalar başta olmak üzere ders kitaplarındaki etkinlikler ve uygulamalar, öğrencilerin söz varlıklarını zenginleştirmeleri açısından önemlidir.

Türkçe ders kitabı, öğrencinin dil becerilerinin gelişmesine ve söz varlığının zenginleşmesine katkı sağlar. Öğrenciyi sahip olduğu ana dilini kavratacak olan Türkçe ders kitabının, öğrencinin kendini doğru ve etkili ifade etmesine, kültür birikiminin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle öğretmenler ders kitabı aracılığıyla öğrencilerinin söz varlığını zenginleştirmeyi amaç hâline getirmelidirler. Türkçe ders kitaplarında yer alan kelime öğretim etkinliklerinin, Türkçenin söz varlığını güzel ve doğru bir biçimde yansıtması ve öğrencilerin kelime hazinelerini geliştirmeye, zenginleştirmeye katkı sağlaması gerektiği düşünülmektedir. Bu çalışma 8. sınıf öğrencilerinin 6 ve 7. sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarında yer alan kelime çalışmalarında yer alan anlamını bilmedikleri kelimelerden ne kadarını öğrendiklerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda 6 ve 7. sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarında yer alan kelime çalışmalarındaki kelimeler tespit edilmiş ve öğrencilerin bu kelimeleri öğrenme düzeyleri belirlenmiştir. Belirtilen hususlardan hareketle araştırmamızın problem cümlesi, “8. sınıf öğrencilerinin, 6 ve 7. sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda yer alan kelime çalışmalarındaki kelimelere erişim düzeyleri nedir?” şeklinde ifade edilebilir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından ilköğretim kurumlarında 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak okutulması kabul edilen ve 2574 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayımlanan MEB Yayınları ilköğretim 6 ve 7. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda yer alan kelime çalışmalarındaki kelimelerin, 8. sınıf öğrencileri tarafından kazanılma düzeylerini belirlemektir. Söz konusu bu amaca ulaşmak için 6 ve 7. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda yer alan kelime öğretim çalışmaları incelenmiş, öğrencilere öğretilmesi amaçlanan kelime ve deyimler belirlenmiş, bunlardan hangilerinin öncelikli olarak öğretilmesi gerektiği tespit edilmiş, ardından da çeşitli uygulamalar yardımıyla 8. sınıf öğrencilerinin söz konusu kelime ve deyimleri kazanma düzeyleri ortaya konmuştur. Araştırmanın bir başka amacı ise 6, 7 ve 8. sınıfta kelime öğretimiyle ilgili farklı bir bakış açısı oluşturarak kitap yazım çalışmalarında kelime öğretimi konusundaki uygulamaların

daha planlı hâle gelmesine katkıda bulunmaktadır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Altıncı sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki kelime çalışmalarında hangi kelime ve deyimler bulunmaktadır?
2. Yedinci sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki kelime çalışmalarında hangi kelime ve deyimler bulunmaktadır?
3. Altı ve Yedinci sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'nın kelime çalışmalarında ele alınan kelime ve deyimlerin sonraki çalışmalarda tekrarlanma sıklıkları nedir?
4. Altı ve Yedinci sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'nın kelime çalışmalarında yer alan kelime ve deyimlerin öğretiminde hangi çalışmalardan yararlanılmıştır?
5. Altı ve Yedinci sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'nın kelime çalışmalarında yer alan kelime ve deyimlerden hangileri öğrencilere öncelikli olarak öğretilmelidir?
6. Altı ve Yedinci sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'nın kelime çalışmalarında yer alan kelime ve deyimlerden öncelikli olarak öğretilmesi gereken kelime ve deyimlerin öğrenciler tarafından öğrenilme durumları nedir?
7. Altı ve Yedinci sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'nın kelime çalışmalarında yer alan kelime ve deyimlerden öncelikli olarak öğretilmesi gereken kelime ve deyimlerin öğrenciler tarafından öğrenilme durumları arasında fark var mıdır? (Yedinci alt problemle ilgili bulgulara, altıncı alt problemde ele alınan tabloların altında yer verilmiştir).

1.3. Araştırmanın Önemi

Bireyin sahip olduğu söz varlığı, anlama ve anlatma becerilerinin temelini oluşturmaktadır. Anlama ve anlatma becerisi gelişmiş bireyler duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde aktarırken çevresiyle de etkili iletişim kurmaktadır. Bireyin sahip olduğu söz varlığı duygu ve düşünce dünyasının sınırlarını belirler. Bu nedenle bireyin söz varlığının zenginliği, yaşamında ne kadar önemli yer tuttuğu merak edilen ve titizlikle araştırılması gereken bir konu olmuştur.

Birey, eğitim hayatı ile birlikte ana dilinin söz varlığı ile tanışmaya başlar ve söz varlığını zenginleştirmeye başlar. Türkçe derslerinin, bireyin söz varlığını geliştirmede büyük öneme sahip olduğu bir gerçektir. Öğrencilerin söz varlığını zenginleştirmek, öğrencilerin başarılı ve kendilerini rahat ifade edebilen bireyler olmaları için gereklidir. Söz varlığı zengin olmayan öğrenciler, kendilerini ifade ederken zorlanmaktadır.

Dil becerilerinin etkili ve doğru kullanımı, söz varlığının zenginliğine bağlıdır. Bu nedenle eğitim ve öğretim faaliyetlerinin planlı olarak yürütüldüğü okullarda öğrencilere planlı bir şekilde kelime öğretimi uygulamaları ve etkinlikleri yaptırılmalıdır. Bu çalışma, eğitim sistemimizde kelime öğretimi açısından temel kaynak ve materyal özelliği taşıyan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerine bağlı olarak öğrencilere kazandırılmaya çalışılan kelime ve deyimlerin kitaplarda yer alma şekilleri ile bu kelime ve deyimleri kazandırmaya yönelik kelime öğretim etkinliklerinin tespiti açısından önemlidir. Bu çalışmada incelenen Türkçe ders kitaplarının kelime öğretimine yönelik politikaları da ana hatlarıyla tespit edilmiştir. Elde edilen verilerin ders kitaplarında kelime öğretimiyle ilgili yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında öğretmen ve uzman görüşlerinden hareketle tespit edilen kelime listeleri, söz konusu sınıflarda öğrencilere öncelikli olarak öğretilmesi gereken kelimelerin tespiti anlamına da gelmektedir. Öğretmenlerin, bu listelerde yer alan kelimeler üzerinde farklı çalışmalar yaparak durmaları ve söz konusu kelimelerin öğretimine yönelik çeşitli tekrar uygulamaları planlamaları, kelime öğretimi açısından farklı yöntemlerin hayata geçirilmesine de imkân sağlamış olacaktır. Böylelikle kelime öğretimiyle ilgili çalışmalar daha verimli bir hâle gelecektir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak okutulması kabul edilen ve 2574 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan Millî Eğitim Yayınları ilköğretim 6 ve 7. sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz ve Öğrenci Çalışma Kitapları'ndaki kelime öğretimini hedefleyen etkinliklerle,

2. Araştırmaya konu olan çalışma ve kılavuz kitaplarından tespit edilen kelimeler arasından uzman görüşleri çerçevesinde belirlenen kelimelerle,

3. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak okutulması kabul edilen ve 2574 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan Millî Eğitim Yayınları ilköğretim 6 ve 7. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitaplarını ders aracı olarak kullanan öğrencilerle,

4. Araştırmanın yapıldığı ve Ankara'da bulunan Şinasi İlköğretim Okulu, Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulu ve Şenlik İlköğretim Okulu 2012- 2013 eğitim öğretim yılında, her okuldan 100 olmak üzere 8. sınıfta öğrenim gören toplam 300 öğrenciden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmadaki başlıca varsayımlar şunlardır:

1. 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan anlamı bilinmeyen kelimelerle ilgili çalışmaların tamamının, araştırmanın örneklemine giren gruplarda öğretmenler tarafından işlendiği,

2. Araştırmanın örneklemine giren 8. sınıf öğrencilerinin, 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan anlamı bilinmeyen kelimelerle ilgili uygulamaların tamamına katıldığı,

3. Söz varlığına yönelik uygulamaların öğrencilerin gerçek durumunu yansıttığı varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Kelime

Dilin en küçük yapı taşı kelimelerdir. Türkçe Sözlük’ te kelime için “Anlamlı ses veya ses birliği, söz, sözcük” (Türkçe Sözlük, 2005, s.1130) şeklinde tanımlanmıştır. Karadağ ise söz varlığı çalışmalarında kelimeyi şu şekilde tanımlar: “Çekim unsurları çıkarıldığında, anlam ile biçimin kesiştiği ilk nokta. Kesişme bazen kelime kökünde, bazen kelime gövdesinde, birleşik kelime tabanında gerçekleşebilmektedir. Bu açıdan kelime, anlamı veya görevi bulunan, çekim ekleri ile işlenmeye hazır tabandır” (Karadağ, 2005, s.305).

Deyim

Dilimize anlatım güzelliği ve zenginliği katan kalıplaşmış kelime gruplarıdır. Korkmaz deyimi şöyle ifade etmektedir: “Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği.” (Korkmaz, 2003, s.43).

Söz varlığı

Türkçe’de “söz dağarcığı, kelime hazinesi ya da kelime serveti” gibi isimlerle anılan bu kavram bir dilin sahip olduğu kelimeler ile bir kişinin sahip olduğu kelimelerin tamamı yerine kullanılmaktadır. Aksan (1996, s.7) söz varlığını, “Bir dilin sözcükleri, terimleri, yabancı dillerden gelme ögeleri, atasözleri, deyimleri, insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılması gelenek olmuş kalıp sözleri ve kalıplaşmış birtakım özdeyişler” olarak tanımlamaktadır.

Kelime Öğretimi

İnsan sahip olduğu dilin söz varlığını seviyesinde çevresiyle iletişim kurar ve düşüncelerini paylaşır. “Dil öğrenme büyük ölçüde kelime öğrenme demektir. İnsanların dil seviyeleri daha çok bildikleri kelimelerle belirlenir. Bu yüzden dil derslerinde kelime öğretimi önemli bir yere sahiptir” (Adıgüzel, 2004, s.53-54). Kelime öğretiminin Türkçe öğretimindeki yeri önemlidir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dil

Dil, insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliktir. İnsan, dili sayesinde çevresi ile iletişim kurar ve bu sayede çevresini anlar ve yorumlar. Dil insanın yaşadığı çevreyi tanıması ve anlamlandırmasında en önemli araçtır.

Dil üzerine yapılan tanımların her birinde dil kavramının çeşitli özelliklerine yer verilmiştir. Tanımların bazılarında dilin işlevselliğinden bahsedilirken, bazılarında toplumsal yönüne değinilmektedir.

Günümüze kadar dil ile ilgili farklı tanımlar yapılmıştır. Dilin tanımı Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te, "İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma" (TDK,2005,s.526) olarak yer almaktadır.

Ergin (1999,s.7) dili, "İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta;kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örölmüş muazzam bir yapı; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemi" şeklinde tanımlamıştır.

Korkmaz (2007, s.67) dili, "İnsanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden öröülü, çok yönlü ve gelişmiş bir sistem" olarak tanımlamaktadır. Bu düşünceden hareketle dilin; insan ve toplum arasında sıkı bir bağ kuran araç olduğu söylenebilir.

Aksan (2007, s.11) ise dili "Bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyüü bir varlıktır. Gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünölemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili

bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurum” olarak tanımlar. Banguoğlu’nun (2000, s.9) tanımında dil, “İnsanların meramlarını anlatmak için kullandıkları sesli bir işaret sistemi ve en mükemmel anlatma vasıtası” olarak karşımıza çıkar. İnsanlık varolduğu sürece dil gelişmeye ve üretmeye devam edecektir. “Dil, bir üretim sistemidir.”(Gander ve Gardiner,1994, s.94).

Kaplan (2001, s.39) dili “Cemiyetin ferde bağışladığı en büyük miras ve donatım” olarak ifade etmektedir. Kaplan (2001, s.39) dilin bütünleştirici özelliğinden şu şekilde bahsetmektedir: “Duygu ve düşüncüyü insana aktaran bir vasıta olduğu için, insan topluluklarını bir yığın ve kitle olmaktan kurtararak aralarında ‘duygu ve düşünce birliği’ olan cemiyet, yani ‘millet’ haline getiren bir yapı” olma yönü de vardır”. Dil ait olduğu topluluğa millet özelliği katmış ve o topluluğun yaşama biçimi olmuştur.

Dilin en önemli özelliği de insanları bir millet hâline getirerek toplumları oluşturmastır. Bu nedenle toplum olma özelliğini ortaya çıkaran ve insanları bir araya getiren en önemli faktör dildir. Bu nedenle dil bir milletin hayatındaki en önemli unsurdur. “Dil, bireyleri birbirine bağlayan, bir toplumu gelişigüzel insan yığını olmaktan çıkaran, millet haline getiren en önemli öğelerden biridir” (Kavcar vd., 2012, s.6).

Göğüş (1978,s.1) ise dili, “Sağlıklı bireylerin yetişmesinde, sağlıklı toplumların, milletlerin ve köklü bir kültürün oluşmasında, korunmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında tek vasıta” olarak tanımlamaktadır. Yani dil, kültürü gelecek nesillere aktaran vasıttır.

Yalçın (2002,s.15), hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olan dili “Sadece kültür taşıyan bir unsur değil aynı zamanda kültürün oluşmasını sağlayan yapısı ve oluşmasındaki büyü çözülememiş, oksijen gibi göremediğimiz fakat onsuz da yapamadığımız bir varlık” olarak ifade etmektedir.

“Dil, konuşurken çıkardığımız, duyarak algıladığımız ses örüntüleriyle anlatmak ya da kavrayıp yorumlamak istediğimiz anlam örüntüleri arasındaki ilişkiyi kuran yapısal bir sistemdir” (Sever, 2003, s.27).

Yukarıdaki tanımlarda daha çok dilin işlevselliği üzerinde durulmaktadır. Bu tanımlarından hareketle çıkarılabilecek ortak noktalar şunlardır: Dil insanlar arasında anlaşmayı ve iletişim kurmayı sağlayan bir araçtır. Dil, insanları bir araya getirerek ona millet olma özelliği katar. Dil ait olduğu toplulukların kültürünü ve değerlerini yansıtır. Bu özellikleri ile dil insana değer katar.

2.1.1. Dilin İşlevleri

Dil, bireylerin dış dünya ile iletişim kurmalarını sağlayan, düşünce ve duygu dünyasını ifade etmeye yarayan bir yapıdır. Dilin en önemli işlevlerinden biri iletişimdir. Dil iletişim işlevini yerine getirirken insanların birbirlerini anlayabilmelerini, dış dünyayı anlamlandırabilmelerini sağlamaktadır. Alpöge'ye (1991,s.64) dil, düşünce ve duyguları anlatmada ve öğrenmede; algılananları, deneyimleri, bilgileri aktarmada; soru sormak, emir vermek, istekte bulunmak gibi işlevleri gerçekleştirmede kullanılan araçtır.

Dil, sosyal bir olgudur. Bu nedenle yaşamın her anında yer almaktadır. Bireyler çevreleriyle iletişim kurarken dili kullanırlar. “İnsanın kendisini ve çevresindeki olayları anlamaya çalışırken kurduğu düşünce dünyası, kavramlar ve kavramlar arasındaki ilişkilerle biçimlenir. İnsan, kavramların bir dil bütünlüğü içinde kazandıkları değerlerle birlikte sosyalleşir ve dil yardımıyla öğrenme, öğrendiklerini uygulama, yorumlama gibi birtakım düşünme ve ifade etme faaliyetlerinde bulunur” (MEB, 2006, s.2).

Dil sadece düşünceyi iletme aracı değildir, dilin farklı bir işlevi de insana içinde yaşadığı dünyayı anlamlı hâle getirmesidir. Dil insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. İnsan, duygu ve düşüncelerini ancak dil sayesinde aktarabilir. Bu nedenle dil ile düşünce birbirini tamamlamaktadır. Yalçın'a (2005, s.7) göre dil, insanlara yaşadıkları dış dünyayı algılama ve anlamlandırma gücü kazandırarak onlara mükemmel bir anlam evreni yaratır ve onlara bu anlam evreni ekseninde ortak bir düşünce ve bakış açısı kazandırır.

İnsan düşüncelerini dil ile aktarır. Dilin gelişmesi düşüncenin gelişmesi demektir. İnsan dili sayesinde kendini tanıma olanağı bulur ve yaşadığı dünyayı anlamlandırır. İnsan düşüncesiyle varlığı kavrar.

Dilin başka bir işlevi de toplumda yaşayan insanları birleştirici olmasıdır. Bir toplumun bir araya gelmesini, dolayısıyla millet olmasını gerektiren her türlü faktör dilin içinde yer almaktadır. Yalçın'a (2005, s.7) göre dil, insanlara kazandırdığı ortak düşünce ve anlayış yeteneği ile onları bir yığın olmaktan kurtararak milletleşme sürecine sokar.

İnsanlar ait olduğu toplumda dili doğal yollardan öğrenmeye başlar. Bu nedenle doğal bir şekilde bir dilin öğrenilebilmesi için toplumda aynı dili konuşan insanların bulunması gerekir. "İnsan konuşmaya ve dil öğrenmeye hazır bir yetenekle doğar. Hangi toplum içinde doğmuşsa o toplumun dilini ve kültürünü benimser. Yaşam felsefesini, dünyevi zevklerini, estetik dünyasını o toplumun ve o mekanın etkisinde öğrenir, benimser. Bu yüzden dilin iyi öğrenilmesi ve güzel kullanılması için onun sevilmesi gerekir".(Aktaş ve Gündüz, 2005, s.11).

Duygu ve düşüncelerimizi ilettiğimiz bir anlaşma aracı olan dilin bir diğer işlevi de öğretme ve öğrenmedir. Hayatımızdaki en etkili iletişim aracı olan dil, çevremizdekilere düşüncelerimizi doğru ve etkili şekilde iletilmesini sağlayarak eğitim ve öğretim faaliyetlerinin gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Görüldüğü gibi dil, sahip olduğu pek çok işlevle insan hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır.

2.1.2. Dilin Eğitim-Öğretim Sürecindeki Rolü ve İşlevleri

Hayatın vazgeçilmez bir parçası olan dil, eğitim ve öğretim sürecinde ulaşılmak istenen hedefleri gerçekleştirmeyi sağlayan vasıtaadır. İnsan sahip olduğu dil sayesinde çevresini anlamlandırır, çevresiyle iletişim kurar ve düşüncelerine ifade eder.

Her türlü öğrenme ve öğretme faaliyeti dil ile gerçekleşmektedir. Bireyler ana dilinden kazandığı söz varlığını eğitim ve öğretim faaliyetleri sayesinde geliştirir ve zenginleştirir. Yalçın'a (2005, s.6) göre en etkili iletişim aracı olan dil, aktarılacak istenenlerin en doğru şekilde aktarılmasını sağlayarak davranış değişikliği süreci olan eğitimi ve bu eğitimin planlı uygulanış şekli olan öğretimi kolaylaştırır.

Ergenç'e (2002, s.129) göre, her insan, biyolojik ve fizyolojik süreç sonucu oluşan yapılanma gereği, bir dil yetisiyle doğar. Kişinin dil becerilerini kazanabilmesi için temel teşkil eden bu beceri, kişinin içinde doğduğu toplulukta konuşulmakta olan dili edinmesine ve belirli bir süre sonra da bu edinimini kullanıma dökmesine olanak sağlayan bir düzendir. Bununla birlikte insanın beyinde oluşan ve soyut olarak nitelendirilen dil, söze ya da yazıya döküldüğünde somutlaşır ve toplum yaşamında bireyin dış dünyayla ilişkilerini belirleyen, yansıtan bir yapıya dönüşür.

Aksan'a (2007, s.11) dilin önemini şöyle ifade eder: "İnsanın duygularını, düşüncelerini, isteklerini bütün incelikleriyle açığa vurmasına, yaşamını sürdürebilmesine olanak sağlar. Bir an düşünecek olursak, dil olmadan bir ince duyguyu, bir şiiri, önemli bir olayı, bir buluşu, bizim için unutulmayacak kadar değerli bir anımızı, bir fizik ya da kimya olayını nasıl anlatabilir, nasıl kâğıda geçirilebilir". Bu nedenle dilin, insanların yaşadıkları çevre içerisinde, iletişim kurmaları, bilgileri edinmeleri ve davranış göstermelerini sağlayan en önemli iletişim aracı olduğu düşünülebilir ve dil insanın ayrılmaz bir parçasıdır.

"Kişinin eğitim sürecinde kazanacağı beceriler, onun ana dilindeki yetkinliğine bağlıdır. Yaşamı etkileyen bütün alanlarda meydana gelecek her türlü ilerleme ancak her bakımdan gelişmiş ve zengin bir dille gerçekleşebilir. Bilginin doğru bir şekilde algılanıp anlamlandırılması, kullanılması, geliştirilmesi kişinin alacağı dil eğitimiyle yakından ilişkilidir. Çünkü bilgiyi taşıyan ve depolayan unsurların başında dil gelmektedir. Ana dilinin işleyiş düzenini iyi bir şekilde kavrayan öğrenciler, okuduklarını kolay anladıkları gibi duyup düşündüklerini de uygun bir biçimde ve eksiksiz bir şekilde anlatma olanağına erişirler" (Yalçın, 2002, s.19). Dil bu yönüyle, düşünce dünyamızın en önemli yansıtıcısıdır.

Göğüş'e (1978, s.17) göre "11-13 yaş grubundaki çocuklar uzun dikkat isteyen çalışmalardan hoşlanmazlar. Genellikle masal zevki bitmiştir. daha gerçek şeyler üzerine yönelirler. Doğa, fen ve hayvanlara yönelik konulara, kahramanların yaşam öykülerine ilgi gösterirler. Okuma isteği artar; spor, eğlence, gülmece yazılarını severler. Uzun roman yerine kısa hikaye ve yazıları okurlar.". Eğitim ve öğretim faaliyetleri sürecinde öğrencilerin ilgi ve istekleri, gelişim özellikleri doğru belirlenirse,

etkili ve kalıcı öğrenme ortamları oluşturulabilir. Bir başka ifadeyle sistemli yürütülen bir eğitim-öğretim faaliyeti ana dilinin zenginleşmesine büyük katkı sağlayacaktır.

2.1.3. Ana Dili

Birey, parçası olduğu toplumdan ve yaşadığı çevreden kazanmaya başladığı ana diliyle, düşünce dünyasını geliştirirken diğer insanlarla iletişimini güçlendirmektedir. Sever'e (2004, s.1) göre, ana dil çocuğun yaşadığı çevrenin ve bağlı olduğu toplumsal ortamın ürünüdür. Çocuk çevresini, toplumunu ve bu toplumun koyduğu ve geliştirdiği kültürel birikimi ana diliyle algılayıp kavrar. Bu nedenle ana dil bireyin sahip olduğu en değerli hazinedir.

Güleryüz (2004, s.6) ana dili kavramını “Çocuğun genel anlamda ana merkezli öğrenme yaşantılarıyla oluşan, duygu, düşünce ve dilin kültürel iklimiyle beslenip gelişen bir iletişim aracıdır.” şeklinde tanımlamıştır. Vardar'a (2002, s.17) göre “Ana dili insanın içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dil”dir. Bireyin dünyaya geldiği andan itibaren kendini ifade etmek ve iletişim kurabilmek için aile ya da yaşadığı çevreden edindiği ilk dil ana dilidir.

Birey çevresiyle kurduğu etkili iletişim ile ana dilini zenginleştirir. Ana dili ilk olarak aile ortamında öğrenilmeye başlar, çevre ve okul ile daha da zenginleşir. Ana dili bireyin yaşadığı toplumla arasındaki en önemli bağıdır. Dolayısıyla ilk yaşlardan itibaren bireyin yaşamında vazgeçilmez yerini almaktadır.

Aksan'a (2006, s.75) göre, ana dilini edinmekte olan insan, küçükken tek tek sözcüklerden yola çıkarak, öncelikle temel söz varlığını edinmeye başlar. Önce aile, sonrasında eğitim-öğretim ortamı, sosyal çevre ve iş yaşamında, yaşadığı süre boyunca kişinin söz varlığı daha da gelişecektir. Bu gelişmede en hızlı dönem şüphesiz çocukluk çağlarıdır. Daha sonra söz varlığının gelişmesine büyük katkı sağlayan yaşadığımız çevre ve eğitim ortamı olmaktadır.

Korkmaz (2007, s.18) ana dilini “İnsanın doğup büyüdüğü aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden öğrendiği, bilinçaltına kadar inebilen ve kişilerle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dildir”. Şeklinde ifade etmektedir. Ana dili bireyin yaşadığı toplumla arasındaki en kuvvetli bağıdır.

Dil öğretiminde temel hedef ana dilini doğru ve etkili kullanmak olmalıdır. Ana dilinin doğru kullanılmasını sağlamak söz varlığının zenginleşmesine bağlıdır. Bu konuda toplumda yaşayan bireylere ve öğretmenlere önemli sorumluluklar düşmektedir.

2.1.4. Ana Dili Eğitiminin Önemi

Dil insanın yaşama biçimidir. Bu nedenle eğitim-öğretim faaliyetleri içerisinde ana dili önemli bir yere sahiptir. Ana dili bireye topluma ait kültürel değerleri öğretir. Kültürel değerler ana dili sayesinde yeni kuşaklara aktarılır. Bu sayede nesiller arasında bir köprü kurulmuş olur.

Kavcar vd. (1995, s.3) ana dilinin önemini şu şekilde vurgulamaktadır. “İlköğretimden itibaren okul yapısı içerisine alınan çocuklara insan ilişkileri, ekonomik yaşam ve toplum yaşamı bakımından her Türk yurttaşına gerekli bilgi ve beceriler verilerek, donatılmaya çalışılmaktadır. Bu yetiştirme sürecinde ana dili öğretimi büyük önem taşımaktadır”. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin başarıya ulaşmasında; iletişim becerileri gelişmiş, ilgi ve yeteneklerinin farkında olan, yaşadığı dünyayı anlamlandıran bireylerin yetişmesinde ana dilinin önemi büyüktür.

Göğüş’e (1978, s.22) göre “Ana dilini gelişimi fiziksel, ruhsal ve toplumsal gelişime bağlıdır. Başka bir deyişle çocuk büyüdükçe, bilgisi arttıkça ve çevresi genişledikçe dili zenginleşmektedir. Ana dilinde çeşitli bilgi, beceri ve yetenekler aşama aşama ve sürekli bir gelişme gösterir; birden oluşmaz”. Ana dilini etkili kullanamayan bireyler okul başarılarında sıkıntı çektikleri gibi yaşamlarının her anında problem yaşarlar. Bu nedenle ana dili eğitimi çalışmaları titizlikle yürütülmelidir.

Ana dili eğitimi başarılı bir şekilde gerçekleştirildiğinde bireylerin dil bilinci gelişmektedir. Eğitim-öğretim yaşantılarının başarıya ulaşmasında; iletişim becerilerinin gelişmesinde, bireylerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda hayatını devam ettirmesinde ana dili eğitimi önemlidir. Ana dili eğitiminin öncelikli amacı bireyin söz varlığını zenginleştirmek, dil becerilerini geliştirmek ve bireyin yaşadığı çevrede kendini ifade etme olanağı sağlamaktır. Bunlar gerçekleştiğinde eğitim-öğretim çalışmalarında hedeflere ulaşılmış olur.

2.2. Söz Varlığının Tanımı, Kapsamı

Söz varlığı, toplumun yaşama biçimini, tarihini, kültürünü yansıtır. Birey; kendini sahip olduğu söz varlığıyla ifade eder, o söz varlığıyla dış dünyayı görür, duygularını ifade eder. Birey, doğuştan itibaren öğrenmeye başladığı bu dili kendi bakış açısıyla, kültürüyle, yaşantısıyla, inançlarıyla, yenilemeye ve geliştirmeye devam eder. İnsanlar dış dünyayla olan bütün iletişimlerini, kelimelerle ve bu kelimelerin şekillendirdiği temel dil becerileriyle yapmaktadırlar.

Söz varlığı ile ilgili çeşitli tanımlar vardır. Türkçe Sözlük'te (2005, s.1807) söz varlığı şöyle tanımlanmaktadır: “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, kelime hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler.”

Dil, sürekli zenginleşen ve kendini yenileyen bir yapıdır. Bu konuda Banguoğlu (2007, s.141) şunları söylemektedir: “Dil yaşayan bir organizma gibi zamanın ihtiyacına göre durmadan kendi yapısından kelimeler yaratarak ve yabancı dillerden kelimeler alarak dağarcığını zenginleştirir. Bir yandan da bazı kelimeleri eskitir ve düşürür.” Karakuş (2000, s.127) söz varlığını, bir dilde kullanılan kelimelerin hepsine ve ifade gücüne kelime hazinesi/dağarcığı/serveti denir, diye tanımlamaktadır.

“İnsanın duyduğunu, okuduğunu anlayabilmesi, gördüklerini, düşündüklerini, hayallerini ve duygularını tam ve doğru olarak ifade edebilmesi için zengin bir kelime kadrosuna ihtiyaç vardır” (Karakuş, 2000, s.127). Bu nedenle bireyin kendini doğru ifade edebilmesi zengin söz varlığına bağlıdır.

Kelime hazinesinde yer alan kelimeler aktif ve pasif iki bölüme ayrılırlar: “Yazılı ve sözlü anlatımda rahatça ve kolayca kullanabildiğimiz kelimeler aktif, ara sıra duyduğumuz ve bir metin içinde karşılaştığımız zaman anladığımız kelimeler pasiftir” (Karakuş, 2000, s.128).

Bireylerin kullandıkları aktif kelime sayıları, pasif kelimelere göre daha az olmaktadır. Göğüş'ün (1978, s.24) Hilderth'ten (1958) aktardığına göre, “Amerikalı çocuklar üzerine yapılan araştırmanın, İngilizceye göre sonucu olarak bir yaş ve sözcük sayısı dizelgesi çıkarılmıştır. Buna göre 6 yaşındaki çocukların aktif söz dağarcığı 2600,

pasif söz dağarcığı 14700 olarak belirlenmiştir. 10 ve 14 yaşındaki çocukların aktif söz dağarcığı sırasıyla 5500, 8500; pasif söz dağarcığı ise 34300 ve 62500 olarak belirlenmiştir”. Başka bir deyişle bireyin kelime hazinesi, anlamını bilerek kullandığı kelimeler ve bireyin bir yerde okuduğu ve/veya duyduğu ve anlamını bildiği fakat kullanmadığı kelimelerden oluşur.

Söz varlığı insanın duygu düşünce, dünyayı algılayış biçimini, yaşam şeklini belirlemektedir. Söz varlığı insanın kültürü, yaşama biçimi, dil becerisiyle etkilenirken, insanın yaşadığı dünyaya bakış açısını zenginleştirmekte ve değiştirmektedir. Söz varlığı çalışmalarının temelini atıldığı okullarda kelime kazanımı çalışmalarına önem verilmelidir.

2.2.1. Söz Varlığının Önemi

İnsanın yaşadığı dünyayı doğru bir biçimde anlayabilmesi sahip olduğu söz varlığına bağlıdır. Söz varlığının zenginliği anlama ve anlatma becerilerinin zenginliği demektir. Bu nedenle insan okuduğu veya dinlediği bir metni anlayabilecek, anladığında anlatabilecek bir söz varlığına sahip olmalıdır.

Çocuk doğduğu andan itibaren ‘dinleme’ yoluyla ilk eğitimini almaya başlar. Büyüdükçe ‘konuşma’yı, dinleyerek öğrendiği sözcüklerle gerçekleştirir. Birikiminde bulunan kelime ve ifade kalıplarını kullanarak çevresindekilerle bildirişimde bulunur. En yakın çevresinden başlayarak iletişimde bulunan çocuk, toplumun farklı yönlerini kelimeler yardımıyla tanımaya, anlamaya, kavramaya başlar. Böylece çocuk eğitim-öğretimin nihai amaçlarından biri olan sosyalleşmeye ulaşırken bir yandan da benliğini, toplumun ona biçtiği kimliği ve kişiliği kazanır. Birey ve toplum için hayati önem arz eden söz varlığı; bireyin eğitim ve öğretime yön verme ve sosyolojik gelişim için toplumun şekillenmesine katkıda bulunmada çok önemlidir (Tosunoğlu, 1998, s.11).

İnsanın duygu ve düşünce dünyasını diğer bireylere tam, doğru ve etkili bir biçimde anlatabilmesi için söz varlığının zengin olması gerekmektedir. “Sözcük dağarcığının zengin oluşu, kolay ve iyi bir okuma, doğru bir anlama ve anlatım sağlar” (Göğüş, 1978, s.362). Söz varlığı zengin olan bireyler duygu ve düşüncelerini aktarırken kendilerini ifade etmede daha başarılı olurlar.

Anlama gücünün geliştirilmesi için de kelime dünyasının genişliğinin büyük önemi vardır. Okunan veya dinlenen bir metnin yahut dinlenen bir konuşmanın anlamlı parçalar olan sözcüklerden meydana geldiği bilinmektedir. Kusursuz bir anlama için metinde geçen sözcüklerin bilinmesi tek başına yeterli olmasa da ‘olmazsa olmaz’ bir temel parça niteliğindedir. Örneğin; “iki tarafına muntazam ağaçlar dikilmiş bir yoldan geçiyorlardı.” cümlesini okuyan bir öğrenci ‘muntazam’ sözcüğünün düzenli, sıralanmış, bir sırada olan anlamlarına geldiğini bilmese de, yolun her iki tarafına ağaç dikildiğini anlayabilir. Ancak bu kusursuz ve tam bir anlama değildir. Cümlede muntazamın işlevselliği söz konusu ise bu sözcüğü bilmeden cümleyi okuyan, tam bir anlama gerçekleştirmemiş demektir. (Çeçen, 2002, s.3).

Zengin söz varlığına sahip bireyler kendilerini doğru ifade edebilir ve etkili iletişim kurabilirler; bu nedenle doğuştan kazanılmaya başlayan dil öğrenimi doğru eğitim faaliyetleri ile desteklenmelidir.

“İnsanın duygu ve düşüncelerini söze dökmesi zor olduğu için bunu kısmen de olsa başarabilenler; toplum hayatında özel bir yere gelmiş, bu sayede önlerindeki birtakım engelleri aşmış ya da bazı imtiyazlar elde etmişlerdir” (Kavcar vd. 1995, s.7). Çevresiyle doğru ve etkili iletişim kuran bireyler söz varlığı zenginleşmiştir.

Bireyin söz varlığı ne kadar zenginse, düşünce dünyasının sınırları da o kadar genişir. Birey söz varlığını zenginleştirerek geniş bir dünya görüşüne ulaşır.

İleri ülkelerin kendi ana dilleri konusunda yaptıkları çalışmalar, bu konu için açtıkları kurumlar, bu kurumların belirledikleri temel kelime listeleri, bu listelere göre gösterilen başarılar “ileri” olmanın ölçütlerinden biridir (Tosunoğlu, 1998, s.13). Bundan dolayı eğitim-öğretim faaliyetinin yapıldığı ortamlarda söz varlığını geliştirme çalışmalarına mutlaka yer verilmelidir.

2.2.2. Söz Varlığının İçerdiği Unsurlar

Bir dilin sözcüklerini, deyimlerini, atasözlerini ve bilim, teknik, sanat, zanaat alanlarıyla ilgili olan terimleri içine alan geniş bir çerçeve oluşturur. Büyük ölçüde, dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü yansıtır. (Aksan, 2006, s.75). Söz varlığının içinde dile anlatım zenginliği ve gücü katan ikileme, ilişki sözleri ve kalıplaşmış kelimeler de yer almaktadır.

2.2.2.1. Temel Söz Varlığı

Temel söz varlığı olarak ifade edilen çekirdek kelimeler söz varlığının diğer unsurlarına içine alarak onların oluşmasını sağlar. İkilemeler, deyimler, atasözleri ve kalıplaşmış sözler meydana gelirken çekirdek kelimelerden faydalanırlar. Temel söz varlığının unsurları Türkçenin anlatım zenginliğinin ve gücünün bir göstergesidir.

2.2.2.2. Atasözleri

Aksan'a (1996, s.33) göre, "Bir dilin söz varlığı içinde yer alan atasözleri bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayabilen sözler" dir. Atasözleri yaşam biçimlerinin ve deneyimlerin sonucu ortaya çıkar. Atasözleri söz varlığına zenginlik katmaktadır.

Aksoy'a (1998, s.15-20) göre atasözlerinin özelliklerini şöyledir:

1. Atasözleri kalıplaşmış söz ifadeleridir. Bir atasözünün kelimeleri başkalarıyla değiştirilemez, söz diziminin yapısı da bozulamaz. "Derdini saklayan derman bulamaz." atasözünde 'derman' yerine 'ilaç' sözcüğü konulamayacağı gibi, "Çalma elin kapısını, çalarlar kapını." atasözü de "Elin kapısını çalma, kapını çalarlar." şeklinde kurallı cümle olarak söylenemez.

2. Atasözleri az kelimeyle çok şey anlatır, kısa ve özlüdür; çoğu bir, iki cümleden oluşur: "Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al." gibi.

3. Bazı atasözleri sosyal olayların uzun bir gözlem ve deneme sonucu nasıl olduklarını anlatır: "Minareyi çalan kılıfı hazırlar." gibi.

4. Atasözleri doğa olaylarının oluşumunu da aktarır: "Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır." gibi.

5. Atasözlerinin bir kısmı, toplumsal olayların oluşumunu anlatırken insanlara ders de verir: "Öfke ile kalkan ziyan ile oturur." gibi.

6. Bazı atasözleri töreleri ve gelenekleri bildirir: "Kızını dövmeyen dizini döver.", "Kız beşikte, çeyiz sandıkta." gibi.

7. Bazı atasözleri de bilgelik gösterilerek öğüt verir, yol gösterir. “Korkunun ecele faydası yoktur.”, “İş olacağına varır.” gibi.

8. İnancıları bildiren atasözleri de vardır: “Baykuşun kısmeti ayağına gelir.”, “Akacak kan damarda durmaz.” gibi.

Elçin’e (2001, s.625) göre atasözü “Maddi şekli bir hareket noktası yapan ve ilk söyleyicilerini tespit edemediğimiz bu dil mahsulleri, hayat prensibi olacak fikir ve düşünceleri, din, ahlak, hukuk, iktisat, terbiye, gelenek, görenek ile tabiat hadiselerinden, teknikten vb. çıkacak kaideleri müşahhasan mücerrete giden bir yolla, bazen bir fıkra kılığında söz ve yazı ile nesillerden nesillere intikal ettiren hikmetli cümleler”dir.

Atasözleri hiç değişmeden kuşaktan kuşağa aktarılabildiği gibi değişikliklere de uğrar ya da unutulmaya yüz tutabilir. Atasözleri ait oldukları milletin duygu, düşünce dünyasını, kültürünü yansıtan söz varlığı unsurlarındandır.

2.2.2.3. Deyimler

Dilin söz varlığını oluşturan önemli unsurlardan biri de deyimlerdir. Deyimler bir dilin zenginliğinin somut göstergesidir. Türk Dil Kurumunun internet sitesinde Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü bölümü veri tabanında, Türkçe söz varlığında 11209 deyim yer aldığı ifade edilmektedir.

Deyim çeşitli şekilde tanımlanmıştır. Bunlar: “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbekleridir.” (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, 2011).

“Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış kelime topluluğu ya da tümce.” (Aksoy, 1998, s.52). Elçin’e (2001, s.642) göre deyim; “Asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözler”dir.

Hatipoğlu (1982, s.38) deyimi “Anlatım gücünü artırmak için, gerçek anlamı dışına kayan, bazı sözcükleri değişmediği hâlde bazıları değişip çekimlenebilen kalıplaşmış birden çok sözcük” olarak tanımlamaktadır.

Korkmaz’a (2003, s.66) göre ise deyim “Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime veya kelime grubu”dur.

Hengirmen’e (1999, s.116) göre deyim “Genellikle gerçek anlamının dışında kullanılan, anlatımı daha güzel ve etkili yapan, tarafından ortak olarak benimsenen kalıplaşmış söz”dür.

Deyimler toplumun duygu, düşünce ve yaşayışını yansıtmaktadır. Bu nedenle Aksan (2002, s.95) “Deyimler genellikle bir durumu, karşılaşılan olayların özelliklerini, insan karakter ve davranışlarını, insanların çeşitli fiziksel ve ruhsal niteliklerini betimlemek üzere, birden çok sözcükle oluşturulur”.

Aksan (2002, s.103-105) deyimlerin özelliklerini şu şekilde ifade eder:

1) Deyimler kalıplaşmış söz gruplarıdır. Bir deyimın sözcükleri değiştirilip yerine başka sözcükler konulamaz. Örneğin çam devirmek, çam yıkmak şeklinde kullanılamaz.

2) Deyimler en az iki kelimeden oluşur ve biçim bakımından

a) Ad tamlaması durumunda deyimler: kavga kaşağısı, cırcır böceği, laf ebesi.

b) Sıfat tamlaması durumundaki deyimler: eski toprak, fermanlı deli, dilli düdük, çöpsüz üzüm.

c) Bağımlı sıralı tümce yapısındaki deyimler: Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.

d) Bağımsız sıralı tümce yapısındaki deyimler: Takke düştü; keller göründü.

e) Soru cümlesi niteliği gösteren deyimler: Değirmenin suyu nereden geliyor?

Deyimler Türkçenin söz varlığının zenginliğinin bir göstergesi olup anlatılmak isteneni kısa ve etkili bir biçimde anlatmaya yarayan söz öbekleridir.

2.2.2.4. İkilemeler

Söz varlığının zenginliğinin bir göstergesi olan ikilemeler anlatımı; güçlü, ahenkli, şiirsel ve ritimsel bir hâle getiren söz öbekleridir. Hengirmen (1995, s.403),

ikilemeleri “Anlatımı daha güzel ve etkili bir duruma getirmek için aralarında ses benzerliği bulunan yakın, aynı ya da zıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılması veya bu işlem sonucu ortaya çıkan kelime grubu” olarak tanımlar.

Vardar (2002, s.119) ise ikilemeyi “anlama güç katmak amacıyla bir birimi, seslemi yineleme, aralarında benzerlik bulunan birimleri art arda kullanma” kullanıldığını ifade eder. Aksan’a(1996, s.43) göre, “Türkçede ikilemelerin kullanılışı, anlatıma güç veren bir yol olarak çok yaygındır”. Bir başka ifadeyle ikilemeler Türkçenin söz varlığını yansıtmaya açısından önemlidir.

Aksan (2002, s.86-88) ikilemelerin çeşitlerinden şöyle bahsetmektedir:

1. Kelime türlerinden aynı kelimenin tekrarlandığı örnekler:

a) Kelime türlerinden ad niteliği taşıyan sözcüklerin tekrarlandığı örnekler: ev ev, satır satır.

b) Kelime türlerinden sıfat niteliği taşıyan sözcüklerin tekrarlandığı örnekler: derin derin, acı acı, küçük küçük.

c) Kelime türlerinden belirteç niteliği taşıyan sözcüklerin tekrarlandığı örnekler: açık açık, akşam akşam, çabuk çabuk.

d) Kelime türlerinden ulaç niteliği taşıyan sözcüklerin tekrarlandığı örnekler: okuya okuya, içip içip.

2. Kelime türlerinden eş anlamlılarla kurulanlar: açık seçik, delik deşik, kırık dökük, çarşı pazar, ezile büzüle.

3. Kelime türlerinden karşıt anlamlılarla kurulanlar: ileri geri, irili ufaklı, oturma kalka.

4) Yansımalı ikilemeler:

a) Bir eylem, bir oluş, bir durum için kullanılanlar: hüngür hüngür (ağlamak).

b) Betimlenen sesin farklı biçimleri olan yansımalı ikilemeler: gıcır gıcır, gacır gacır, gacır gacır.

c) Aynı yansımayla oluşmuş bir eylemle birlikte üçlü olarak kullanılan ikilemeler: homur homur homurdanmak, kıpır kıpır kıpırdanmak, fısıl fısıl fısıldamak.

5) Ön sesteki bir “m” ile değiştirilerek oluşturulan ikilemeler: Hasan Masan, Avrupa Mavrupa, Paris Maris.

2.2.2.5. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)

İlişki sözleri bireyin ait olduğu toplumun yaşam biçimine ve kültürüne, göre hayatta karşılaşılan farklı karşısında söyledikleri iyi dilek, dua, beddua ve çeşitli duyguları ifade eden sözlerdir. İlişki sözleri adı verilen kalıp sözler, yaşanan toplumda iletişim kurarken belirli durumlarda söylenmesi gelenek hâlini almış sözlerdir. Türkçe söz varlığı ilişki sözleri bakımından oldukça zengindir.

Aksan’a (1996, s.34) göre, Bir toplumun ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilen kalıp sözler, bir toplumda değişik durumlarda söylenir. Örneğin; Sabahleyin karşılaşıldığında söylenen ‘günaydın’, yeni ev alan ya da yeni eve taşınan kimselere söylenen ‘güle güle oturun’. Bununla birlikte Aksan (1996, s.34) ilişki sözlerinden şu şekilde bahsetmektedir: “Dilimiz ilişki sözleri açısından büyük bir zenginlik göstermektedir. İnsan ilişkilerinin başka başka durumlarında doğrudan doğruya Türkçeye özgü kalıp sözler kullanılmakta, bunlar Türk kültürünün bir çok yönüne ışık tutmaktadır”.

Türkçede farklı ilişki sözlerine rastlamaktır. Aksan’a (2002, s.191-192) göre bu sözler hem öteki dillere göre sayıca oldukça fazladır; hem de başka dillerde görülmeyen, çok değişik durum, olay ve davranışlar karşısında kullanılmaktadır. Banyodan çıkanlara, berber koltuğundan kalkanlara “sıhhatler olsun”, kendisine su verilen kimsenin “su gibi aziz ol, su verenlerin çok olsun” çocuğu yeni doğan çiftlere, “Analı babalı büyüsün!”, “Allah bağışlasın!”, “Allah dört gözden ayırmasın.”, iş yapmakta olana “kolay gelsin”, çocuğunu tanıtmakta olana “Allah bağışlasın.” deme gereği duyulur. Söz konusu bu sözler kalıp sözlere örnektir.

Kalıp sözler, toplumun kültürünü, yaşama biçimini ve değerlerini yansıtmaları bakımından söz varlığı içerisinde önemli bir yere sahiptir.

2.2.2.6. Terimler

Söz varlığının başka bir unsuru ise terim anlamlı kelimelerdir. Türkçe Sözlük'te (2005, s.1959) terim “bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah” şeklinde tanımlanmaktadır.

Korkmaz'a (2003, s.213) göre terim “Bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad: radyo, televizyon, bilgisayar, dil bilimi, ülkem, benzeşme, özgül ağırlık, dörtgen, atardamar, yer çekimi vb.” şeklinde ifade edilmektedir. Terimler, söz dizim bakımından dildeki diğer kelimelerden farklı olmasa da anlam bakımından karmaşık bir içeriğe sahiptir. Tek bir kelime olmasına rağmen bu kavramlar, bazen başlı başına bir cümle özelliğini ve görevini taşırlar.

Aksan'a (2002, s.175) terimi şöyle ifade etmektedir: “Bilim, teknik, sanat, zanaat ve spor gibi değişik alanlarla ilgili özel kavramları karşılayan ögeler”.

Terimler, kavramların anlaşılma sıkıntısını ortadan kaldırır. Çünkü bir alana ait olan özel anlam ifade eden terimin anlam sınırı da belirlidir. Bu nedenle, söz varlığının zenginleşmesi için terimlerin de zenginleştirilmesi gerekir.

2.2.2.7. Çeviri Kelimeler

Kültürlerin etkileşiminin doğal bir sonucu olarak dile giren ögelerdir. Milletler arasındaki etkileşim, dilde de etkilenmeye neden olur. Farklı dillerden dilimize girmiş çeviri kelimeler de söz varlığımız içinde yerini almaktadır.

Aksan'a (2006, s.39,40) göre, çeviri kelimelerin türleri şöyledir:

1) Tam Çevirme Sözcükler: Bu ögeler en kalabalık türü oluşturur. Yabancı dildeki sözlerin her üyesinin, aslına uygun olarak dildeki karşılıklarıyla çevrilmesi sonucunda ortaya çıkar. Örneğin kapak kızı (cover girl), kurbağa adam (frogman).

2) Yarı Çeviri Sözcükler: Genellikle iki ögeli bileşik sözcük, tamlama, deyim gibi sözlerin bir sözcüğünün çevrilerek, ötekinin olduğu gibi aktarılmasıyla oluşur. Örneğin gam yemek, kur yapmak (faire la cour).

3) Bağımsız Çeviri Sözcükler: Yabancı ögelerin, dilde onları aşağı yukarı karşılayan sözcüklerle çevrilmesi sonucunda doğar. Örneğin Fransızcada chef (baş, başkan) ve ouvrage (yapıt) sözcüklerinden kurulma chef d'oeuvre tamlaması Türkçede şaheserle karşılanmıştır.

4) Anlam Etkilenmesi: Yabancı bir örneğe göre yerli ögelerdeki anlamın başkalaşması ya da çeşitlenmesi biçiminde tanımlanabilir. Türkçenin çok eski bir sözcüğü olan yıldız, İng. star, Fr. étoile sözcüklerinin anlamca etkileri sonucunda, tanınmış, parlak sinema sanatçısı anlamı da kazanmıştır.

2.2.2.8. Yabancı Kelimeler

Toplumlar birbirleriyle siyasi, kültürel, ticari ve sanat ilişkileri bakımından etkileşim içindedir. Bu etkileşim sonucunda doğal olarak toplumların dillerine de etkiler. Bu nedenle diller arasında kelime ve kavram alışverişi gerçekleşir. Aksan'a (2006, s.29) göre bir dilden alınan yabancı ögeleri iki bölümde incelenmektedir:

1) Sözcükbilimde alışılmış terimleriyle yerleşmiş yabancı sözcükler, bir dilin ses eğilim ve kurallarına uymuş, yabancılığı artık belli olmayan ögeler. Bunlar Farsça kaynaklı kösele, çerçeve kelimelerinin yanı sıra duvar (Farsça divar), surat (Arapça sûret), sandık (Arapça sanduk) gibi.

2) Yerleşmemiş yabancı sözcükler olarak nitelediğimiz örnekler ise dilin ses eğilim ve kurallarına uymayan, yabancılığını hemen belli eden, Türkçedeki oksijen, lokomotif, devalüasyon gibi kelimelerdir.

Dilin söz varlığına milletlerin etkileşimi sonucunda giren yabancı kelimeler anlam ve biçim değişikliğine uğrayarak ait olduğu dile zenginlik katabileceği gibi bir dilin söz varlığının zayıflamasına ve yozlaşmasına da neden olabilir.

2.2.2.9. Kalıplaşmış Sözler

Türkçenin söz varlığı içinde yer alan bir diğer öge de kalıplaşmış sözlerdir. Bunlar Aksan'a (2002, s.192) göre, bir yazarın, bir şairin, bir düşünürün ilk kez söylediği ve birçok kimsenin belleğinde yerleşerek yeri geldiğinde kullandığı ünlü özlü

sözler, özdeyişler”dir. “Geçmiş zaman olur ki, hayali cihan değer, Şecaat arz ederken merd-î Kıptî sirkatin söyler, Kânunî’den bize kadar gelen ‘Olmaya devlet cihanda, bir nefes sıhhat gibi, Shakespeare’ın ünlü oyunu Hamlet’te geçen ‘Olmak ya da olmamak’ gibi birçok özdeyiş, değişik durumlarda kullanılmaktadır” (Aksan, 2002, s. 192).

2.2.3. Kelime ve Dört Temel Dil Becerisi

2.2.3.1. Dinleme Becerisi

İletişim kurmak ve kendini ifade etmek için kazanılması gereken dil becerilerinin en önemlilerinden biri dinleme becerisidir. İnsan, yaşamının büyük bir bölümünde dinleme becerisini kullanmaktadır. Çevresiyle etkili ve sağlıklı iletişim kurmayı başarmış insanların dinleyen ve dinlediğini anlamlandıran kişiler olduğu görülmektedir. Sever’e (2004, s.10) göre, “Dinleme, işittiğimizi anlamak ve saklamak ya da işittiğimizi anlamak amacıyla dikkat harcamak.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Özbay (2009, s.58) dinleme becerisinin önemini şu şekilde vurgulamaktadır: “Birey dinleme becerisi sayesinde, ana dilini annesinden ve yakın çevresinden öğrenmekte, konuştuğu dilin hemen hemen bütün özelliklerini kazanmakta ve bunu hayatı boyunca kullanmaktadır. İnsanın en önemli vasıflarından biri olan ana dili becerisi, dinleme becerisi sayesinde kazanılmaktadır.”

“Dinleme beceri ve alışkanlığı ilkökul birinci sınıftan itibaren öğrencilere kazandırılma sürecinin temel ilkesi, bu becerinin kazanılmasına yönelik çalışmaların diğer dil becerilerinin (okuma, yazma, konuşma) kazandırılması etkinlikleriyle bütünleştirilmesi olmalıdır. Bu temel düşünce ekseninde, dinleme beceri ve alışkanlığının bilişsel, duyuşsal ve devinişsel boyutlu davranışları ders içi ve dışı öğretme-öğrenme etkinlikleriyle öğrencilere kazandırılabilir” (Sever, 2011, s.11). Birey, okul öncesine ait bütün bilgi, duygu ve düşünce evrenini dinleme yoluyla oluşturur ve bunu hayatı boyunca kullanabilir. Yapılan araştırmalar, bir kişinin insanlarla birlikte olduğu sürenin %42’sini dinlemekle geçirdiğini, öğrencilerin okulda arkadaşlarını günde 2.5-4 saat dinlediklerini, okul başarısının da öğrencinin dinleme yeteneğine sıkı sıkıya bağlı olduğunu göstermektedir (Göğüş, 1978, s.227). Dinleme yeteneğini

kazanmış bireyler duygu ve düşünce dünyasını doğru bir biçimde anlamlandırır ve yorumlar.

Göğüş'e (1978, s.227, 228) göre dinleme eğitiminin amaçları şunlardır:

1. Söylenen sözü konu, zaman, yer, ad vb. kavramlarla, tam anlamak için dinlemek.
2. Konuşulanı, okunanı anlamak için dinleyebilmek.
3. Arkadaşlık, iş ve başka insan ilişkilerinde nezaketle dinleme alışkanlığı kazanmak.
4. Bilgi, düşünce, haber almak için dinleyebilmek.
5. Boş zamanlarda müzik dinlemeye alışmak; tiyatro ve sinemadan, radyo ve televizyondan yararlanmak için, kesintisiz bir dinleme alışkanlığı kazanmak.
6. Dinledikleri arasında sıra ya da neden-sonuç ilgisi kurma yeteneği kazanmak.

Öğrencilerin söz varlığını zenginleştirmenin en doğal yolu, öğrencilerde dinleme becerisini geliştirmektir. Bu nedenle öğrencilere Türkçe derslerinde kendilerini ifade etme fırsatı verilmelidir.

2006 Türkçe Öğretim Programı'nda dinleme becerisinin zenginleşmesini sağlayacak söz varlığı kazanımlarına yer verilmektedir.

1. Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.
2. Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır.
3. Tekerleme, sayısmaca, bilmece ve yanıltmacaları ezberler/kullanır.
4. Şiir, türkü, şarkı türlerinde metinler ezberler.
5. Dinlenenin/izlenenin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.
6. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki anahtar kelimeleri fark eder.

7. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.
8. Dinlediklerinden/izlediklerinden hareketle yeni öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur (MEB, 2006, s. 14-17).

“Yapılan okuma ve dinleme etkinlikleri çerçevesinde metin içi çalışmalarla sözcüklerin anlamları, cümle içindeki kullanımları, çağrışımsal değerleri gibi unsurlar bakımından öğrenciler yeni kazanımlarda bulunurlar. Bu kazanımların konuşma ve yazma etkinlikleri ile pekiştirilmesi, uygulanması, öğrencilerin söz varlıklarını en üst düzeyde kullanmaları sağlanır.(Güzel, 2006, s.102). Dinleme becerisi geliştirilirken, ders kitapları hazırlanırken materyallerin özelliğine uygun metinler seçilmelidir.

2.2.3.2. Okuma Becerisi

Okuma, bir yazının harflerini, sözcüklerini, imlerini tanımak ve bunların anlamlarını kavramaktır (Göğüş, 1978, s.60). Göğüş’e (1978, s. 60) okuma eylemi “görme, seslendirme yönlerinden fizyolojik, kavrama yönünden ruhsal bir süreçtir. Bu nedenle duyu organları ve zihin arasında etkili bir bağlantı bulunmadan, okuma etkinliği gerçekleşmez; çünkü ruhsal devinim, duyuların etkisi altındadır”. Dolayısıyla zihin ve duyu organları arasında kuvvetli bağ okuma ve anlama faaliyetini geliştirir.

Göğüş’e (1978, s.61-62) göre bildiğimiz bir sözcüğün zihnimizde, kendi biçimiyle ilgili görsel bir imgesi vardır. Göz, sözcüğü görür görmez, bu imge ile tanır. Görsel imge, zihnin gene daha önce kazandığı anlam imgesini uyandırır; böylece anlam kavranmış, algılanmış olur. Sözcüğün zihinde bir de devimsel imgesi vardır; zihin ve örgenler bunu, sözcüğü söyleyerek kazanmışlardır. Eğer sözcüğü sesli okumak istersek zihin, seslendirme örgenlerini işletir. Bu nedenle okuma göz ve zihnin birlikte çalışmasının bir sonucudur.

Göğüş’e (1978, s.71) göre, okuyucunun bir yazıyı, onun sözcükleri üzerinde daha önce edinmiş olduğu bilgilerle anlar. Ancak bir yazıyı anlamak için yalnız sözcüklerini bilmek de yetmez. Sözcüklerden tümcelerin anlamlarına, tümcelerden paragrafa ve sonra da konuya ve izdeme erişmek gerektir.

Okuma, bireylerin kişiliğini, değerlerini, ilgisini de etkiler. Bu etkileme duyuşsal boyutlu değişimlere neden olabilir. Özellikle yazınsal metinler, insanlığın duyu ve düşünce birikimini en zengin ve etkili biçimde ortaya koyan ürünlerdir. Okuma, bireyleri çeşitli duyu, düşünce ve eylem biçimleriyle karşılaştırır. Bu bağlamda okuma, bireylerin, arınma (katarsis) sağlama, içgörü ve hoşgörü kazanma, özdeşim kurma vb. duyuşsal boyutlu davranışlar kazanmasında ve beğeni düzeylerinin yükseltilmesinde etkili olan bir süreçtir (Sever, 2011, s.17). Okuma becerisi gelişmiş bireylerin anlama becerisi de Türkçe dersinin dışında diğer tüm derslere de yansır. Bu durum başarıyı da beraberinde getirir.

Okuma becerisi gelişmiş bireyin anlama becerisi de gelişmiştir. Bireyin anlama becerisi ile birlikte anlatımı da başarılı bir şekilde gelişir. Böylece sahip olduğu dilin güzelliğinin farkına varır.

Öğrencilerin, okuduklarını anlayabilmeleri için en az şu dört işlemi yerine getirmeleri gerekir. Bunlar; kelimeleri tanımak, anlamı kavramak, okunan metindeki fikirlere karşı en uygun tepkiyi göstermek, kazanılan fikirleri kullanmak ve uygulamaktır. Bir öğrenci, bir metni okuduktan sonra metinden edindiği fikri, benzer fikirlerle karşılaştırabilmeli, bilinmeyen kelimelerin anlamlarını sezgi yoluyla çıkarabilmeli, metin ve metin yazarı hakkında bir kanıya varabilmelidir. (Temizyürek, Çiftçi, 2008, s.111).

2006 Türkçe Öğretim Programı'nda okuma becerisinin geliştirilmesini sağlayacak söz varlığı kazanımlarına yer verilmektedir.

1. Kelimeleri doğru telaffuz eder.
2. Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.
3. Metindeki anahtar kelimeleri belirler.
4. Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.
5. Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır.
6. Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.
7. Okuduklarından hareketle öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur. (MEB, 2006, s.24,28).

Türkçe öğretiminde okuma becerisinin kazandırılması ilk olarak öğrencilerde okuma sevgisinin oluşturulmasıyla gerçekleştirilir. Okuma sevgisini ise ders kitaplarında yer alan metinler, okuma kitapları ve öğrenci için örnek oluşturacak öğretmen ve ebeveynlerin bu konudaki tavırları çok önemlidir. Öğretmen, öğrencilerini okumaya teşvik etmeli, çeşitli okuma teknikleri ile onlarda okuma isteği uyandırmalıdır.

2.2.3.3. Konuşma Becerisi

Konuşma becerisi eğitim süreci öncesinde doğal yollardan edinilmiş bir beceridir. Ana dili öğretiminin amacı, eğitim faaliyetlerinde ve iletişim sürecinde en çok kullanılan konuşma becerisini güzel, doğru ve etkin bir şekilde geliştirmektir. Dolayısıyla iletişim sürecinin etkili bir şekilde geliştirilebilmesi için konuşma becerisinin de geliştirilmesi gereklidir. Konuşma becerisi, yaşamımızı etkileyen önemli dil becerisidir.

Erkman-Akerson'a (2000, s.12) göre dil edinimi ve konuşma yeteneği çocuğun büyüdüğü ortama göre şekillenmektedir. "Zihnimiz, bir dili edinebilmek için gerekli olan verileri doğuştan birlikte getirmektedir. Chomsky bu donanım *dil yetisi* demektedir. İşlenen programın hangi dil olacağı da çocuğun yetiştiği ortama bağlıdır. Dolayısıyla zihindeki dil yetisi ancak, belli bir dille desteklendiği zaman, işlerlik kazanmaktadır". Aile ortamında kazanılmaya başlayan konuşma yeteneği sistemli ve planlı bir eğitim ortamı ile zenginleşmektedir.

Sever'e (2011, s.22) göre, eğitilmiş bir ses tonu ile ses, hece, kelime ve cümle gibi dil birimlerinin tam hakkını veren, cümle ve kelime vurgularını doğru yapan, konunun duygu ve düşünce yönlerini sesiyle ayıran, konuşma içeriğinin anlamını yaptığı vurgu ve duraklarla aydınlatan; bedensel devinim, jest ve mimik gibi öğeleri konuşmaya katarak sözün anlamını güçlendiren konuşma becerilerine sahip bireylerin yetiştirilmesi ise, öncelikle Türkçe öğretiminin sorumluluğundadır.

Konuşma becerisi de diğer dil becerisiyle bütünsellik içinde verilmelidir. Böylece temel dil becerilerinin anahtarı olan kelimeler, bireye ifade zenginliği katmış olur. 2006 Türkçe Programı'nda konuşma becerisini zenginleştirecek söz varlığı kazanımlarına yer verilmektedir.

1. Standart Türkçe ile konuşur.
2. Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.
3. Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.
4. Kelimeleri doğru telaffuz eder.
5. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.
6. Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır (MEB, 2006, s. 19-21)

Aktaş-Gündüz’e (2005, s.79-80) göre, sözcük hazinesinin zenginliği, öğrencilerin okuduklarını kolay ve doğru anlamalarını, konuşma ve yazma çalışmalarında sözcükleri yerinde ve anlamına uygun olarak yazma becerisi kazanmalarını; eş anlamlı sözcükleri tanımalarını, doğru yazılış ve yapılaşlarını öğrenmelerini, sözlük ve yazım kılavuzundan yeterli ölçüde yararlanmalarını sağlar. Dolayısıyla anlama becerisi gelişmiş bireylerin, zengin söz varlığı yardımıyla diğer dil becerileri de gelişir.

2.2.3.4. Yazma Becerisi

Temel dil becerilerinin bir diğer ögesi yazmadır. Söz varlığının zenginliğine ve güzelliğine ulaşmayı sağlayan yazma becerisi, Türkçe öğretiminin temel öğelerinden olduğu için, yazma eğitimi uzun bir süreci kapsamaktadır. Bireyin kendini ifade etmesinin farklı bir anlatımı olan yazma becerisi doğru ve planlı bir eğitimle kazandırılıp, geliştirilebilir.

“Yazma, duygu, düşünce, istek ve olayların belli kurallara uygun bir takım sembollerle anlatılmasıdır. Yazma, insanın doğası gereği kendini dışa vurduğu davranışlardan birisidir.” (Özbay, 2007, s.115). Yazma becerisi, bireyin kendini ifade etme şeklidir. 2006 Türkçe Öğretim Programı’nda yazma becerisini zenginleştirmek amacıyla söz varlığı kazanımlarına yer verilmektedir.

1. Standart Türkçe ile yazar.
2. Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.
3. Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.
4. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.
5. Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır. (MEB, 2006, s.30-35).

“İnsan, yaşadığı toplumun bir üyesidir ve kimi zaman çevresindekilerle iletişim kurma; kimi zaman da içinde yaşadığı toplumun dertlerini, hüznlerini, sevinçlerini, sıkıntılarını anlatma ihtiyacı ile yazar. Yazı, toplumsal bir gereklilik, yazar da toplumun sözcüsüdür” (Özdemir ve Binyazar, 2002, s.18). Birey duygularını ve düşüncelerini anlatabilmek için yazma becerisini kullanır.

“Yazma; kişisel, toplumsal ve mesleki yönlerden gerekliliği olan bir eylemdir. İnsanoğlu, eskiden beri düşüncelerini başkalarına beğendirmek için, en güzel şekilde anlatmaya istek ve ihtiyaç duymuş; güzel yazmanın yollarını aramıştır” (Kılıç, 1987, s. 7).

Görüldüğü gibi temel dil becerilerinin hepsi de birbiriyle sıkı bir ilişki içindedir. Bu ilişkide de söz varlığı bu becerilerin doğru, güzel, etkili kullanımında önemli görevler üstlenmektedir. Bu yüzden okullardaki eğitim öğretim çalışmalarında öğrencilerin kelime bilgilerini artırmaya yönelik faaliyetlere büyük önem verilmelidir.

2.2.4. İlgili Araştırmalar

Türkçede kelime öğretimi ve söz varlığı hakkında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda genellikle, insanların duygu ve düşüncelerini aktarmalarında ve iletişim kurmalarında etkili olan kelime serveti, öğrencilerin sahip oldukları söz varlığı ve farklı sınıf seviyelerindeki kelime öğretimi çeşitli yönleriyle ele alınmaktadır. Bizim araştırmamızın penceresinden bu çalışmalar şu şekilde incelenebilir:

Kurudayıoğlu (2005) “İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmada ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kelime

hazinelerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma için seçilen Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime hazinelerini belirlemek, öğrencilerin kelime hazineleri ile Türkçe ders kitaplarının kelime hazinelerini sınıf düzeylerine göre karşılaştırmak, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyabilmek için çalışmalar yapılmıştır. Öğrencilerin kelime hazinelerini tespit edebilmek için Türkiye genelinde yer alan yedi coğrafi bölge ile her bölgede iki okul olmak üzere 14 ilköğretim okulunda 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde toplam 1.726 öğrenciye yazılı anlatım yaptırılmış ve temel bulgular bu yazılardan elde edilmiştir. Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre kelime sıklık ve yaygınlık listeleri ile Türkçe ders kitaplarının her sınıf düzeyinde kelime sıklık listeleri oluşturulmuş; öğrencilerin yaygın olarak kullandıkları kelimeler, ders kitaplarının sıklık listeleri ile karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda ders kitaplarında ve öğrencilerde ortak kullanılan kelimeler ve öğrencilerin yaygın olarak kullanmalarına rağmen ders kitaplarında bulunmayan kelimeler tespit edilmiş; 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin her sınıf düzeyinde kullandıkları kelimeler bir araya getirilerek sıklıklarına göre tekrar dizilmiştir. Kelime listeleri, ders kitabı ve Türkçe öğretimine yönelik yazılı materyal hazırlayanlara ve Türkçe öğretmenlerine bir kaynak olarak önerilmiştir.

İpekçi (2005) “İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Kelime Serveti Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmasında ilköğretim 7. sınıf öğrencilerin aktif olarak kullandıkları kelimeleri belirlemeye çalışmış, elde edilen kelime serveti ile sosyo-ekonomik durum arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Bu nedenle random yöntemiyle seçilmiş 88 7. sınıf öğrencisine serbest konulu iki kompozisyon yazdırılmış, kompozisyonlar değerlendirilerek kelime listesi oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda kompozisyonlarda 3253 kelime tespit edilmiş, 1504 kelimenin ise bir defa kullanıldığı belirlenmiştir. Yapılan araştırmada kelime serveti ile sosyo-ekonomik düzey arasındaki ilişki incelendiğinde; anne-baba öğrenim düzeyinin, çocukların cümle ve kelime sayısını, cümle uzunluğunu etkilediği belirlenmiştir.

Cesur (2005) “Pansiyonlu İlköğretim Okulu Öğrencileri Üzerinde Kelime Serveti Araştırması” adlı çalışmasında, kelime servetinin sosyo-ekonomik düzeyle ilişkisini tespit etmeyi amaçlamıştır. Kastamonu ilinde, ilköğretim 3–8. sınıf öğrencilerinin kullandığı kelimeleri belirlemek, söz varlığı ile sosyo-ekonomik düzey arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla öğrencilere yazılı anlatım çalışması

yaptırılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik durum ve yaşadıkları çevrenin kelime hazinesini etkilediği belirlenmiştir.

Ünsal (2005) “İlköğretim 5. ve 8. Sınıflar ile Ortaöğretim 11. Sınıfların Sözlü Anlatımdaki Kelime Hazinesi/Afyon Merkez Örneği” adlı çalışmada Afyon il merkezindeki ilköğretim 5. ve 8. sınıflar ile ortaöğretim 11. sınıfların sözlü anlatımdaki aktif kelime hazinelerini incelemiştir. Araştırmaya katılan okullar sosyo-ekonomik durumlarına göre üç bölüme ayrılmış, bu öğrenciler anı, otobiyografi ve serbest konu türünde konuşmaları istenmiş, bu konuşmalar ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Bu şekilde öğrencilerin kullandıkları kelimeler tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda okulların sosyo-ekonomik durumlarına göre, öğrencilerin kelime hazinelerinin değiştiği belirlenmiştir.

Çıplak (2005) “Uşak Merkez İlköğretim 5, 8 ve 11. Sınıfların Yazılı Kelime Servetinin Belirlenmesi” adlı çalışmada araştırmaya katılan her sınıf için 30 olmak üzere 90 öğrenciden topladığı (anı, atasözü açıklama ve serbest tür) 3 farklı anlatım türünde 270 adet kompozisyon yazdırılmıştır. Bu çalışmayla ilk ve orta dereceli okullarda okuyan öğrencilerin kelime hazinesini hakkında fikir edinilmeye çalışılmıştır. Her düzey arasındaki ortak kelimeler belirlenmiş ve bu ortak kelimeler Hayriye Ünsal’ın “İlköğretim 5. ve 8. Sınıflar ile Ortaöğretim 11. Sınıfların Sözlü Anlatımdaki Kelime Hazinesi/Afyon Merkez Örneği” adlı çalışmada elde ettiği verilerle karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin yazılı anlatımlarında yer alan kelimeler cinsiyet, sosyo-ekonomik durum ve tür bakımından değerlendirilerek kelime, kelime çeşitleri tespit edilmiştir.

Batur (2006) “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Türkçe 6. ve 7. Sınıf Ders Kitaplarında Geçen Bilinmeyen Kelimleri Kazanım Düzeyi Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmada, ilköğretim 8. sınıfta okuyan öğrencilerin, 6 ve 7. sınıfta okutulan Türkçe ders kitaplarındaki okuma parçalarının altındaki bilinmeyen kelimeleri kazanıp kazanmadıklarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmada, çalışmanın yapıldığı yıldan önceki son beş yılda okutulan altı farklı yazarın Türkçe kitapları ele alınmış, çalışma yapıları formu oluşturulmuş ve bu kitaplarda geçen anlamı bilinmeyen kelimeler başlıklar hâlinde incelenmiştir. Bu çalışma 5 farklı okulda 6’şar öğrenci olmak üzere 3

farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 30 öğrenciye uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda öğrencilere uygulanan 376 kelimeden 158’i 15 öğrenci ve daha fazlası tarafından bilinirken, 218 kelimenin ortalamanın altında öğrenildiği tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak, Türkçe ders kitaplarında geçen bilinmeyen kelimelerin öğrenciler tarafından kazanılma düzeyleri yeterli bulunmamıştır.

Gül (2009) “İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Kelime Öğretiminde Kullanılan Etkinliklerin Etkinliğine Yönelik Bir Araştırma” adlı çalışmada, 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı’na göre hazırlanan 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan kelime öğretimiyle ilgili etkinliklerin öğrencilerin kelime hazinesine ne ölçüde katkı sağladığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda kelime öğretiminin etkinlikler yoluyla yapılması kelime hazinesi ve kavram gelişimini etkilemektedir. Kelime öğretimi ile ilgili etkinlikler öğrencinin ilgisini çekecek biçimde hazırlanır ve çeşitlilik arz ederse kelime öğreniminin daha da kolaylaşacağı görülmüştür. Kelime öğretimi ile ilgili etkinlikler her ne kadar öğrenilen kelime sayısını arttırsa da istenilen düzeye ulaşmadığından öğrenci bir süre sonra kelimeyi unutmaktadır. Ancak bazı etkinlikler bulmaca, boşluk doldurma vb. kelimenin unutulmasını geciktirmektedir.

Apaydın (2010) “6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada, 6. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada incelenen ders kitapları, Talim ve Terbiye Kurulunun 2009-2010 Eğitim-Öğretim yılında Türkçe derslerinde 6. sınıf seviyesi için önerdiği kitaplardan beşidir. Bu kitaplarda yer alan toplam 100 metindeki tüm sözcükler değerlendirmeye alınmıştır. Bu çalışmanın, 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığını ortaya koyarak, daha sonra yayımlanacak ders kitaplarına ışık tutacağı düşünülmektedir. Araştırma sonucunda incelenen kitaplar arasında kelime sayısı bakımından fark olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular, incelenen kitapların, öğrencilerin söz varlığını geliştirme konusunda eksiklerinin olduğunu, onların yaş seviyeleri ve gelişimlerine tam olarak uymadığını göstermektedir.

Ergene (2011) “Ortaöğretim 10. Sınıf Öğrencilerinin 9.Sınıf Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım Ders Kitaplarındaki Kelimeleri Öğrenme Düzeyleri” adlı çalışmada ortaöğretim 10.sınıf öğrencilerinin 9.sınıf Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım ders

kitaplarında yer alan kelimeleri öğrenme düzeylerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Uygulamaya farklı coğrafi bölgelerde eğitim-öğretim gören 460 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere iki bölümden oluşan test uygulanmıştır. Testin ilk bölümünde kişisel bilgi formu, ikinci bölümünde ise 9.sınıf Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım ders kitapları sonunda yer alan sözlük kısmındaki kelimelerin anlamının sorulduğu klasik kelime öğretim yöntemi yer almaktadır. Araştırmada sorulan kelimelerin %45'ini bilen öğrenciler başarılı sayılmıştır. Bununla birlikte kelime hazinesinin yaş, cinsiyet, kültür, çevre ve coğrafi bölgelere göre değişiklikler arz ettiği belirtilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım ders kitaplarının sözlük kısmındaki kelimeleri beklenen düzeyde öğrenemedikleri belirlenmiştir.

Araştırmamızla doğrudan ilgili olduğunu düşündüğümüz çalışmalara değindiğimiz bu bölümde söz konusu çalışmalar hakkında değerlendirmeler sunulmuştur. Yürürlükte olan Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre yazılmış Türkçe ders kitapları üzerine yapılan bu çalışmayla, kelime öğretimine ilişkin çeşitli değerlendirmeler ortaya konulmuştur.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, veri toplama araçları, toplanan verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. “Geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarına tarama modeli denmektedir. Tarama modellerinde araştırma konusu, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır.” (Karasar, 2012, s.77). Bu araştırma, ilköğretim okulları için hazırlanmış olan MEB Yayınları 6 ve 7. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı ile Öğretmen Kılavuz Kitabı’ndaki kelime öğretim çalışmalarında yer alan kelimeleri 8. sınıf öğrencilerinin öğrenme düzeylerini belirlemeye yönelik bir çalışmadır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma Ankara ili Keçiören ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verilerini rahat toplayabilmek amacıyla birbirine yakın okullar tercih edilmiştir. Araştırmaya katılan okulların öğrenci sayıları yaklaşık 2000 ile 2500 arasındadır. Bu araştırmanın çalışma grubunu, Ankara ilinde 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Şinasi İlköğretim Okulu, Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulu ile Şenlik İlköğretim Okulu’nda öğrenim gören 300 sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında verilerin toplanması sürecinde yapılan işlemler aşağıda maddeler hâlinde açıklanmıştır.

1. Her okuldan yüz öğrenci seçilmiştir. Bu öğrenciler uygulama yapılan okullarda Türkçe dersi notları ağırlıklı olarak 3 ile 4 olan öğrencilerin bulunduğu sınıflardan belirlenmiştir. Bu sınıflarda başarı notu 5 ve 1 olan öğrenciler de bulunmaktadır.

2. Materyal olarak 2010 yılında yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 6 ve 7. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı ile Öğretmen Kılavuz Kitabı kullanılmıştır.

3. Kitaplarda kelime öğretimini hedefleyen etkinliklerde yer alan kelime ve deyimler tespit edilmiştir.

Kelime ve deyimler tespit edilirken;

a. Etkinliklerde eş anlamlısı sorulan kelimenin hem kendisi hem de eş anlamlısı kelime ve deyimler listesine eklenmiştir.

b. Etkinliklerde zıt anlamı sorulan kelimenin hem kendisi hem de zıt anlamlısı kelime ve deyim listesine eklenmiştir.

c. “Çağrışım ile Kelime Öğretimi” etkinliklerinde kitapta yer alan kelimeler listeye eklenmiştir.

ç. Doğrudan kelime öğretimi çalışmalarına ek olarak 6 ve 7. sınıf Öğrenci Çalışma Kitabı ile Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda “Anahtar kelime bulma, verilen metinde eş anlamlı kelimeleri bulma, kelime ve kavram havuzu” başlıkları altında verilen etkinliklerde yer alan kelime ve deyimler 30 Türkçe öğretmenin görüşü alınarak (EK-1) listeye eklenmiştir.

d. Etkinliklerde yer alan özel isimler kelime listesine alınmamıştır.

4. Elde edilen 465 kelime ve 107 deyimden öğrencilerin anlamını bilebileceklerini düşündüğümüz 134 kelime ve 1 deyim ile ilgili olarak 100 öğrenci ile görüşülmüş, öğrencilerin tamamı bu kelimelerin anlamını bildiği için bu kelimeler (EK-2) listeden çıkarılmıştır.

5. 331 kelime ve 106 deyim bir liste hâline getirilmiş ve bu liste 30 Türkçe öğretmene verilmiştir. Öğretmenlerden, söz konusu listede yer alan kelime ve deyimleri aşağıda verilen puanlama sistemine göre puanlamaları istenmiştir (EK-3).

5 puan (Bu sınıftaki öğrenci, bu kelimeyi mutlaka öğrenmelidir.)

4 puan (Bu sınıftaki öğrenci, bu kelimeyi öğrenmelidir.)

3 puan (Bu sınıftaki öğrenci, bu kelimeyi öğrense iyi olabilir.)

2 puan (Bu sınıftaki öğrenci, bu kelimeyi mutlaka önceden öğrenmiştir.)

1puan (Bu kelime sınıf seviyesinin üzerindedir; kelimenin sonraki sınıflarda öğrenilmesi uygundur.)

Uzman görüşü doğrultusunda bu beş seçenekten 5, 4, 3 olarak puanlanan kelime ve deyimler belirlenmiş, sonuçta 128 kelime 52 deyim çalışma yapraklarında (EK-6) yer almıştır. Araştırmada kullanılan kelimeler Tablo 1’de, deyimler ise Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 1

Çalışma Yapraklarında Yer Alan Kelimeler

akıbet	ecdat	iletişim bozukluğu	ören
aktör	ece	ilkile ilkile	övüngen
alaka	eğilim	iltifat	öz benlik
altın yaprak	ehemmiyet	iskete	polo
antika	empoze etme	itina	radyasyon
apak	enstrüman	karayel	rafine
atik	entari	kasvet	rahmet
bağlama	eskimiş sözler	keçe	sedir
bariyer	estetik zevk	ket	seher yeli
bayındırlık	eşik	konferans	seminer
belde	etyemezlik	kongre	sentez
bellemek	evlek	korniş	seyirlik
benlik	faks	kör karanlık	sezon
bilinç	falso	kulis	sıla
binici	filozof	maharet	sonsuz karanlık
biteviye	fors	mahir	suret

bora	geçmişseverlik	mahzun	şer
bozlak	gonca	mamur	teşkilat
bürünmek	gökçek	medyatik	us
cehalet	gürz	meziyet	uzak dünyalar
cengâver	güvey	mülayim	uzlaşma
cılız	hadise	münakaşa	ücra
çamur deryası	hakimiyet	münasebet	üslup
çarık	haşmet	müracaat	vasıta
çok sesli	havza	netice	viran
çoraklaştırmak	hayıflanmak	nizam	vizyon
dâhi	hitabet	nostaljik	yakınmak
devrim	hükümrânlık	nükteci	yalçın
dirlik	hüner	onulmak	yamaç
dörtünl	ideal	opera	yas
duyarlılık	ihtar	ozan	yüz ağartıcı
ebemkuşağı	ihtişam	ökse	ziynet

Tablo 2

Çalışma Yapraklarında Yer Alan Deyimler

açık kapı bırakmak	hüküm vermek	mal etmek
ballandıra ballandıra anlatmak	içi cız etmek	medet ummak
benliğine işlemek	kafasında şimşek çakmak	merdiven dayamak
çöllerde kalmak	kanı donmak	nam salmak
damdan düşmek	kapı dışarı edilmek	niyet tutmak
dış kapının mandalı	kapı duvar olmak	nura boğmak
didik etmek	kapı kapı gezmek	pılı pırtıyı toplamak
dili dişi tutmak	kapı komşu olmak	posta koymak
dirsek çürütmek	kapıdan kovulsa	sulh olmak
	bacadan girmek	
dost canlısı olmak	kapısı açık olmak	suratına çarpmak
ekmek teknesi	kapısında büyümek	şevke gelmek
foyası meydana çıkmak	kapısını aşındırmak	taban tepmek
gönül telini titretmek	kapıya dayanmak	yad etmek
göz boyamak	kendini alamamak	yerinde yeller esmek
gözünde tutmek	koruyup kollamak	yoldan sapmak
har vurup harman savurmak	kökünü kurutmak	yolunu tutmak
hor bakmak	köşeye çekilmek	
hoşnut etmek	lime lime olmak	

Kelime öğretimine yönelik çalışmalarda kullanılan uygulamalar araştırmada kullanılacak olan kelime ve deyimlerin özellikleri 2006 Türkçe Öğretim Programı, Batur'un 2006 yılında yaptığı söz varlığını geliştirmeye yönelik çalışma ile MEB Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı dikkate alınarak on başlık altında toplanmıştır. Söz konusu kelime öğretim uygulamaları şunlardır:

1. Anlamı verilen kelimeyi yazma
2. Kelimenin karşıt anlamlısını yazma

3. Kelimenin sesteşini yazma
4. Kelimenin terim anlamını yazma ve cümlede kullanma
5. Kelimenin eş anlamlısını yazma
6. Harfleri eksik verilen kelimeyi tamamlama
7. Deyimi anlamı ile eşleştirme
8. Kelimeyi anlamı ile eşleştirme
9. Kelimenin anlamını yazma ve cümlede kullanma
10. Deyimin anlamını yazma ve cümlede kullanma

Yukarıdaki çalışmaların hepsini kullanmanın çalışma grubundaki öğrenci sayısı göz önünde bulundurulduğunda uygulamadan elde edilecek verileri olumsuz etkileyeceği düşünülmüştür. Bu yüzden alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda (EK-4) yukarıdaki uygulamalardan beş tanesi belirlenmiştir. Belirlenen ve araştırmada kullanılan uygulamalar şunlardır:

1. Kelimeyi anlamı ile eşleştirme,
2. Kelimenin anlamını yazma ve kelimeyi cümlede kullanma,
3. Kelimenin eş anlamlısını yazma ve cümlede kullanma,
4. Deyimin anlamını yazma ve deyim cümlede kullanma,
5. Deyimi anlamı ile eşleştirme.

Buradan hareketle öğrencilerin bilgilerini harekete geçirebilmek amacıyla araştırmanın uygulama bölümünde çalışma yaprakları hazırlanmıştır.

Çalışma yaprakları öğretim faaliyetlerinin hedeflenen amaçlar doğrultusunda yürütülmesi ve daha etkili, kalıcı öğrenmelerin gerçekleşebilmesi amacıyla kullanılması gereken yardımcı ders materyallerdendir. Çalışma yaprakları, “Öğrencilerin ne yapması gerektiğinin belirtildiği işlem basamaklarını içeren, bilgilerini kendi zihinlerinde kendilerinin kurmalarına yardım eden ve aynı anda bütün sınıfın verilen etkinliğe katılımını sağlayan önemli materyallerdir.” şeklinde tanımlanmaktadır (Sands ve Özçelik, 1997).

Uygulamada kullanılacak olan kelime ve deyimlerle ilgili, söz konusu beş başlık altında 25 tane çalışma yaprağı hazırlanmıştır. Çalışma yapraklarını hazırlarken “Deyimin anlamını yazma ve deyim cümlede kullanma” ile “Kelimenin anlamını yazma ve kelimeyi cümlede kullanma” etkinliklerine aynı çalışma yaprağında yer verilmiştir.

6. Çalışma yaprakları uygulama okullarından Şinasi İlköğretim Okulunda, çalışma grubu dışındaki sınıflardan biri olan 8/A sınıfındaki öğrencilere uygulanmış, ardından gerekli düzeltmeler yapılarak çalışma yapraklarına son şekli verilmiştir.

Uygulama sırasında öğrencilere herhangi bir yönlendirme yapılmamış; öğrencilerin sözlük, defter, kitap vb. araçları kullanmalarına izin verilmemiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Öğrencilerden toplanan kâğıtlardaki anlam ve kullanımları incelenirken Türkçe Sözlük’ten (TDK, 2005) yararlanılmıştır. Deyimlerin anlamları için ise Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (TDK, 2005) ile Aksoy (1998) tarafından hazırlanan Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nden faydalanılarak öğrenci cevapları değerlendirilmiştir.

Çalışma yapraklarında öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar “doğru”, “yanlış” ve “boş” şeklinde sayılarak çalışma yapraklarına not edilmiştir. Sayılan kelimeler “SPSS Bilgisayar Paket Programı”na aktarılmış, araştırmaya katılan üç okulun anlamlılık ve yüzdelik dereceleri alınmıştır.

Uygulama bölümünde öğrencilerin %70 ve üzeri üst düzey, %30 ve altı alt düzeyde bildikleri kelime ve deyimler tablolar hâlinde gösterilmiştir. Öğrencilerin %69-31 orta düzey verileri değerlendirilmemiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular neticesinde yorumlara yer verilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, toplanan verilerin analizleri sonucunda elde edilen bulgular, araştırmanın alt problemlerine göre düzenlenerek yorumlanmıştır.

4.1. Altıncı Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki Kelime Çalışmalarında Hangi Kelime ve Deyimlerin Yer Aldığına İlişkin Bulgular

6. sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda yer alan kelime öğretim etkinlikleri incelenmiş, inceleme sonunda 223 kelime ve 44 deyim tespit edilmiştir. Aşağıda önce kelime / kelime grupları (Tablo 3) ardından da deyimler (Tablo 4) liste hâlinde verilmiştir.

Tablo 3

6. Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki Kelime Öğretim Çalışmalarında Yer Alan Kelime / Kelime Grupları

ağlamak	ece	kartal	safılık
ak	eğilim	kasırga	saptırmak
akıl	engel	kelime	savaş
al	enstrüman	kent	seher yeli
alaka	entari	ket	sema
alçak	eski	kırmızı	sevgi
alt	eskici	kısa	sıla
altın yaprak	eskimiş sözler	kibar	siyah
anlaşmak	evlek	konferans	sonsuz karanlık
apak	fabl	kongre	söz
araştırmak	fert	konsensüs	şairlik

arkadaşlık	fırtına	konsept	şakacı
asır	fidan	konuşmak	şehir
asil	fikir	korunga	şehit
atik	filozof	kraliçe	şer
avuç içi kadar	fors	kuraklık	şişman
az	geçmişseverlik	kural	şüphe
azimli	gelmek	kuvvet	tahsil
bağımsızlık	gitmek	kürk	tanıştırmak
barış	gökçek	kütüphane	tartışma
baş	gökyüzü	laf	tarz
başarılı	göz	mamur	tasa
bataklik	gölmek	mehmetçik	tecrübe
bayrak	güvercin	mektup	tereddüt
belde	güzel	meltem	tezgâh
beyaz	güzel konuşma sanatı	memleket	tıbbiyeli
bilgisayar	hâkimiyet	meziyet	tomurcuk
bilim	haşmet	mirasyedi	trend
biteviye	havza	muhafız	tutam
bora	hayal	munis	tuzak
cesur	heyecanlı	mutluluk	uçmak
cengâver	hıçkırık	münakaşa	umut
cılız	hitabet	münasebet	usta
computer	hüner	müracaat	uzak dünyalar
çalışkan	ideal	naturel	uzlaşma

çalışmak	ihtar	nazik	uzun
çamur deryası	ilgi	nizam	üst
çevik	ilginç	nostaljik	vakit
çirkin	ilişki	nükteci	vapur
çok	ilkile ilkile	okeylemek	vatansever
çok sesli	inançlı	okul	vazife
çoraklaştırmak	ince	okumak	viran
dâhi	inmek	onaylamak	yabancı
deneyim	iradeli	onulmak	yağış seviyesi
derin dondurucu	istirham	öğrenim	yalçın
devrim	itina	ölümsüzlük	yamaç
dinlemek	kafa	öneri	yas
dipfrize	kaide	ören	yeni
dirlik	kâkül	övüngen	yenilikçi
doğal	kalın	öz benlik	yigitlek
doyurucu	kalker	özellik	yüksek
düşündürmek	kara	özen	yüz ağartıcı
düzen	kararlı	özlem	zaruret
ebemkuşağı	kararmak	pöhrenk	zayıf
ecdat	karayel	rahmet	ziynet
iletişim	netice	ücra	

Tablo 4

6. Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki Kelime Öğretim Çalışmalarında Yer Alan Deyimler

ağzı kulaklarına varmak	gözlerine inanamamak	nura boğmak
başına iş açmak	gözünde tutmek	öğüt vermek
başına kakmak	gurbete çıkmak	perişan etmek
benliğine işlemek	har vurup harman savurmak	peşini bırakmak
burnunda tutmek	hayat vermek	taban tepmek
can kulağıyla dinlemek	hor bakmak	tedirgin etmek
dili dişi tutmak	itiraf etmek	varını yoğunu harcamak
dillere destan	işin içinden çıkamamak	yerinde yeller esmek
dirsek çürütmek	kafa yormak	yola koyulmak
dizini dövmek	kendini alamamak	yola düşmek
dost canlısı olmak	koruyup kollamak	yoldan sapmak
feda etmek	köşeye sıkıştırmak	yolunu tutmak
göz açıp kapayıncaya kadar	kulak ardı etmek	yüreği rahat olmak
göz boyamak	merdiven dayamak	yüreğini daraltmak
gözleri parlamak	niyet tutmak	

4.2. Yedinci Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki Kelime Çalışmalarında Hangi Kelime ve Deyimlerin Yer Aldığına İlişkin Bulgular

7. sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda yer alan kelime öğretim etkinlikleri incelenmiş, inceleme sonunda 242 kelime ve 63 deyim tespit edilmiştir. Aşağıda önce kelime / kelime grupları (Tablo 5) ardından da deyimler (Tablo 6) liste hâlinde verilmiştir.

Tablo 5

7. Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki Kelime Öğretim Çalışmalarında Yer Alan Kelime / Kelime Grupları

acıkmak	engel	kokart	sanat
aç	erozyon	kompütür	savaş
ahşap	esrarlı	konservatuvar	saz
akıbet	estağfurullah	korniş	sebepe
akıl	estetik zevk	kostüm	seçkin
aktör	eşik	koşul	sedir
al	etki	kör karanlık	sembol
antika	etyemezlik	köy	sentez
araç	faks	kul	sevinç
asır	falso	kulis	seyirlik
asil	fen	kuşku	sezon
âşık	filarmoni	kutlu	simge
ay	geçmiş	kültür	sulh
bağ	gelecek	laptop	sur
bağcı	gezegen	maharet	suret
bağımsızlık	gezgin	mahir	süvari
bağlama	gıcırtı	mahzun	şaheser
bahçıvan	gonca	mail	şahrem
baret	gökyüzü	maske	şehir
barış	görünüm	maus	şöhret
bariyer	görünüş	medeniyet	talim
başarı	güneş	medyatik	talimatname
bayındırlık	gürz	mektep	tarih
bayram	güvey	meşhur	temsıl

becerikli	hadise	meteor	tepki
bellemek	hayal	mızrak	terbiye
benlik	hayat	millet	teşkilat
bereket	hayıflanmak	millî	teşrin
bilgi	heves	muharebe	tezene
bilim	hızır acil servis	muharrir	tirşe
bilinç	hilal	muvaaffakiyet	tok
bin	hükümrânlık	mûlayim	ulus
binmek	ihtişam	müstehak	us
binici	ihtiyar	müşteki	uydu
birader	iletişim bozukluğu	mütemadiyen	uygar
bozlak	ilim	mütevazı	uzay
bürünmek	iltifat	naturel	ülke
büyü	imik	nezaket	üslup
büyük adam	incitmek	okul	vasıta
cehalet	inlemek	olanak	vatan
cengâver	iskete	olay	vazgeçilmez
cömert	işaret	onur	vejeteryan
çağ	işgal	opera	vizyon
çarık	İtfaiye	orquestra	yabancı
çay	kabiliyet	oyun	yadsımak
çok	kabul etmek	ozan	yakınmak
çuval	kağnı	ökse	yalın
damat	kalp	önem	yaşam
darülbedayi	kapı	önemli	yaşlı
data	kar	özdeyiş	yazar
dayatmak	kardan adam	özgür	yığın
dekor	karikatür	peyzaj güzelliği	yıl

dil	kasaba	piyes	yıldız
dost	kasvet	polo	yiğit
dörtal	keçe	radasyon	yurt
duyarlılık	kılavuz	rafine	zâhir
duygu	kırmızı	rehber	zahire
düşman	kız	rol	ziyafet
egemenlik	kızmak	röportaj	zorunluluk
ehemmiyet	kızgın	rüya	
empoze etme	kişi	sade	

Tablo 6

7. Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki Kelime Öğretim Çalışmalarında Yer Alan Deyimler

açık kapı bırakmak	içi cız etmek	küplere binmek
ağzından bal damlamak	içi kararmak	lime lime olmak
ballandıra ballandıra anlatmak	içimi güldürmek	mal etmek
baştan savmak	kafasında şimşek çakmak	medet ummak
bayram etmek	kalp kırmak	mirasa konmak
burnundan fitil fitil getirmek	kanı donmak	nam salmak
çöllerde kalmak	kapı dışarı edilmek	nazar değmek
damdan düşmek	kapı duvar olmak	pılıyı pırtıyı toplamak
dış kapının mandalı	kapı kapı gezmek	posta koymak
didik didik etmek	kapı komşu olmak	sulh olmak
dil dökmek	kapıdan kovulsa bacadan girmek	suratına çarpmak
donup kalmak	kapısı açık olmak	şevke gelmek
ekmek teknesi	kapısını aşındırmak	umudunu yitirmemek

el kapılarında çalışmak	kapısında büyümek	ümit etmek
eli kolu bağlı beklemek	kapıya dayanmak	üzerinde durmak
foyası meydana çıkmak	karış karış gezmek	vakit öldürmek
gönül telini titretmek	kendinden geçmek	yad etmek
gözüne girmek	konuk ağırlamak	yarasını sarmak
haz duymak	kökünü kurutmak	yola doğrulmak
hoşnut etmek	köşe bucak kaçmak	yoldan çıkmak
hüküm vermek	köşeye çekilmek	yüzünden düşen bin parça

4.3. Altı ve Yedinci Sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki kelime çalışmalarında ele alınan kelime ve deyimlerin sonraki çalışmalarda tekrarlanma sıklıklarına ilişkin bulgular

Dilimizde yer alan bazı kelimeler diğerlerine göre, o dili kullanan kişiler tarafından daha sık olarak tercih edilmektedir. Vardar'a (2002, s.174) göre kelime sıklığı "belli bir uzunlukta bir konuşma ya da yazıda aynı birimin gerçekleşme sayısı" olarak tanımlanmaktadır. Kurudayıoğlu (2005, s.46) ise kelime sıklığını "bir dilde var olan kelimeler, konuşan ve yazarlar tarafından değişik sıklıklarda kullanılmaktadır. İnsanlar ihtiyaçları doğrultusunda kelime hazinesinde yer alan kelimelerden bazılarını diğerlerine göre daha fazla başvurabilmektedir" şeklinde ifade etmektedir.

Tablo 7'de araştırmaya kaynak olan 6 ve 7. sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda kelime öğretimini hedefleyen etkinliklerden elde edilen kelimelerin sıklık boyutu ortaya konulmuştur.

Tablo 7

6 ve 7. Sınıf Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki Kelime Öğretim Çalışmalarında Yer Alan Kelime ve Deyimlerin Sonraki Çalışmalarda Tekrarlanma Sıklıkları

Kelime / Deyim	Sıklık	Kelime /Deyim	Sıklık
ağzından bal damlamak	2	işin içinden çıkamamak	2
akıl	2	kar	3
anlaşmak	2	kırmızı	2
antika	2	konuşmak	2
bağımsızlık	2	kültür	2
başarı	2	medeniyet	2
bayrak	2	medyatik	2
bilim	3	meltem	2
çirkin	2	millet	2
devlet	2	muvaffakiyet	2
dillere destan olmak	4	okumak	2
düşman	2	rafine	2
gelecek	2	rüya	2
gonca	2	savaş	2
gönül telini titretmek	2	sevgi	2
göz açıp kapayıncaya kadar	2	şakacı	2
gurbete çıkmak	2	şöhret	2
güzel	2	üslup	2
hayal	2	vasıta	2
hayat	2	vatan	2
ihtiyar	2	yarasını sarmak	2

iletişim	2	yıldız	3
ilim	3	yüreği rahat olmak	2

Tablo 7’de görüldüğü gibi 6 ve 7. sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı’nın kelime çalışmalarında yer alan kelime ve deyimlerden diğer metinlere ait etkinliklerde tekrarlanan kelime ve deyimler çok azdır. Araştırmada ele alınan 465 kelimedenden 38’i, 107 deyimden 8’i sonraki çalışmalarda ele alınmıştır. Diğer bir ifadeyle araştırma kapsamındaki 427 kelime ile 99 deyim ders kitaplarında sadece bir kez ele alınmıştır. Bu durumun öğrencilerin kelime kazanımlarını olumsuz etkilediği düşünülmektedir.

4.4. 6 ve 7. sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı’ndaki kelime çalışmalarında, kelime öğretime yönelik çalışmalarına ilişkin bulgular

Akyol’a (2005, s.157) göre, “Kelimeler öğrenciye farklı yöntem ve uygulamalarla kazandırılırsa, kelimeyi zihinsel sözlüğe yerleştirme ve geri getirme de o kadar kolay olacaktır. Anlamaya ayrılan dikkat süresi kelime tanıma ve ayırt etme ile sınırlıdır. Doğru ve hızlı kelime tanıma geçici hafızadaki dikkatin çoğunlukla anlamaya yöneltmesini sağlayacaktır. Böylece anlamada kullanılan yüksek seviyeli bilişsel süreçleri (analiz, sentez vb.) kısa dönem hafızada kullanma imkânı ortaya çıkmaktadır. Kelimelerin uzun dönem hafızaya yerleştirilmeleri, onların anlamı, cümle içinde kullanımı, seslendirilmesi ve şekil yapısıyla ilgilidir. Öğretilcek kelimelerin, bu hususlara dikkat edilerek kavratılması oldukça önemlidir”.

İlköğretim okulları için hazırlamış olan Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 6 ve 7. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı ile Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda, kelime öğretimi ile ilgili aşağıda yer alan kelime öğretim uygulamalarından yararlanılmıştır.

Tablo 8

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 6 ve 7. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı ile Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda Kelime Öğretim Etkinlikleri ve Sayıları

Kelime Öğretim Etkinliği	Etkinlik sayısı
Kelimenin anlamını tahmin etme	15
Kelimenin anlamını sözlükten bulma	8
Kelimeyi anlamıyla eşleştirme	7
Bulmaca etkinliği	6
Kelimeyi cümlede kullanma	6
Deyimin anlamını sözlükten bulma	6
Kelimenin eş anlamlısını yazma	5
Çağırışım yoluyla kelime öğretimi	5
Deyimi anlamıyla eşleştirme	5
Deyimi cümlede kullanma	5
Harfleri karıştırılmış kelimeleri bulma	4
Kelimenin zıt anlamlısını yazma	4
Deyimin anlamını tahmin etme	4
Anahtar kelime bulma	3
Yabancı kelimelerin Türkçe karşılıklarını yazma	3
Kelime ve kavram havuzu	3
Verilen deyimlerle metin yazma	2
Eksik harfî tamamlayarak kelime bulma	1
Verilen cümleyi uygun deyimle tamamlama	1

Tablo 8’de görüldüğü gibi kelime öğretimi çalışmalarında en çok kullanılan etkinlik “kelimenin anlamını tahmin etme”dir. Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı ile Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda yer alan kelime öğretim etkinliği sayısı tespit edilirken aynı kelime öğretim etkinliği içerisinde yer alan “Kelimenin anlamını yazma ve kelimeyi cümlede kullanma” etkinlikleri ayrı ayrı etkinlikler olarak değerlendirilmiştir. Bu durum deyimler için de söz konusudur.

4.5. Altı ve Yedinci Sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı’nın Kelime Çalışmalarında Yer Alan Kelime ve Deyimlerden Uzman Görüşlerine Göre Öncelikli Olarak Öğretilmesi Gerekenlere İlişkin Bulgular

Uygulama öncesi 6 ve 7. sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitapları’nda yer alan kelime öğretim çalışmalarından elde edilen kelime ve deyimlerden öncelikli olarak öğretilmesi gereken kelimeleri tespit etmek için Ankara’daki çeşitli okullarda görev yapan 30 Türkçe öğretmenin görüşüne başvurulmuştur (EK-3). Öğretmenlerin değerlendirmeleri neticesinde belirlenen 128 kelime ve 52 deyim çalışma yapraklarında yer almıştır.

4.6. Araştırmada Ele Alınan Kelime ve Deyimlerin Öğrenciler Tarafından Öğrenilme Durumlarına İlişkin Bulgu ve Yorumlar

4.6.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin, Deyimlerle Anlamlarını Eşleştirme Düzeylerine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan öğrencilerin çalışma kâğıtlarında yer alan kelime ve deyimlere verdiği cevaplar üç gruba ayrılarak incelenmiştir. Bu sınıflandırma, verileri daha somut hâle getirmek için yapılmıştır. Buna göre, kelime ve deyimleri;

%70 ve üstü ortalama ile öğrenen öğrenciler üst düzey,

%69-31 ortalama arasında öğrenen öğrenciler orta düzey,

%30 ve altında ortalama ile öğrenen öğrenciler alt düzey grubu oluşturmuştur.

Araştırmada kullanılan 52 deyimden 28 tanesi “*Deyimi Anlamı ile Eşleştirme*” etkinliğinde öğrencilere sorulmuş, araştırmaya katılan öğrencilerin deyimlerle anlamlarını eşleştirme düzeyleri, okullara göre ortaya konarak değerlendirilmiştir.

Tablo 9

Öğrencilerin Deyimlerle Anlamlarını Eşleştirme Düzeyleri

Anlamıyla eşleştirilen deyimler	Şinasi İlköğretim Okulu		Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulu		Şenlik İlköğretim Okulu		Okulların ortalaması		X ²
	doğru	yanlış	doğru	yanlış	doğru	yanlış	doğru	yanlış	
kapı dışarı edilmek	71	29	97	3	97	3	88.3	11.7	.00
kapı kapı gezmek	97	3	98	2	97	3	97.3	2.7	.88
kapı komşu olmak	88	12	96	4	93	7	92.3	7.7	.10
kapıdan kovulsa bacadan girmek	69	31	78	22	79	21	75.3	24.7	.20
koruyup kollanmak	90	10	97	3	97	3	94.7	5.3	.04
kapısını aşındırmak	72	28	77	23	74	26	74.3	25.7	.72
kapı duvar olmak	27	73	35	65	35	65	32.3	67.7	.38
kapısında büyümek	87	13	88	12	87	13	87.3	12.7	.97
kapıya dayanmak	80	20	70	30	66	34	72.0	28.0	.08
kapısı açık olmak	84	16	84	16	72	28	80.0	20.0	.05
açık kapı bırakmak	66	34	68	32	60	40	64.7	35.3	.47
kendini alamamak	62	38	71	29	58	42	63.7	36.3	.15
yoldan sapmak	93	7	87	13	93	7	91.0	9.0	.23
yolunu tutmak	20	80	26	74	38	62	28.0	72.0	.02
yerinde yeller esmek	56	44	58	42	66	34	60.0	40.0	.31
pılı pırtıyı toplamak	86	14	84	16	85	15	85.0	15.0	.93
şevke gelmek	72	28	63	37	79	21	71.3	28.7	.04
taban tepmek	34	66	45	55	49	51	42.7	57.3	.09
hor bakmak	80	20	80	20	85	15	81.7	18.3	.57
hoşnut etmek	90	10	92	8	96	4	92.7	7.3	.25
kanı donmak	78	22	74	26	74	26	75.3	24.7	.75
dili dışı tutmak	38	62	52	48	61	39	50.3	49.7	.01
kafasında şimşek çakmak	81	19	83	17	80	20	81.3	18.7	.86

suratına çarpmak	86	14	79	21	85	15	83.3	16.7	.36
benliğe işlemek	63	37	67	33	62	38	64.0	36.0	.74
yad etmek	72	28	65	35	67	33	68.0	32.0	.55
hüküm vermek	85	15	86	14	85	15	85.3	14.7	.97
lime lime olmak	95	5	92	8	92	8	93.0	7.0	.63

* $p<.05$

Tablo 9’da öğrencilerin bu deyimlerden hangilerini anlamı ile doğru veya yanlış eşleştirdiği yüzde oranları ile görülmektedir. Bu yüzdeler incelendiğinde 28 deyimden 19 tanesinin %70’in üzerinde, 8 tanesinin %69-31 arasında bir ortalama ile, 1 tanesinin ise %30’un altında bir oranla anlamlarıyla doğru eşleştirildiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “*Deyimi Anlamı ile Eşleştirme*” etkinliğinde yer alan deyimleri bilme durumunun verileri “Chi-Square Testi” ile analiz edilmiş ve “*kapı dışarı edilmek, kapısı açık olmak, kapı duvar olmak, koruyup kollamak*” deyimlerinde Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun, “*kapı dışarı edilmek, kapı duvar olmak, koruyup kollamak, yolunu tutmak, şevke gelmek, dili dışı tutmak, taban tepmek*” deyimlerinde Şenlik İlköğretim Okulunun, “*kapısı açık olmak*” deyiminde Şinasi İlköğretim Okulunun başarı ortalamasının diğer okullara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu deyimleri anlamları ile eşleştirmede adı geçen okullar arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$). Buna ek olarak *kapı dışarı edilmek, kapısı açık olmak, kapı duvar olmak, koruyup kollamak* deyimleri bu etkinlikte iki okulda aynı oranda bilindiği tespit edilmiştir.

Öğrencilerin deyimlerle anlamlarını eşleştirmede üç okulda da %70 ve üzerinde ortalamayla başarılı oldukları deyimler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10

Öğrencilerin Deyimlerle Anlamlarını %70 ve Üstünde Bir Oranla Doğru Eşleştirdikleri Deyimler ve Oranları

Deyim	Üç Okulda Anlamıyla Doğru Eşleştirme Oranı Ort. (%)
kapı kapı gezmek	97.3
koruyup kollamak	94.7
lime lime olmak	93.0
hoşnut etmek	92.7
kapı komşu olmak	92.3
yoldan sapsak	91.0
kapı dışarı edilmek	88.3
kapısında büyümek	87.3
pılı pırtıyı toplamak	85.0
suratına çarpmak	83.3
hüküm vermek	83.3
hor bakmak	81.7
kafasında şimşek çakmak	81.3
kapısı açık olmak	80.0
kapıdan kovulsa bacadan girmek	75.3
kanı donmak	75.3
kapısını aşındırmak	74.3
kapıya dayanmak	72.0
şevke gelmek	71.3

Tabloda 10’da öğrencilerin “*Deyimi Anlamı ile Eşleştirme*” etkinliğinde yüksek oranda başarı sağladıkları deyimler görülmektedir. Bu tabloda öğrencilere sorulan 28 deyimden 19 tanesinin öğrenciler tarafından %70’in üstünde bir ortalama ile doğru eşleştirildiği görülmektedir. Bu deyimlerin öğrencilerin günlük hayatlarında

kullandıkları veya karşılaştıkları, somut anlam taşıyan deyimler olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin deyimleri anlamları ile eşleştirmede üç okulda da %30 ve altında bir oranla başarılı oldukları deyim Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11

Öğrencilerin Deyimleri Anlamlarıyla %30 ve Altında Bir Oranla Doğru Eşleştirdikleri Deyim ve Oranı

Deyim	Üç Okulda Anlamıyla Doğru Eşleştirme Oranı Ort. (%)
yolunu tutmak	28.0

Tablo 11’de görüldüğü gibi, öğrencilerin %28 ’i “*yolunu tutmak*” deyimini anlamıyla doğru eşleştirebilmiştir. Dilimizde yer alan bazı deyimlerin soyut anlam ifade ettiği, benzetmeler ya da çağrışımlar yoluyla anlamıyla ilişkilendirilemeyecek deyimler olduğu görülmektedir.

Tablo 11’de yer alan deyimın günlük hayatta sık karşılaşılmayan ve soyut anlam kazanan bir deyim olduğu, bu nedenle araştırmaya katılan öğrencilerden çoğunun bu deyimini anlamıyla doğru eşleştiremediği düşünülmektedir.

4.6.2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Deyimlerin Anlamlarını Yazma Düzeylerine Göre Dağılımı

Araştırmadaki 52 deyimın 24 tanesi “*Deyimin Anlamını Yazma*” etkinliğinde öğrencilere sorulmuş, araştırmaya katılan öğrencilerin deyimlerin anlamlarını yazma düzeyleri, okullara göre ortaya konarak değerlendirilmiştir.

Tablo 12

Öğrencilerin Deyimlerin Anlamlarını Yazma Düzeyleri

Anlamı Yazılan Deyimler	Şinasi İlköğretim Okulu		Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulu		Şenlik İlköğretim Okulu		Okulların ortalaması		X ²
	doğru	yanlış	doğru	yanlış	doğru	yanlış	toplam doğru %	toplam yanlış %	
kökünü kurutmak	65	35	56	44	58	42	59.7	40.3	.40
dış kapının mandalı	38	62	22	78	23	77	27.7	72.3	.02
dirsek çürütmek	57	43	65	35	54	46	58.7	41.3	.26
dost canlısı olmak	72	28	61	39	37	63	56.7	43.3	.00
har vurup harman savurmak	66	34	71	29	61	39	66.0	34.0	.33
içi cız etmek	72	28	71	29	79	21	74.0	26.0	.37
medet ummak	66	34	55	45	47	53	56.0	44.0	.03
merdiven dayamak	9	91	26	74	8	92	14.3	85.7	.00
nam salmak	65	35	56	44	61	39	60.7	39.3	.43
niyet tutmak	15	85	13	87	8	92	12.0	88.0	.29
nura boğmak	3	97	1	99	4	96	2.7	97.3	.42
sulh olmak	60	40	57	43	25	75	47.3	52.7	.00
ekmek teknesi	86	14	91	9	86	14	87.3	12.3	.46
damdan düşmek	12	88	21	79	15	85	16.0	84.0	.21
foyası meydana çıkmak	79	21	89	11	85	15	84.3	15.7	.15
gönül telini titretmek	9	91	4	96	2	98	5.0	95.0	.07
köşeye çekilmek	10	90	26	74	22	78	19.3	80.7	.01
göz boyamak	32	68	54	46	30	70	38.7	61.3	.00
ballandıra ballandıra anlatmak	65	35	50	50	74	26	63.0	37.0	.00
didik didik etmek	66	34	61	39	60	40	62.3	37.7	.64
posta koymak	0	100	6	94	2	98	2.7	97.3	.03
gözünde tütme	91	9	87	13	85	15	87.7	12.3	.42
mal etmek	3	97	4	96	2	98	3.0	97.0	.71
çöllerde kalmak	8	92	3	97	3	97	4.7	95.3	.15

*p<.05

Tablo 12’de öğrencilerin, “*Deyimlerin Anlamını Yazma*” düzeyleri yüzde oranları ile gösterilmiştir. Bu yüzdeler incelendiğinde 24 deyimden 4 tanesinin %70’in üzerinde, 10 tanesinin %69-31 arasında bir ortalama ile, 10 tanesinin ise %30’un altında bir ortalama ile anlamının yazıldığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “*Deyimin Anlamını Yazma*” etkinliğinde yer alan deyimleri bilme durumunun verileri “Chi-Square Testi” ile analiz edilmiş ve 9 deyimde okullar arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir. “*dış kapının mandalı, sulh olmak, dost canlısı olmak, medet ummak*” deyimlerinde Şinasi İlköğretim Okulunun, “*merdiven dayamak, köşeye çekilmek, göz boyamak, posta koymak*” deyimlerinde Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun, “*ballandıra ballandıra anlatmak*” deyiminde Şenlik İlköğretim Okulunun başarı ortalamasının daha yüksek olduğu ve bu deyimlerin anlamını yazmada adı geçen okullar arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$).

Öğrencilerin “*Deyimin Anlamını Yazma*” etkinliğinde anlamını bildikleri deyim sayısı, “*Deyimi Anlamı İle Eşleştirme*” etkinliğinde anlamıyla eşleştirdikleri deyim sayısından oldukça azdır. Öğrencilerin deyim ile anlamın birlikte verildiği etkinlikleri yapabilme düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunda “hatırlama” unsurunun etkisi olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin deyim anlamını yazmada üç okulda da %70 ve üzerinde başarılı oldukları deyimler aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 13

Öğrencilerin Deyimlerin Anlamlarını %70 ve Üzerinde Bir Oranla Doğru Yazdıkları Deyimler ve Oranları

Deyim	Üç Okulda Anlamını Doğru Yazabilme Oranı Ort. (%)
gözünde tutmek	87.7
ekmek teknesi	87.3
foyası meydana çıkmak	84.3
içi cız etmek	74.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin %87.7’si *gözünde tutmek*, %87.3’ü *ekmek teknesi*, %84.3’ü *foyası meydana çıkmak*, %74.0’ü *içi cız etmek* deyiminin anlamını doğru olarak yazmıştır.

Tablo 13'te yer alan deyimlerin günlük hayatta sık kullanılan deyimler olması sebebiyle, öğrencilerin bu deyimleri somutlaştırabildikleri düşünülmektedir. Çalışma yapılarında “*gözünde tutmek*” deyimini “*özlemek*” anlamına, “*ekmek teknesi*” deyimini “*para kazanma ve çalışma yeri*” anlamına, “*içi cız etmek*” deyimini “*içi sızlamak ve üzölmek*” anlamına gelecek şekilde ifade eden öğrencilerin sayısı oldukça fazladır. Bir başka deyişle öğrencilerin günlük hayatta sık kullandıkları deyimlerin anlamını yazabildikleri görölmüştür.

Öğrencilerin deyimlerin anlamlarını yazmada üç okulda da %30 ve altında başarılı oldukları deyimler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 14

Öğrencilerin Deyimlerin Anlamlarını %30 ve Altında Bir Oranla Doğru Yazdıkları Deyimler ve Oranları

Deyim	Üç Okulda Anlamını Doğru Yazma Oranı Ort.(%)
köşeye çekilmek	29.3
dış kapının mandalı	27.7
damdan düşmek	16.0
merdiven dayamak	14.3
niyet tutmak	12.0
gönöl telini titretmek	5.0
çöllerde kalmak	4.7
mal etmek	3.0
posta koymak	2.7
nura boğmak	2.7

Tablo 14'te yer alan deyimlerin günlük hayatta kullanılış sıklığı ile öğrencilerin deyim anlamını yazma oranlarının paralellik gösterdiği düşünülmektedir. Örneğin; “*niyet tutmak*” deyiminin anlamı olarak “*oruç için niyet etmek*” ya da “*oruç tutmak*” anlamlarını yazan öğrenci sayısı oldukça fazladır. Öğrencilerin “*mal etmek*” deyimini için argo anlam ifade edecek şekilde “*benzetmek, şekle sokmak*” anlamlarını yazdığı

görülmüştür. Bu durum da öğrencilerin deyimlere farklı anlamlar yüklediklerini göstermektedir.

Uygulama kâğıtlarında öğrencilerin, verilen deyimlere yazdıkları bazı anlamlarda dikkat çekicidir. Aşağıda bunlardan bazılarına yer verilmiştir:

“nura boğmak” deyimine “beyazlatmak, temizlemek, sevgiye boğmak, şanlandırmak, övgüye boğmak”, “çöllerde kalmak” deyimine “sıcakta kalmak, susuz kalmak”, “merdiven dayamak” deyimine “yardım etmek, merdivene dayanmak, faydalanmak”, “posta koymak” deyimine “postane, mektup, postacı”, “damdan düşmek” deyimine “düşmek, atlamak”

4.6.3. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Deyimleri Cümlede Kullanma Düzeylerine Göre Dağılımı

Araştırmadaki 52 deyimden 24 tanesi “ Deyimi Cümlede Kullanma” etkinliğinde öğrencilere sorulmuş, araştırmaya katılan öğrencilerin deyim cümlede kullanma düzeyleri, okullara göre ortaya konarak değerlendirilmiştir.

Tablo 15

Öğrencilerin Deyimleri Cümlede Kullanma Düzeyleri

Cümlede Kullanılan Deyimler	Şinasi İlköğretim Okulu		Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulu		Şenlik İlköğretim Okulu		Okulların ortalaması		X ²
	doğru	yanlış	doğru	yanlış	doğru	yanlış	toplam doğru %	toplam yanlış %	
kökünü kurutmak	65	35	56	44	59	41	60.0	40.0	.42
dış kapının mandalı	38	62	22	78	21	79	27.0	73.0	.01
dirsek çürütmek	56	44	65	35	55	45	58.7	41.3	.29
dost canlısı olmak	71	29	59	41	38	62	56.0	44.0	.00
har vurup harman savurmak	64	36	70	30	61	39	65.0	35.0	.40
içi cız etmek	73	27	72	28	78	22	74.3	25.7	.58
medet ummak	65	35	54	46	49	51	56.0	44.0	.07
merdiven dayamak	10	90	25	75	10	90	15.0	85.0	.00
nam salmak	65	35	55	45	60	40	60.0	40.0	.35
niyet tutmak	15	85	13	87	7	93	11.7	88.3	.19

nura boğmak	3	97	2	98	7	93	4.0	96.0	.16
sulh olmak	56	44	52	48	24	76	44.0	56.0	.00
ekmek teknesi	85	15	92	8	85	15	87.3	12.7	.23
damdan düşmek	12	88	21	79	16	84	16.3	83.7	.23
foyası meydana çıkmak	76	24	89	11	83	17	82.7	17.3	.05
gönül telini titretmek	10	90	4	96	3	97	5.7	94.3	.07
köşeye çekilmek	11	89	28	72	26	74	21.7	78.3	.01
göz boyamak	31	69	53	47	37	63	40.3	59.7	.01
ballandıra ballandıra anlatmak	65	35	49	51	83	17	65.7	34.3	.00
didik didik etmek	66	34	60	40	65	35	63.7	36.3	.64
posta koymak	0	100	6	94	2	98	2.7	97.3	.03
gözünde tutmak	89	11	85	15	81	19	85.0	15.0	.29
mal etmek	3	97	4	96	5	95	4.0	96.0	.77
çöllerde kalmış	8	92	4	96	5	95	5.7	94.3	.45

*p<.05

Tablo 15’te görüldüğü gibi “*Deyimi Cümlede Kullanma*” etkinliğinde öğrencilere 24 deyim sorulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin bu etkinlikte yer alan deyimleri bilme durumunun verileri “Chi-Square Testi” ile analiz edilmiş “*dış kapının mandalı, dost canlısı olmak, sulh olmak*” deyimlerinde Şinasi İlköğretim Okulunun, “*merdiven dayamak, köşeye çekilmek, göz boyamak, posta koymak*” deyimlerinde Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun, “*ballandıra ballandıra anlatmak*” deyiminde Şenlik İlköğretim Okulunun başarı ortalamasının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu deyimleri cümle içinde kullanmada adı geçen okullar arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir (p<.05).

Tablo 15’te ayrıca öğrencilerin bu deyimlerden hangilerini cümle içinde doğru veya yanlış kullandığı yüzde oranları ile gösterilmiştir. Bu yüzdeler incelendiğinde 24 deyimden 4 tanesinin %70’in üzerinde, 10 tanesinin %69-31 arasında bir ortalama ile, 10 tanesinin ise %30’u altında bir oranla cümle içinde de doğru kullanıldığı görülmektedir. Bu durum deyimden anlamını yazan öğrencilerin deyim cümle içinde kullandıklarını göstermektedir.

“*Deyimin Anlamını Yazma*” etkinliğinde “medet ummak” deyimini için okullar arasında anlamlı fark olduğu görülmüşken (bk. Tablo 12), “*Deyimi Cümlede Kullanma*” etkinliğinde “medet ummak” deyimini için anlamlı fark tespit edilmemiştir.

Bu durum, öğrencilerin bu deyimın anlamını yazamadıklarını ama o deyimı cümlede kullanabildiklerini göstermektedir.

Öğrencilerin deyimleri cümle içinde kullanmada üç okulda da %70 ve üzerinde bir oranla başarılı oldukları deyimler Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16

Öğrencilerin %70 ve Üzerinde Bir Oranla Cümlede Doğru Kullandıkları Deyimler ve Oranları

Deyim	Üç Okulda Cümlede Kullanma Oranı Ort.(%)
ekmek teknesi	87.3
gözünde tutmek	85.0
foyası meydana çıkmak	82.7
içi cız etmek	74.3

Tablo 16’da yer alan deyimlerin günlük hayatımızda sık kullandığımız deyimler olması sebebiyle, öğrencilerin bu deyimleri zihinlerinde somutlaştırdığı düşünülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin “*Deyimin Anlamını Yazma*” etkinliğinde anlamını yazdığı deyimleri cümlede kullandığı görülmüştür. Bu durum kelime kazanımı açısından beklenen bir sonuçtur. Bu sonuçlardan hareketle öğrencilerin “*Deyimin Anlamını Yazma ve Cümlede Kullanma*” etkinliklerinde “*Deyimi Anlamı ile Eşleştirme*” etkinliğine göre başarı oranlarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçta “*Deyimi Anlamı ile Eşleştirme*” etkinliğinde “hatırlama” unsurunun etkisi olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çalışma kâğıtları incelendiğinde “*ekmek teknesi*” deyimini “*yaşam için para kazanılan yer*” anlamına, “*gözünde tutmek*” deyimini “*özlemek*” anlamına, “*foyası meydana çıkmak*” deyimini “*bir kusurun ortaya çıkması*” anlamına, “*içi cız etmek*” deyimini “*üzülmek, acımak*” anlamına gelecek şekilde cümlede kullanan öğrenci sayısının fazla olduğu tespit edilmiştir. Bir başka

deyişle öğrencilerin günlük hayatta sık kullandıkları ve anlamını bildiği deyimleri cümle içinde kullanabildikleri görülmüştür.

Öğrencilerin deyimleri cümle içinde kullanmada üç okulda da %30 ve altında bir oranla başarılı oldukları deyimler aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 17

Öğrencilerin %30 ve Altında Bir Oranla Cümlede Doğru Kullandıkları Deyimler ve Oranları

Deyim	Üç Okulda Cümlede Doğru Kullanılan Deyim Oranı Ort. (%)
dış kapının mandalı	27.0
köşeye çekilmek	21.7
damdan düşmek	16.3
merdiven dayamak	15.0
niyet tutmak	11.7
gönül telini titretmek	5.7
çöllerde kalmak	5.7
mal etmek	4.0
nura boğmak	4.0
posta koymak	2.7

Öğrencilerin, çalışma yaprakları incelenirken, “*posta koymak*” deyimini “*defetmek, kovmak, dövmek, küsmek, iftira atmak*” anlamında cümle içinde kullandıkları görülmüştür. Bu durum öğrencilerin, deyim ilk anlamını ya da deyim yaygın anlamını düşünerek cevap verdiklerini göstermektedir.

Tablo 17’de yer alan bazı deyimlerin öğrencilerin günlük hayatta sık kullandıkları deyimler olmadığı düşünülmektedir. Öğrenciler bu deyimleri hayatlarındaki benzer durumlarla ilişkilendirerek “*niyet tutmak*” deyim için “*oruç tutmak*”, “*mal etmek*” deyim için “*sersemletmek, deli etmek*” anlamıyla cümle içinde

kullandıkları görülmüştür. “*çöllerde kalmak*” ile “*nura boğmak*” deyimlerinin öğrencilerin sık karşılaştıkları ve soyut anlam ifade eden deyimler arasında olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin “*çöllerde kalmak*” deyimini için “*mahsur kalmak, susuz kalmak*”, “*nura boğmak*” deyimini için “*beyazlatmak, beyaza gark etmek*” anlamıyla cümleler kurduğu tespit edilmiştir. Bu durum, öğrencilerin ifadelerini, deyimdeki kelimelerin ilk anlamlarını ya da yaygın anlamlarını düşünerek cümlelerini şekillendirdiklerini göstermektedir.

“*Deyimin Anlamını Yazma*” ile “*Deyimi Cümlede Kullanma*” etkinliklerinde deyim anlamını yazan öğrencilerin deyim cümlede kullanabildiği belirlenmiştir. Öğrencilerin anlamını yazmadıkları deyimleri cümle içinde kullanamadıkları Tablo 14’te yer alan verilerden anlaşılmaktadır. Bu da beklenen bir sonuçtur.

4.6.4. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kelimelerle Anlamlarını Eşleştirme Düzeylerine Göre Dağılımı

Araştırmada kullanılan 128 kelimeden 38 tanesi “*Kelimeyi Anlamıyla Eşleştirme*” etkinliğinde öğrencilere sorulmuş, araştırmaya katılan öğrencilerin kelimeyi anlamıyla eşleştirme düzeyleri, okullara göre ortaya konarak değerlendirilmiştir.

Tablo 18

Öğrencilerin Kelimeyi Anlamı ile Eşleştirme Düzeyleri

Anlamı ile Eşleştirilen Kelime ve Kelime Grupları	Şinasi İlköğretim Okulu		Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulu		Şenlik İlköğretim Okulu		Okulların ortalaması		
	doğru	yanlış	doğru	yanlış	doğru	yanlış	toplam doğru %	toplam yanlış %	X ²
entari	89	11	98	2	87	13	91.3	8.7	.01
altın yaprak	39	61	30	70	38	62	35.7	64.3	.35
apak	93	7	95	5	88	12	92.0	8.0	.17
çamur deryası	94	4	99	1	93	7	96.0	4.0	.10
çok sesli	97	3	98	2	88	12	94.3	5.7	.00
cengaver	95	5	92	2	92	8	95.0	5.0	.15
dörtal	93	7	96	4	94	6	94.3	5.7	.65

bora	31	69	24	76	23	77	26.0	74.0	.37
karayel	51	49	29	71	42	58	40.7	59.3	.01
kasvet	71	29	64	36	69	31	68.0	32.0	.55
gürz	52	48	46	54	51	49	49.7	50.3	.66
çarık	82	18	82	18	82	18	82.0	18.3	1.0
bozlak	56	44	51	49	50	50	52.3	47.7	.66
bağlama	70	30	93	7	87	13	83.3	16.7	.00
hitabet	71	29	69	31	68	32	69.3	30.7	.90
ökse	78	22	76	24	65	35	73.0	27.0	.08
kör karanlık	59	41	56	44	57	43	57.3	42.7	.91
sonsuz karanlık	3	97	10	90	14	86	9.0	91.0	.02
nükteci	88	12	84	16	86	14	86.0	14.0	.72
nostaljik	93	7	91	9	95	5	93.0	7.0	.54
opera	93	7	89	11	97	3	93.0	7.0	.09
polo	80	20	73	27	81	19	78.0	22.0	.30
övüngen	92	8	92	8	95	5	93.0	7.0	.63
korniş	95	5	92	8	96	4	94.3	5.7	.45
ilkile ilkile	14	86	63	37	39	61	38.7	61.3	.00
eskimiş sözler	69	31	67	33	75	25	70.3	29.7	.44
eşik	86	14	84	16	84	16	84.7	15.3	.90
seheryeli	93	7	96	4	95	5	94.7	5.3	.63
dâhi	95	5	96	4	96	4	95.7	4.3	.92
binici	95	5	95	5	97	3	95.7	4.3	.73
konferans	91	9	94	6	91	9	92.0	8.0	.65
onulmak	79	21	65	35	70	30	71.3	28.7	.09
uzak dünyalar	15	85	14	86	34	66	21.0	79.0	.00
iskete	44	56	35	65	32	68	37.0	63.0	.19
evlek	33	67	32	68	22	78	29.0	71.0	.17
havza	44	56	43	57	43	57	43.3	56.7	.99
gökçek	46	54	42	58	32	68	40.0	60.0	.12
falso	62	38	62	38	48	52	57.3	42.7	.07

*p<.05

Tablo 18’de öğrencilerin kelimelerden hangilerini anlamı ile doğru veya yanlış eşleştirdiği yüzde oranları ile gösterilmiştir. Bu yüzdeler incelendiğinde 38 kelimeden 22 tanesinin %70’in üzerinde, 12 tanesinin %69-31 arasında bir ortalama ile 4 tanesinin ise %30’un altında bir oranla anlamlarıyla doğru eşleştirildiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “*Kelimeyi Anlamıyla Eşleştirme*” etkinliğinde yer alan kelimeleri bilme durumunun verileri “Chi-Square Testi” ile analiz edilmiş

“*entari, çok sesli, bağlama, ilkile ilkile*” kelime ve kelime gruplarında Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun, “*karayel*” kelimesinde Şinasi İlköğretim Okulunun, “*sonsuz karanlık, uzak dünyalar*” kelime gruplarında Şenlik İlköğretim Okulunun başarı ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu kelimeleri anlamıyla eşleştirmede adı geçen okullar arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$).

“*Kelimeyi Anlamıyla Eşleştirme*” etkinliğinde öğrencilerin diğer kelime öğretim tekniklerine göre anlamını bildiği kelime sayısının daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin “*sonsuz karanlık*” kelime grubunu aynı çalışma kâğıdında yer alan “*kör karanlık*” kelimesiyle karıştırdığı gözlenmiş ve bu durum kelimeyi, üç okulda da doğru eşleştiren öğrenci sayısının az olmasına neden olmuştur. “*uzak dünyalar*” kelime grubu da öğrencilerin anlamını doğru eşleştirmede örnekler arasında yer almıştır. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin soyut kavramları zihinlerinde somutlaştıramadıkları için kelimeyle anlamını eşleştiremediği düşünülmektedir.

Öğrencilerin kelimeyi anlamıyla eşleştirmede üç okulda da %70 ve üzerinde bir oranla başarılı oldukları kelimeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 19

Öğrencilerin %70 ve Üzerinde Bir Oranla Anlamıyla Doğru Eşleştirdikleri Kelimeler ve Oranları

Kelime/Kelime Grubu	Üç Okulda Doğru Eşleştirme Oranı Ort. (%)
çamur deryası	96.0
dâhi	95.7
binici	95.7
cengâver	95.0
seher yeli	94.7
korniş	94.3
dörtal	94.3
çok sesli	94.3

övüngen	93.0
opera	93.0
nostaljik	93.0
konferans	92.0
apak	92.0
entari	91.3
nükteci	86.0
eşik	84.7
bağlama	83.3
çarık	82.0

Tablo19’da görüldüğü gibi “*Kelimeyi Anlamı ile Eşleştirme*” etkinliğinde verilen ipuçları ile öğrencilerin kelimenin anlamını bilmeleri daha kolay hâle gelmiş, verilen anlamlarla kelimeyi eşleştirmeleri kolaylaşmıştır. Başka bir deyişle anlamlar verildiği için “hatırlama” unsurunun etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin kelimeyi anlamıyla eşleştirmede üç okulda da %30 ve altında bir oranla başarılı oldukları kelimeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 20

Öğrencilerin %30 ve Altında Bir Oranla Anlamıyla Doğru Eşleştirdikleri Kelimeler ve Oranları

Kelime/Kelime Grupları	Üç Okulda Doğru Eşleştirme Oranı Ort.(%)
evlek	29.0
bora	26.0
uzak dünyalar	21.0
sonsuz karanlık	9.0

Çalışma yapraklarında aynı kavram alanına giren “*bora ve karayel*” kelimelerini öğrencilerin anlamıyla eşleştirirken karıştırmalarına neden olmuştur. Bir başka ifadeyle “*bora ve karayel*” kelimelerinin bir rüzgâr çeşidi olarak bilindiği fakat esiş yönü nedeniyle karıştırıldığı ve bu nedenle yanlış eşleştirildiği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin anlamıyla en düşük oranda doğru eşleştirdiği kelime “*evlek*”tir. Bu sonuçta söz konusu kelimelerin yaygın olarak kullanılmamasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 18 incelendiğinde öğrencilerin “Kelimeyi Anlamı ile Eşleştirme” etkinliğinde “Kelimenin Anlamını Yazma” ya da “Kelimenin Eş Anlamını Yazma” etkinliğine göre daha çok kelimenin anlamını hatırladığı görülmektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında “hatırlama” unsurunun etkisi olduğu düşünülmektedir.

4.6.5. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kelimelerin Anlamını Yazma Düzeylerine Göre Dağılımı

Araştırmada kullanılan 128 kelimedenden 33 tanesi “*Kelimenin Anlamını Yazma*” etkinliğinde öğrencilere sorulmuş, araştırmaya katılan öğrencilerin kelimenin anlamını yazma düzeyleri, okullara göre ortaya konarak değerlendirilmiştir.

Tablo 21

Öğrencilerin Kelimenin Anlamını Yazma Düzeyleri

Anlamı Yazılan Kelimeler	Şinasi İlköğretim Okulu		Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulu		Şenlik İlköğretim Okulu		Okulların ortalaması		
	doğru	yanlış	doğru	yanlış	doğru	yanlış	toplam doğru %	toplam yanlış %	X ²
belde	21	79	49	51	22	78	30.7	69.3	.00
meziyet	13	87	15	85	7	93	11.7	88.3	.19
antika	79	21	84	16	73	27	78.7	21.3	.16
aktör	7	93	24	76	3	97	11.3	88.7	.00
vizyon	15	85	10	90	9	91	11.3	88.7	.18
sıla	9	91	13	81	15	85	12.3	87.7	.42
ücre	49	51	47	53	31	69	42.3	57.7	.02

uzlaşma	41	59	67	33	56	44	54.7	45.3	.00
mahzun	15	85	38	62	47	52	33.4	66.6	.00
medyatik	18	82	18	82	19	81	18.3	81.7	.98
kulis	34	66	60	40	46	54	46.7	53.3	.00
mülayim	6	94	15	85	37	63	19.3	80.7	.00
filozof	4	96	45	55	48	52	32.3	67.7	.00
keçe	35	65	46	54	29	71	36.7	66.3	.04
iletişim bozukluğu	74	26	51	49	57	43	60.7	39.3	.00
iltifat	83	17	83	17	91	9	85.7	14.3	.18
yüz ağartıcı	9	91	20	80	5	95	11.3	88.7	.00
sentez	1	99	1	99	0	100	0.7	99.3	.60
sezon	45	55	20	80	39	61	34.7	65.3	.00
seyirlik	43	57	12	87	17	83	24.1	75.9	.00
ziynet	51	49	25	75	46	54	40.7	59.3	.00
seminer	37	63	13	87	49	51	33.0	67.0	.00
çoraklaştırmak	24	76	24	76	27	73	25.0	75.0	.85
öz benlik	48	52	43	57	18	82	36.3	63.7	.00
estetik zevk	23	77	17	83	22	78	20.7	79.3	.53
duyarlılık	36	64	33	67	47	53	38.7	61.3	.10
hakimiyet	14	86	23	77	35	65	24.0	76.0	.00
radasyon	48	52	53	47	61	39	54.0	46.0	.18
rahmet	11	89	13	87	23	77	15.7	84.3	.04
cılız	94	6	87	13	88	12	89.7	10.3	.21
yamaç	3	97	3	97	3	97	3.0	97.0	1.0
geçmiş severlik	27	73	19	81	36	64	27.3	72.7	.03
mahir	25	75	24	76	28	72	25.7	73.3	.80

*p<.05

Tabloda 21’de öğrencilerin bu kelimelerden hangilerinin anlamını yazabildiği yüzde oranları ile gösterilmiştir. Bu yüzdeler incelendiğinde kelimelerden 3 tanesinin %70’in üzerinde, 14 tanesinin %69-31 arasında bir ortalama ile, 16 tanesinin ise %30’un altında bir oranla anlamını doğru yazdığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle kelimenin anlamını yazma konusunda öğrencilerin başarı düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir. Ergene (2011)’nin yaptığı çalışmada da benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Buna göre söz konusu araştırmaya katılan öğrenciler, Türk Edebiyatı ile Dil ve Anlatım ders kitaplarının sözlük kısmındaki kelimeleri beklenen düzeyde öğrenememişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “*Kelimenin Anlamını Yazma*” etkinliğinde yer alan kelimeleri bilme durumunun verileri “Chi-Square Testi” ile analiz edilmiş “*belde, aktör, uzlaşma, kulis, keçe, yüz ağartıcı*” kelime ve kelime gruplarında Hüseyin Gülloğlu İlköğretim Okulunun, “*üçra, sezon, seyirlik, ziynet, öz benlik*” kelimelerinde Şinasi İlköğretim Okulunun, “*mülayim, filozof, iletişim bozukluğu, seminer, hakimiyet, geçmişseverlik, rahmet*” Şenlik İlköğretim Okulunun kelime ve kelime gruplarında başarı ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kelimenin anlamını yazmada adı geçen okullar arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$).

Öğrencilerin kelimenin anlamını yazmada üç okulda da %70 ve üzerinde başarılı bir oranla oldukları kelimeler aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 22

Öğrencilerin %70 ve Üzerinde Bir Oranla Anlamını Doğru Yazdıkları Kelimeler ve Oranları

Kelime	Üç Okulda Anlamı Doğru Yazma Oranı Ort.(%)
cılız	89.7
iltifat	85.7
antika	78.7

“*cılız, iltifat, antika*” kelimelerinin günlük hayatta karşılaşılan ve sık kullanılan kelimeler olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle söz konusu kelimelerin öğrenciler tarafından anlamının bilinme yüzdeleri yüksektir. “*cılız*” kelimesi sıfat özelliği de taşımaktadır. Bu nedenle “*cılız*” kelimesini “*zayıf, güçsüz, sönük*” olarak ifade eden öğrencilerin sayısının oldukça fazla olduğunu da belirtmekte yarar vardır.

Günlük hayatımızda “*iltifat etmek*” kelime grubu “*övgü, güzel söz*” anlamının karşılığı olarak kullanılmaktadır. “*iltifat*” kelimesine “*övmek, güzel söz, övgü*” anlamlarını yazan öğrenci sayısı oldukça fazladır.

“*antika*” kelimesi de öğrencilerin anlamını yüksek oranda doğru yazdıkları kelimeler arasında yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrenciler, “*antika*” kelimesinin anlamı olarak “*değerli eşya, eskiden kalan değerli eşya*” ifadelerini yazmıştır. Öğrencilerin bir kısmının “*antika*” kelimesini farklı bir anlamda “*tuhaf, ilginç*” anlamında kullandıkları da görülmüştür. Öğrencilerin, yaş seviyeleri ve ilgileri dikkate alındığında kelimeleri asıl anlamından uzaklaştırarak onlara farklı anlamlar yüklediği de görülmektedir.

Öğrencilerin kelimenin anlamını yazmada üç okulda da %30 ve altında başarılı oldukları kelimeler aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 23

Öğrencilerin %30 ve Altında Bir Oranla Anlamını Doğru Yazdıkları Kelime ve Kelime Grupları ve Oranları

Kelime	Üç Okulda Doğru Yazma Oranı Ort(%)
mahir	25.7
çoraklaştırmak	25.0
seyirlik	24.1
hakimiyet	24.0
estetik zevk	20.7
mülayim	19.3
medyatik	18.3
rahmet	15.7
sıla	12.3
meziyet	11.7
aktör	11.3
vizyon	11.3
yüz ağartıcı	11.3
yamaç	3.0
sentez	0.7

Tablo 23'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin %3'ü “yamaç”, %0.7'si de “sentez” kelimesinin anlamını yazabilmişlerdir. “*Kelimenin Anlamını Yazma*” etkinliğinde en düşük oranlar bu iki kelimeye aittir. Bu kelimeler arasında “sentez” kelimesinin üç okulda da anlamını yazabilen öğrenci sayısının az olması oldukça dikkat çekicidir. Öğrencilerin soyut anlam ifade eden kelimelerin anlamını yazamadığı görülmektedir.

Öğrenciler “aktör” kelimesinin tiyatro ile ilgili olduğunu bilmelerine rağmen sözlük anlamı olan “erkek oyuncu” karşılığı yerine “*tiyatro oyuncusu*”, “*oyun sahneleyen*” karşılığını yazmışlardır. Bu durum, öğrencilerin kelimenin anlamını tam olarak bilmediklerini, kelimeyle ilgili durumları düşünerek cevaplarını oluşturduklarını göstermektedir.

“vizyon” kelimesini günlük hayatta duymalarına rağmen sinema kavramıyla ilişkilendirip “*yeni bir filmin gösterilmesi*” olarak niteleyen, bununla birlikte “sıla”, “mahir” ve “mahzun” kelimelerinin özel isim olduğunu düşünen öğrenci sayısı da oldukça fazladır. Bu durumlar, öğrencilerin kelime kazanımlarında iletişim araçlarının etkisini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Öğrenciler “yamaç” kelimesini “*yamaç paraşütü*” ile ilişkilendirerek bir spor dalı olarak ifade etmişlerdir.

“estetik zevk” kelime grubunu “*dış görünüş, zerafet, güzellik*” anlamında kullanan öğrenci sayısı oldukça fazladır. Bu durum öğrencilerin kelime grubunun anlamını ifade ederken ilk anlamını ya da yaygın anlamını düşündüklerini göstermektedir.

4.6.6. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kelimeyi Cümlede Kullanma Düzeylerine Göre Dağılımı

Araştırma kapsamındaki 128 kelimeden 33 tanesi “*Kelimeyi Cümlede Kullanma*” etkinliğinde öğrencilere sorulmuştur. Öğrencilerin kelimeyi cümle içinde kullanma düzeyleri, okullara göre ortaya konarak değerlendirilmiştir.

Tablo 24

Öğrencilerin Kelimeyi Cümlede Kullanma Düzeyleri

Cümlede Kullanılan Kelime ve Kelime Grupları	Şinasi İlköğretim Okulu		Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulu		Şenlik İlköğretim Okulu		Okulların ortalaması		X ²
	doğru	yanlış	doğru	yanlış	doğru	yanlış	toplam doğru %	toplam yanlış %	
belde	20	80	49	51	22	78	30.3	69.7	.00
meziyet	12	88	15	85	7	93	11.3	88.7	.20
antika	78	22	85	15	72	28	78.3	21.7	.08
aktör	7	93	24	76	2	98	11.0	89.0	.00
vizyon	17	83	15	85	18	82	16.7	83.3	.75
sıla	8	92	10	90	17	83	11.7	88.3	.12
üçra	49	51	47	53	37	63	44.3	55.7	.19
uzlaşma	42	58	67	33	56	44	55.0	45.0	.00
mahzun	14	86	38	62	46	54	32.7	67.3	.00
medyatik	18	82	15	85	18	82	17.0	83.0	.81
kulis	33	67	61	39	50	50	48.0	52.0	.00
mülayim	5	95	15	85	35	65	18.3	81.7	.00
filozof	4	96	41	59	47	53	30.7	69.3	.00
keçe	35	65	46	54	31	69	37.3	62.7	.08
iletişim bozukluğu	71	29	50	50	56	44	59.0	41.0	.01
iltifat	84	16	83	17	87	13	84.7	15.3	.72
yüz ağartıcı	8	92	20	80	10	90	12.7	87.3	.02
sentez	1	99	1	99	1	99	1.0	99.0	1.0
sezon	46	54	20	80	45	55	37.0	63.0	.00
seyirlik	41	59	15	85	17	83	24.3	75.7	.00
ziynet	51	49	25	75	48	52	41.3	58.7	.00
seminer	35	65	13	87	64	36	37.3	62.7	.00
çoraklaştırmak	23	77	24	76	31	69	26.0	74.0	.37
öz benlik	43	57	39	61	20	80	34.0	66.0	.00
estetik zevk	21	78	17	83	36	64	24.7	75.3	.01
duyarlılık	35	65	35	65	52	48	40.7	59.3	.02
hakimiyet	13	87	24	76	36	64	24.3	75.7	.00
radyasyon	50	50	54	46	66	34	56.7	43.3	.06
rahmet	13	87	14	86	27	73	18.0	82.0	.02
cılız	94	6	85	15	89	11	89.3	10.7	.12
yamaç	3	97	6	94	3	97	4.0	96.0	.46
geçmiş severlik	27	73	19	81	33	67	26.3	73.7	.08
mahir	26	74	23	77	28	72	25.7	74.3	.72

* $p < .05$

Tablo 24’te öğrencilerin bu kelimelerden hangilerinin anlamını cümle içinde kullanabildikleri yüzde oranları ile gösterilmiştir. Bu yüzdeler incelendiğinde kelimelerden 3 tanesinin %70’in üzerinde, 14 tanesinin %69-31 arasında bir ortalama ile, 16 tanesinin ise %30’un altında bir oranla cümle içinde doğru kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “*Kelimeyi Cümlede Kullanma*” etkinliğinde yer alan kelimeleri bilme durumunun verileri “Chi-Square Testi” ile analiz edilmiş “*belde, aktör, uzlaşma, kulis, yüz ağartıcı,*” kelime ve kelime gruplarında Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun, “*mahzun, mülayim, filozof, seminer, estetik zevk, duyarlılık, hakimiyet, rahmet*” kelime ve kelime gruplarında Şenlik İlköğretim Okulunun, “*iletişim bozukluğu, sezon, seyirlik, ziynet, öz benlik*” kelime ve kelime gruplarında Şinasi İlköğretim Okulunun başarı ortalamasının daha yüksek olduğu görülmektedir. Kelimeyi cümle içinde kullanmada adı geçen okullar arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$).

“*Kelimenin Anlamını Yazma*” etkinliğinde “geçmiş severlik” kelime grupları için okullar arasında anlamlı fark olduğu görülmüşken (bk. Tablo 21), “*Kelimeyi Cümlede Kullanma*” etkinliğinde anlamlı fark oluşmamıştır. Bu durum, öğrencilerin bu kelime grubunun anlamını yazamadıklarını ama onu cümlede kullanabildiklerini göstermektedir. Bu durumun sebebi ise öğrencilerin kelimenin anlamını bildikleri hâlde, bunu doğru bir şekilde ifade edemeyeceklerini düşünmeleri olabilir.

Öğrencilerin “*Kelimeyi Cümlede Kullanma*” etkinliğinde üç okulda da %70 ve üstünde bir oranla başarılı oldukları kelimeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 25

Öğrencilerin %70 ve Üzerinde Bir Oranla Cümlede Doğru Kullandıkları Kelimeler ve Oranları

Kelime	Üç Okulda Cümlede Kullanma Oranı ve Ort.(%)
cılız	89.3
iltifat	84.7
antika	78.3

Tablo 25’te yer alan verilere göre öğrencilerin anlamını yazdıkları kelimeleri yine aynı oranlarda cümlede kullandıkları görülmüştür. Bu da beklenen bir sonuçtur. Batur (2006)’un yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, verilen kelimeyi cümle içinde kullanma ile kelimenin anlamını yazma arasında yüksek bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmaya göre kelimenin anlamını yazan öğrenciler kelimeyi cümlede kullanabilmişlerdir.

Öğrencilerin “*Kelimeyi Cümlede Kullanma*” etkinliğinde üç okulda da %30 ve altında bir oranla başarılı oldukları kelimeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 26

Öğrencilerin %30 ve Altında Bir Oranla Cümlede Doğru Kullandıkları Kelimeler Oranları

Kelime/Kelime Grubu	Üç Okulda Cümle İçinde Doğru Kullanma Oranı ve Ort.(%)
mahir	25.7
çoraklaştırmak	26.0
estetik zevk	24.7
hakimiyet	24.3
seyirlik	24.3
mülayim	18.3
rahmet	18.0
medyatik	17.0
vizyon	16.7
yüz ağartıcı	12.7
sıla	11.7
meziyet	11.3
aktör	11.0
yamaç	4.0
sentez	1.0

Tablo 26’da görüldüğü gibi araştırmada “*Kelimenin Anlamını Yazma*” etkinliğinde olduğu gibi “*Kelimeyi Cümlede Kullanma*” etkinliğinde de “*sentez ve yamaç*” kelimelerini cümlede içinde kullanan öğrenci sayısı oldukça azdır. Kelimenin anlamını yazamayan öğrencilerin kelimeyi cümlede kullanamamaları beklenen bir sonuçtur.

Öğrenciler “*aktör*” kelimesini “*tiyatro sahneleyen, sinema sanatçısı*” anlamında kullanmışlardır. Yine öğrenciler “*vizyon*” kelimesini “*yeni bir filmin gösterilmesi, sinema filmi*” olarak niteleyerek cümle içinde kullanmış, bununla birlikte yine iletişim araçlarının etkisiyle bu kelimeyi takip ettikleri yayınlarla ilişkilendirerek “*sıla*”, “*mahir*” ve “*mahzun*” kelimelerini cümlede özel isim olarak kullanmışlardır. “*yamaç*” kelimesi üç okulda öğrencilerin anlamını yazamadıkları kelimeler arasındadır. Çalışma yaprakları değerlendirilirken öğrencilerin “*yamaç*” kelimesini, çok yaygın olarak kullanılan “*yamaç paraşütü*” ile ilişkilendirip bir spor dalı olarak algıladıkları ve genellikle bu anlama gelen cümleler kurdukları görülmüştür. Bu durum öğrencilerin, kelimelerin ilk anlamını ya da yaygın anlamını kullandıklarını göstermektedir.

Üzerinde durulması gereken kelimelerden biri de “*üçra*”dır. Bazı öğrenciler “*üçra*” kelimesini ses benzerliğinden dolayı “*icra*” olarak algılayıp anlamını ve cümlesini yanlış yazmıştır. Öğrencilerin kelimenin anlamını doğru öğrenemedikleri için kavram karmaşası yaşadıkları ve kelimeyi cümle içinde doğru bir şekilde kullanamadıkları düşünülmektedir.

4.6.7. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kelimenin Eş Anlamlısını Yazma Düzeylerine Göre Dağılımı

Araştırmada ele alınan 128 kelimedenden 57 tanesi “*Kelimenin Eş Anlamını Yazma*” etkinliğinde öğrencilere sorulmuş araştırmaya katılan öğrencilerin kelimenin eş anlamını yazma düzeyleri, okullara göre ortaya konarak değerlendirilmiştir.

Tablo 27

Öğrencilerin Kelimenin Eş Anlamlısını Yazma Düzeyleri

Eş anlamlısı yazılan kelimeler	Şinasi İlköğretim Okulu		Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulu		Şenlik İlköğretim Okulu		Okulların ortalaması		X ²
	doğru	yanlış	doğru	yanlış	doğru	yanlış	toplam doğru %	toplam yanlış %	
akıbet	11	89	36	64	10	90	19.0	81.0	.00
alaka	56	44	65	35	64	36	61.7	38.3	.36
atik	34	66	68	32	51	49	81.0	49.0	.00
bellemek	51	49	51	49	43	57	48.3	51.7	.43
bayındırlık	2	98	0	100	1	99	1.0	99.0	.36
bariyer	38	62	71	29	38	62	49.0	51.0	.00
benlik	26	74	44	56	15	85	28.3	71.7	.00
bilinç	15	85	16	84	15	85	15.3	84.7	.98
ece	40	60	48	52	35	65	41.0	59.0	.17
netice	80	20	89	11	85	15	84.7	15.3	.21
us	23	77	50	50	12	88	28.3	71.7	.00
yas	39	61	12	88	45	55	32.0	68.0	.00
haşmet	14	86	29	71	8	92	17.0	83.0	.00
güvey	17	83	42	58	15	85	24.7	75.3	.00
enstrüman	91	9	88	12	85	15	88.0	12.0	.43
hadise	89	11	90	10	79	21	86.0	14.0	.05
eğilim	12	88	18	82	14	86	14.7	85.3	.47
vasita	54	46	55	45	60	40	56.3	43.7	.66
gonca	7	93	11	89	7	93	8.3	91.7	.50
ecdad	20	80	15	85	32	68	22.3	77.7	.01
ebemkuşağı	56	44	28	72	33	67	39.0	61.0	.00
cehalet	19	81	21	79	10	90	16.7	83.3	.08
dirlik	8	92	11	89	6	94	8.3	91.7	.44
empoze etme	0	100	1	99	1	99	0.7	99.3	.60
devrim	26	74	45	55	41	59	37.3	62.7	.01
itina	81	19	82	18	74	26	79.0	21.0	.32
biteviye	0	100	0	100	0	100	0	100.0	-
bürünmek	37	62	22	78	29	71	29.4	70.4	.06
ket	1	99	11	89	0	100	4.0	96.0	.00
hükümlanlık	0	100	2	98	0	100	0.7	99.3	.13
etyemezlik	45	55	30	70	55	45	43.3	56.7	.00
mamur	3	97	6	94	0	100	3.0	97.0	.05
viran	11	89	13	87	11	89	11.7	88.3	.88
ihtar	22	78	23	77	17	83	20.7	79.3	.53

ideal	52	48	39	61	43	57	44.7	55.3	.17
hüner	77	23	71	29	80	20	76.0	24.0	.32
ihtişam	12	88	10	84	19	81	15.7	84.3	.39
ehemmiyet	13	87	30	70	22	78	21.7	78.3	.01
ozan	64	36	55	45	59	41	59.3	40.7	.43
şer	59	41	51	49	56	44	55.3	44.7	.52
üslup	15	85	31	69	24	76	23.3	76.7	.03
yakınmak	36	64	45	55	49	51	43.3	56.7	.16
rafine	10	90	27	73	20	80	19.0	81.0	.01
ören	1	99	7	93	1	99	3.0	97.0	.02
münasebet	21	79	33	67	8	92	20.7	79.3	.00
fors	2	98	3	97	1	99	2.0	98.0	.60
maharet	69	31	76	24	79	21	74.7	25.3	.25
sedir	46	54	41	59	26	74	37.7	62.3	.01
nizam	37	63	62	38	41	59	46.7	53.3	.00
müracaat	79	21	83	17	82	18	81.3	18.7	.75
münakaşa	40	60	48	52	51	49	46.3	53.7	.27
suret	7	93	6	94	9	81	7.3	92.7	.71
teşkilat	31	69	19	81	36	64	28.7	71.3	.02
yalçın	6	96	11	89	5	95	7.3	92.7	.22
hayıflanmak	23	77	9	91	22	78	18.0	82.0	.02
kongre	34	66	54	46	54	46	47.3	52.7	.01
faks	14	86	33	67	33	67	26.7	73.3	.00

*p<.05

Tabloda 27’de öğrencilerin eş anlamını yazdıkları kelimeler ve yüzde oranları gösterilmiştir. Bu yüzdeler incelendiğinde kelimelerden 8 tanesinin % 70’in üzerinde, 17 tanesinin %69-31 arasında bir ortalama ile, 32 tanesinin ise %30’un altında bir oranla eş anlamının doğru yazıldığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “*Kelimenin Eş Anlamını Yazma*” etkinliğinde yer alan kelimeleri bilme durumunun verileri “Chi-Square Testi” ile analiz edilmiş “*akıbet, atik, bariyer, benlik, us, haşmet, güvey, hadise, devrim, ket, mamur, ehemmiyet, üslup, rafine, ören, nizam, kongre, faks*” kelimelerinde Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun, “*yas, ecdat, etyemezlik, teşkilat, kongre, sedir, faks*” kelimelerinde Şenlik İlköğretim Okulunun, “*ebemkuşağı, hayıflanmak*” kelimelerinde Şinasi İlköğretim Okulunun başarı ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu

kelimelerin eş anlamını yazmada adı geçen okullar arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$).

Öğrencilerin “*Kelimenin Eş Anlamısını Yazma*” etkinliğinde üç okulda da %70 ve üstünde bir oranla başarılı oldukları kelimeler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 28

Öğrencilerin %70 ve Üzerinde Bir Oranla Eş Anlamısını Doğru Yazdıkları Kelimeler ve Oranları

Kelime	Eş Anlamı	Üç Okulda Eş Anlamını Yazma Oranı ve Ort.(%)
enstrüman	çalgı	88.0
hadise	olay	86.0
netice	sonuç	84.7
müracaat	başvuru	81.3
atik	çevik	81.0
itina	özen	79.0
hüner	beceriklilik	76.0
maharet	ustalık	74.7

Tablo 28’de yer alan kelimelerin öğrencilerin sık duydukları kelimeler olduğu düşünülmektedir. Öğrenciler günlük yaşamlarında “*enstrüman*” kelimesinin “*çalgı, müzik aleti*” olarak yaygın bir biçimde kullanıldığını bildikleri için kolaylıkla eş anlamısını yazabilmişlerdir. Bununla birlikte “*müracaat*” kelimesinin eş anlamısı olan “*başvuru*” kelimesini, “*hadise*” kelimesinin eş anlamısı olan “*olay*” kelimesini yüksek oranla doğru yazdıkları tespit edilmiştir.

“*netice*” kelimesinin “*sonuç*” olduğunu bilen, “Eş anlamlı kelimeyi cümlede kullanma” etkinliğinde de değineceğimiz gibi kalıplaşmış sözlerden hareketle kelimelerin anlamlarını yazan öğrencilerin olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin araştırmada uygulanan diğer kelime öğretim tekniklerine göre çok az kelimenin eş anlamısını yazdıkları görülmüştür.

Öğrencilerin “*Kelimenin Eş Anlamlısını Yazma*” etkinliğinde üç okulda da %30 ve altında bir oranla başarılı oldukları kelimeler ise Tablo 29’da gösterilmiştir.

Tablo 29

Öğrencilerin %30 ve Altında Bir Oranla Kelimenin Eş Anlamlısını Doğru Yazdıkları Kelimeler

Kelime/Kelime Grubu	Eşanlam	Üç Okulda Eş Anlamını Yazma Oranı ve Ort. (%)
bürünmek	örtünmek/sarınmak	29.4
teşkilat	örgüt	28.7
benlik	şahsiyet/kişilik	28.3
us	akıl	28.3
faks	belgegeçer	26.7
güvey	damat	24.7
üslup	biçim/tarz	23.3
ecdat	ata	22.3
ehemmiyet	önem	21.7
ihtar	uyarı	20.7
münasebet	ilişki/sebep	20.7
rafine	arıtılmış/incelmiş	19.0
akıbet	sonuç	19.0
hayıflanmak	üzülmek/acınmak	18.0
haşmet	görmek	17.0
cehalet	bilgisizlik	16.7
ihtişam	büyüklik/görmek	15.7
bilinç	şuur	15.3
eğilim	meyl	14.7
viran	harap/yıkık	11.7
gonca	tomurcuk	8.3
dirlik	huzur	8.3

yalçın	dik/sarp	7.3
suret	çehre/görünüş	7.3
ket	engel	4.0
mamur	bayındır	3.0
ören	kalıntı	3.0
fors	saygınlık/gösterişlilik	2.0
bayındırlık	imar	1.0
empoze etme	dayatma	0.7
hükümrancılık	egemenlik	0.7
biteviye	tekdüze	0.0

Bu etkinlikte öğrencilerin bazı kelimelere yazdıkları eş anlamlar dikkat çekicidir. “*ecdat*” kelimesi için eş anlamı olarak “*şeref, geçmiş, namus, onur, gurur*” kelimelerini, “*teşkilat*” kelimesi için “*esas, hazırlık, baskın, bütünlük, dernek*” kelimelerini, “*üslup*” kelimesi için “*edep, gelenek, davranış, yöntem*” kelimelerini, “*bürünmek*” kelimesi için “*içine kapanmak, saklanmak, üşümek*” kelimelerini yazan öğrenci sayısı oldukça fazladır. Bununla birlikte “*güvey*” kelimesi için “*iç güveysi, fazlalık, yabancı*” kelimeleri yazılmıştır. Bu durum öğrencilerin ifadelerinde kültürel öğelerin etkisi olduğunu göstermektedir. “*us*” kelimesi için ses benzerliği nedeniyle “*sayı (üslü sayılar)*” kelimesini yazan öğrencilerin olduğu tespit edilmiştir. “*ket*” kelimesi için bu kelimeyi “*kep*” kelimesine benzeterek “*şapka*” anlamını yazan öğrencilerin sayısı oldukça fazladır. Ayrıca bu kelimeyi “*kent*” olarak algılayan öğrencilerin de var olduğunu belirtmek gerekir.

Araştırmaya katılan öğrenciler “*mamur, bayındırlık, empoze etme, biteviye, hükümrancılık*” gibi Türkçeye girmiş yabancı kelimelere karşılık yazamamışlardır. Çok sayıda öğrenci “*hükümrancılık*” kelimesi için “*patronluk, padişahlık, söz geçirme*” eş anlamlarını yazmıştır. Bu durumun öğrencilerin eş anlamlar yazarken tarih bilgilerinden yararlandıklarını göstermektedir.

4.6.8. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kelimenin Eş Anlamısını Cümlede Kullanma Düzeylerine Göre Dağılımı

Araştırmada 128 kelimeden 57 tanesi “*Kelimenin Eş Anlamını Cümlede Kullanma*” etkinliğinde öğrencilere sorulmuş, araştırmaya katılan öğrencilerin kelimenin eş anlamını cümle içinde kullanma düzeyleri, okullara göre ortaya konarak değerlendirilmiştir.

Tablo 30

Öğrencilerin Kelimenin Eş Anlamısını Cümlede Kullanma Düzeyleri

Eş Anlamı Cümlede Kullanılan Kelime/Kelime Grupları	Şinasi İlköğretim Okulu		Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulu		Şenlik İlköğretim Okulu		Okulların ortalaması		X ²
	doğru	yanlış	doğru	yanlış	doğru	yanlış	toplam doğru %	toplam yanlış %	
akıbet	9	91	36	64	14	86	19.7	80.3	.00
alaka	57	43	63	37	69	31	63.0	37.0	.21
atik	34	66	66	34	55	45	51.7	48.3	.00
bellemek	50	50	51	49	48	52	49.7	50.3	.91
bayındırlık	2	98	0	100	3	97	1.7	98.3	.24
bariyer	39	61	71	29	45	55	51.7	48.3	.00
benlik	22	78	38	62	17	83	25.7	74.3	.00
bilinç	20	80	17	83	26	74	21.0	79.0	.28
ece	37	63	41	59	32	68	36.7	63.3	.42
netice	77	23	88	12	84	16	83.0	17.0	.11
us	22	78	42	58	14	86	26.0	74.0	.00
yas	39	61	67	33	47	53	51.0	49.0	.00
haşmet	12	88	23	77	9	91	14.7	85.3	.01
güvey	16	84	37	63	14	86	22.3	77.7	.00
entrüman	88	12	84	16	85	15	85.7	14.3	.70
hadise	85	15	89	11	80	20	84.7	15.3	.21
eğilim	12	88	19	81	17	83	16.0	84.0	.38
vasıta	51	49	56	44	63	37	56.7	43.3	.23
gonca	6	94	9	91	8	92	7.7	92.3	.72
ecdad	19	81	13	87	33	67	21.7	78.3	.00
ebemkuşağı	54	46	26	74	32	68	37.3	62.7	.00
cehalet	17	83	18	82	11	89	15.3	84.7	.32
dirlik	9	91	10	90	6	94	8.3	91.7	.57

empoze etme	0	100	0	100	4	96	1.3	98.7	.02
devrim	26	74	40	60	46	54	37.3	62.7	.01
itina	86	14	85	15	84	16	85.0	15.0	.93
biteviye	0	100	0	100	0	100	0	100.0	-
bürünmek	38	62	25	75	52	48	38.3	61.7	.00
ket	1	99	11	89	0	100	4.0	96.0	.00
hükümlanlık	0	100	1	99	2	98	1.0	99.0	.36
etyemezlik	41	59	27	73	54	46	40.7	59.3	.00
mamur	3	97	1	99	0	100	1.3	98.7	.17
viran	10	90	13	87	11	89	11.3	88.7	.79
ihtar	22	78	21	79	17	83	20.0	80.0	.65
ideal	51	49	37	63	45	55	44.3	55.7	.14
hüner	76	24	74	26	84	16	78.0	22.7	.20
ihtişam	12	88	16	84	22	18	16.7	83.3	.16
ehemmiyet	13	87	29	71	22	78	21.03	78.7	.02
ozan	64	36	57	43	59	41	60.0	40.0	.58
şer	59	41	49	51	56	44	54.7	45.3	.35
üslup	14	86	28	72	22	78	21.3	78.3	.05
yakınmak	35	65	44	56	53	47	44.0	56.0	.04
rafine	10	90	26	74	20	80	18.7	81.3	.01
ören	1	99	7	93	1	99	3.0	97.0	.02
münasebet	21	79	31	69	9	91	20.3	79.7	.00
fors	1	99	3	97	1	99	1.7	98.3	.44
maharet	67	33	71	29	79	21	72.3	27.7	.16
sedir	47	53	37	63	35	65	39.7	60.3	.18
nizam	35	65	61	39	41	59	45.7	54.3	.00
müracaat	80	20	83	17	83	17	82.0	18.0	.82
münakaşa	41	59	48	52	52	48	47.0	53.0	.29
suret	8	92	6	94	10	90	8.0	92.0	.58
teşkilat	37	63	19	81	41	59	32.3	67.7	.00
yalçın	6	94	11	89	5	95	7.3	92.7	.22
hayıflanmak	23	77	8	92	25	75	18.7	81.3	.00
kongre	39	61	51	49	59	41	49.7	50.3	.02
faks	64	36	39	61	33	67	45.3	54.7	.00

*p<.05

Tablo 30'daki yüzdeler incelendiğinde kelimelerden 7 tanesinin %70'in üzerinde, 21 tanesinin %69-31 arasında, 29 tanesinin ise %30 ve altında bir ortalama ile eş anlamının cümlede doğru kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “*Kelimenin Eş Anlamını Cümlede Kullanma*” etkinliğinde yer alan kelimeleri bilme durumunun verileri “Chi-Square Testi” ile analiz edilmiş “*atik, bariyer, benlik, us, yas, haşmet, güvey, devrim, ket, ehemmiyet, rafine, ören, münasebet, nizam*” kelimelerinde Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun, “*ecdad, empoze etme, bürünmek, etyemezlik, yakınmak, teşkilat, hayıflanmak, kongre*” kelime ve kelime gruplarında Şenlik İlköğretim Okulunun, “*ebemkuşağı, faks*” kelimelerinde Şinasi İlköğretim Okulunun başarı ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu kelimelerin eş anlamını yazmada adı geçen okullar arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$).

“*Kelimenin Eş Anlamını Yazma*” etkinliğinde “hadise” kelimesi için araştırmaya katılan okullar arasında anlamlı fark olduğu görülmüşken (bk.Tablo 27), “*Kelimenin Eş Anlamını Cümlede Kullanma*” etkinliğinde okullar arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir. Bu durum, öğrencilerin bu kelimenin eş anlamını yazamadıklarını ama o kelimeyi cümlede kullanabildiklerini göstermektedir. Bir başka deyişle kelimenin anlamını bildikleri hâlde, anlamını doğru bir şekilde ifade edemeyeceklerini düşünmeleri olabilir.

Öğrencilerin “*Kelimenin Eş Anlamını Cümlede Kullanma*” etkinliğinde üç okulda da %70 ve üzerinde bir oranla başarılı oldukları kelimeler ise aşağıdaki Tablo 31’de gösterilmiştir.

Tablo 31

Öğrencilerin %70 ve Üzerinde Bir Oranla Eş Anlamlısını Cümlede Doğru Kullandıkları Kelimeler ve Oranları

Eş Anlam	Üç Okulda Cümlede Kullanma Oranı ve Ort. (%)
enstrüman	85.7
itina	85.0
hadise	84.7
netice	83.0
müracaat	82.0

hüner	78.0
maharet	72.3

Tablo 31’ de görüldüğü gibi öğrencilerin günlük yaşamlarında sık kullandığı kelimelere yüksek oranda eş anlam yazabildikleri görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %83’ü “*netice*” kelimesinin eş anlamı olarak “*sonuç*” kelimesini yazmıştır. Bununla birlikte “*netice*” kelimesini cümle içinde kullanırken kalıplaşmış sözleri kullanan öğrenci sayısı oldukça fazladır. Örneğin; Hatice’ye değil neticeye bak. Bu durum Türkçenin söz varlığı unsurlarının kullanımı ve yaşatılması açısından önemlidir.

Öğrencilerin “*Kelimenin Eş Anlamını Cümlede Kullanma*” etkinliğinde üç okulda da %30 ve altında bir oranla başarılı oldukları kelimeler ise Tablo 32’de gösterilmiştir.

Tablo 32

Öğrencilerin %30 ve Altında Bir Oranla Eş Anamlısını Cümlede Doğru Kullandıkları Kelimeler ve Oranları

Eş Anlam	Üç Okulda Cümle Yazma Oranı ve Ort. (%)
güvey	22.3
ecdad	21.7
üslup	21.3
ehemmiyet	21.3
bilinç	21.0
münasebet	20.3
ihtar	20.0
akıbet	19.7
rafine	18.7
hayıflanmak	18.7
ihtişam	16.7

eğilim	16.0
cehalet	15.3
haşmet	14.7
viran	11.3
dirlik	8.3
suret	8.0
gonca	7.7
yalçın	7.3
ket	4.0
ören	3.0
fors	1.7
bayındırlık	1.7
mamur	1.3
empoze etmek	1.3
hükümrancılık	1.0
biteviye	0.0

Tablo 32’de, “*Kelimenin Eş Anlamını Yazma*” etkinliğinde olduğu gibi “*Eş Anlamlı Kelimeyi Cümlede Kullanma*” etkinliğinde de “*biteviye*” kelimesini üç okulda da öğrenciler cümle içinde kullanamamışlardır. “*biteviye*”, dilimize girmiş ve yaygın olarak kullanılmayan kelimelerden biridir. Yine tabloda “*hükümrancılık, mamur, bayındırlık, empoze etmek, fors, ören, ket*” kelimelerinin çok düşük oranda cümle içinde kullanıldığı görülmektedir. Bu kelimeler dilimize giren yabancı kelimelerdendir. Bu yüzden öğrencilerin, bu kelimelerin Türkçe karşılıklarını bilmedikleri için cümle içinde kullanamadıkları düşünülmektedir.

Öğrencilerin “*ören*” kelimesini yaşadıkları yer ile bağlantı kurarak “*Keçiören ilçesinin*” içinde geçtiği cümleler kurmuşlardır. Ayrıca bu kelimeyle ilgili olarak “*örgü ören*” kişi ifadesini de cümle içinde kullanan öğrenciler olduğu tespit edilmiştir. Bu durum öğrencilerin kelimeyi ifade ederken kelimenin çağrıştırdığı şeylerden yaralandıklarını göstermektedir.

Bir başka dikkat çekici kullanım “ket” kelimesiyle ilgilidir. “*ket*” kelimesini bir ayakkabı markasından hareketle cümle içinde kullanan öğrenciler olmuştur. Örnek: Bu kış için ket aldım.

Araştırma sonucunda öğrencilerin “Kelimeyi Anlamı ile Eşleştirme” ile “Deyimi Anlamı ile Eşleştirme” etkinliğinde üst düzey başarı sağladıkları, “Deyimin Anlamını Yazma”, “Deyimi Cümlede Kullanma”, “Kelimenin Anlamını Yazma”, “Deyimi Cümlede Kullanma”, “Kelimenin Eş Anlamlısını Yazma”, “Kelimenin Eş Anlamlısını Cümlede Kullanma” etkinliklerinde ise orta ve alt düzey başarı sağladıkları tespit edilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuçlarla önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

İlköğretim okulu 8.sınıf öğrencilerinin, 6 ve 7. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitapları'nda yer alan kelime ve deyimlere erişim düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlar aşağıda maddeler hâlinde ele alınmıştır.

1. 6 ve 7. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'nın kelime çalışmalarından 465 kelime ve 107 deyim tespit edilmiştir. Bu kelimelerden 135 tanesinin anlamı öğrenciler tarafından bilindiği için bu kelimeler araştırmada kullanılan listeden çıkarılmıştır. Geriye kalan kelime ve deyimler arasından Türkçe öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda bir seçme yapılmış ve araştırmada 128 kelime ile 52 deyim kullanılmıştır.

2. Araştırmada ele alınan 128 kelimeden 33'ü %70 ve üzerinde (üst düzey), 43'ü %69-31(orta düzey), 52'si %30-1(alt düzey) oranında bilinmiştir. Araştırmada ele alınan 52 deyimden 23'ü %70 ve üzerinde (üst düzey), 18'i %69-31(orta düzey), 11'i %30-1(alt düzey) oranında bilinmiştir. Bir başka ifadeyle öğrencilerin anlamı bilinmeyen kelimelere erişim düzeyleri, anlamı bilinmeyen deyimlere erişim düzeylerinden geridedir. Bu veriler göz önüne alındığında Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda geçen bilinmeyen kelimelerin kazanılma düzeylerinin istenilen seviyede olmadığı söylenebilir.

3. “*Deyimi Anlamı ile Eşleştirme*” etkinliğinde 28 deyim kullanılmıştır. Bu etkinlikte %70 ve üzerinde bir oranla doğru eşleştirdiği deyim sayısı 19, %30 ve altında bir oranla doğru eşleştirdiği deyim sayısı ise 1'dir. Diğer bir ifadeyle bu etkinlikte 28 deyimden 19 tanesi anlamıyla doğru olarak eşleştirilmiştir. Araştırmada ele alınan deyimlerin 8 tanesi de anlamıyla %69 ile %31 arasında bir oranla doğru eşleştirilmiştir.

4. “*Kelimeyi Anlamı ile Eşleştirme*” etkinliğinde 38 kelime kullanılmıştır. Bu etkinlikte %70 ve üzerinde bir oranla doğru eşleştirdiği kelime sayısı 22, %30 ve altında bir oranla doğru eşleştirdiği kelime sayısı ise 4’tür. Bir başka ifadeyle bu etkinlikte 38 kelimenin 22 tanesi %70 ve üzerinde bir oranla anlamıyla doğru olarak eşleştirilmiştir. Araştırmada ele alınan kelimelerin 12 tanesi de anlamıyla %69 ile %31 arasında bir oranla doğru eşleştirilmiştir.

5. “*Deyimin Anlamını Yazma*” etkinliğinde 24 deyim ele alınmıştır. Bu etkinlikte %70 ve üzerinde bir oranla anlamını doğru yazdığı deyim sayısı 4 , %30 ve altında bir oranla anlamını doğru yazdığı deyim sayısı ise 10’dur. Araştırmada ele alınan deyimlerin 10 tanesinin anlamı ise % 69 ile %31 arasında bir oranla doğru yazılmıştır. Diğer bir ifadeyle üst düzey başarı diliminde 4, orta ve alt düzey başarı diliminde 10’ar deyim bulunmaktadır.

6.“*Deyimi Cümlede Kullanma*” etkinliğinde ise 24 deyim ele alınmıştır. Bu etkinlikte %70 ve üzerinde bir oranla cümle içinde kullandığı deyim sayısı 4, %30 ve altında bir oranla cümle içinde kullandığı deyim sayısı ise 10’dur. Araştırmada yer alan deyimlerin 10 tanesi cümlede %69 ile %31 arasında bir oranla doğru kullanılmıştır. Deyimi cümlede kullanma etkinliğinde de üst düzey başarı diliminde 4, orta ve alt düzey başarı diliminde 10’ar deyim bulunmaktadır.

7.“*Kelimenin Anlamını Yazma*” etkinliğinde 33 kelime kullanılmıştır. Söz konusu bu etkinlikte %70 ve üzerinde bir oranla anlamını yazdığı kelime sayısı 3, %30 ve altında bir oranla anlamını yazdığı kelime sayısı ise 16’dır. Araştırmada yer alan kelimelerin 14 tanesinin anlamı %69 ile %31 arasında bir oranla doğru yazılmıştır. Kelimenin anlamını yazma etkinliğinde üst düzey başarı diliminde 3, orta düzey başarı diliminde 16, alt düzey başarı diliminde 14 kelime bulunmaktadır.

8. “*Kelimeyi Cümlede Kullanma*” etkinliğinde ele alınan kelime sayısı 33’dür. Söz konusu bu etkinlikte % 70 ve üzerinde bir oranla cümle içinde doğru kullandığı kelime sayısı 3, %30 ve altında bir oranla cümle içinde doğru kullandığı kelime sayısı ise 16’dır. Araştırmada ele alınan kelimelerin 14 tanesi kelimeyi cümlede %69 ile %31 arasında bir oranla doğru kullanılmıştır. Kelimeyi cümlede kullanma etkinliğinde de üst

düzey başarı diliminde 3, orta düzey başarı diliminde 16, alt düzey başarı diliminde 14 kelime bulunmaktadır.

9. “*Kelimenin Eş Anlamlısını Yazma*” etkinliğinde 57 kelime yer almaktadır. Söz konusu bu etkinlikte %70 ve üzerinde bir oranla eş anlamlısını doğru yazdığı kelime sayısı 8, %30 ve altında bir oranla eş anlamlısını doğru yazdığı kelime sayısı ise 32’dir. Araştırmada ele alınan kelimelerin 17 tanesinin eş anlamı %69 ile %31 arasında bir oranla doğru yazılmıştır. Kelimenin eş anlamlısını yazma etkinliğinde üst düzey başarı diliminde 8, orta düzey başarı diliminde 17, alt düzey başarı diliminde ise 32 kelime bulunmaktadır.

10. “*Kelimenin Eş Anlamlısını Cümlede Kullanma*” etkinliğinde 57 kelime bulunmaktadır. Söz konusu bu etkinlikte %70 ve üzerinde bir oranla eş anlamlısını cümle içinde doğru kullandığı kelime sayısı 7, %30 ve altında bir oranla eş anlamlısını cümle içinde doğru kullandığı kelime sayısı ise 29’dur. Araştırmada ele alınan kelimelerin 21 tanesinin eş anlamlısını cümlede %69 ile %31 arasında bir oranla doğru kullanılmıştır. Kelimenin eş anlamlısını cümlede kullanma etkinliğinde üst düzey başarı diliminde 7, orta düzey başarı diliminde 21, alt düzey başarı diliminde ise 29 kelime bulunmaktadır.

3 ile 10. maddeler arasında ortaya konulan veriler aşağıdaki Tablo 33’te özetlenmiştir.

Tablo 33

Öğrencilerin Kelime ve Deyimleri Bilme Oranları

Etkinliğin Adı	Üst Düzey Başarı (%100-70) Kelime veya Deyim Sayısı	Yüzde (%)	Orta Düzey Başarı (%69-31) Kelime veya Deyim Sayısı	Yüzde (%)	Alt Düzey Başarı (%30-1) Kelime veya Deyim Sayısı	Yüzde (%)
Deyimi Anlamı İle Eşleştirme	19	%68	8	%29	1	%3
Kelimeyi Anlamı İle Eşleştirme	22	%58	12	%31	4	%11
Deyimin Anlamını Yazma	4	%16	10	%42	10	%42
Deyimi Cümlede Kullanma	4	%16	10	%42	10	%42
Kelimenin Anlamını Yazma	3	%9	14	%43	16	%48
Kelimeyi Cümlede Kullanma	3	%9	14	%43	16	%48
Kelimenin Eş Anlamlısını Yazma	8	%14	17	%30	32	%56
Kelimenin Eş Anlamlısını Cümlede Kullanma	7	%12	21	%37	29	%51

Tablo 33'te araştırmaya katılan öğrencilerin “*Deyimi Anlamıyla Eşleştirme*” ve “*Kelimeyi Anlamıyla Eşleştirme*” etkinliklerinde üst düzey başarı sağladıkları görülmüştür. Bununla birlikte “*Deyimin Anlamını Yazma*”, “*Deyimi Cümlede*

Kullanma”, “*Kelimenin Anlamını Yazma*”, “*Kelimeyi Cümlede Kullanma*”, “*Kelimenin Eş Anlamlısını Yazma*”, “*Kelimenin Eş Anlamlısını Cümlede Kullanma*” etkinliklerinde ise orta düzey ve alt düzey başarı sağladıkları görülmüştür.

Araştırmanın diğer sonuçları aşağıdaki gibidir.

11.Öğrencilerin kelime öğretim çalışmalarında “*Kelimeyi Anlamı ile Eşleştirme*” ve “*Deyimi Anlamı ile Eşleştirme*” etkinliklerinde; “*Kelimenin Anlamını Yazma, Cümlede Kullanma*”, “*Deyimin Anlamını Yazma, Cümlede Kullanma*” ile “*Kelimenin Eş Anlamlısını Yazma, Cümlede Kullanma*” etkinliklerine göre daha başarılı oldukları tespit edilmiştir.

12. “*Deyimi Anlamıyla Eşleştirme*” etkinliğinde *kapı dışarı edilmek, kapısı açık olmak, kapı duvar olmak, koruyup kollamak* deyimlerinde Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun; *kapı dışarı edilmek, kapısı açık olmak, kapı duvar olmak, koruyup kollamak, yolunu tutmak, şevke gelmek, dili dişi tutmak, taban tepmek* deyimlerinde Şenlik İlköğretim Okulunun; *kapısı açık olmak* deyiminde Şinasi İlköğretim Okulunun başarı ortalamasının daha yüksek olduğu ve okullar arasında istatistiki olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür. Buna ek olarak bu etkinlikte *kapı dışarı edilmek, kapı duvar olmak, koruyup kollamak* deyimleri Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulu ile Şenlik İlköğretim Okulu’nda, *kapısı açık olmak* deyimi ise üç okulda da öğrenciler tarafından aynı oranda eşleştirilmiştir.

13. “*Deyimin Anlamını Yazma*” etkinliğinde *merdiven dayamak, köşeye çekilmek, göz boyamak, posta koymak* deyimlerinde Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun; *ballandıra ballandıra anlatmak* deyimlerinde Şenlik İlköğretim Okulunun; *dış kapının mandalı, medet ummak, sulh olmak* deyimlerinde Şinasi İlköğretim Okulunun başarı ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiş ve okullar arasındaki bu farkın istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

14.“*Deyimi Cümlede Kullanma*” etkinliğinde *merdiven dayamak, köşeye çekilmek, göz boyamak, posta koymak* deyimlerinde Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun; *ballandıra ballandıra anlatmak* deyiminde Şenlik İlköğretim Okulunun; *dış kapının mandalı, dost canlısı olmak, sulh olmak* deyimlerinde Şinasi İlköğretim

Okulunun başarı ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiş ve okullar arasında istatistiki olarak anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir.

15. “*Kelimeyi Anlamıyla Eşleştirme*” etkinliğinde *entari, çok sesli, bağlama, ilkile ilkile* kelimelerinde Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun; *sonsuz karanlık, uzak dünyalar* ifadelerinde Şenlik İlköğretim Okulunun; *karayel* kelimesinde Şinasi İlköğretim Okulunun başarı ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiş ve okullar arasındaki bu farkın istatistiki olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir.

16. “*Kelimenin Anlamını Yazma*” etkinliğinde *belde, aktör, uzlaşma, kulis, keçe, yüz ağartıcı* kelimelerinde Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun; *üçra, mahzun, sezon, seyirlik, ziynet, öz benlik* kelime ve kelime gruplarında Şinasi İlköğretim Okulunun; *mülayim, filozof, iletişim bozukluğu, seminer, hâkimiyet, rahmet, geçmiş severlik* kelime ve kelime gruplarında Şenlik İlköğretim Okulunun başarı ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiş ve okullar arasında fark istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur.

17. “*Kelimeyi Cümlede Kullanma*” etkinliğinde *belde, aktör, uzlaşma, kulis, yüz ağartıcı* kelimelerinde Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun; *mahzun, mülayim, filozof, seminer, estetik zevk, rahmet, hâkimiyet, duyarlılık* kelimelerinde Şenlik İlköğretim Okulunun; *iletişim bozukluğu, sezon, seyirlik, ziynet, öz benlik* kelime ve kelime gruplarında Şinasi İlköğretim Okulunun başarı ortalamasının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Okullar arasındaki bu fark istatistiki olarak anlamlıdır.

18. “*Kelimenin Eş Anlamlısını Yazma*” etkinliğinde *akıbet, atik, bariyer, benlik, us, haşmet, güvey, hadise, devrim, ket, mamur, ehemmiyet, üslup, rafine, ören, münasebet, nizam, kongre, faks* kelimelerinde Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun; *yas, ecdat, etyemezlik, sedir, teşkilat, kongre, faks* kelimelerinde Şenlik İlköğretim Okulunun; *ebemkuşağı, hayıflanmak* kelimelerinde Şinasi İlköğretim Okulunun başarı ortalaması daha yüksektir. Okullar arasındaki bu fark istatistiki olarak anlamlıdır. Buna ek olarak *faks* ve *kongre* kelimelerinin bu etkinlikte aynı oranda bilindiği tespit edilmiştir.

19. “*Kelimenin Eş Anlamlısını Cümlede Kullanma*” etkinliğinde *akıbet, atik, bariyer, benlik, us, yas, haşmet, güvey, hadise, devrim, ket, ehemmiyet, rafine, ören, münasebet, nizam* kelimelerinde Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulunun; *ecdat, empoze etme, etyemezlik, bürünmek, yakınmak, teşkilat, kongre, hayıflanmak* kelime ve kelime gruplarında Şenlik İlköğretim Okulunun; *ebemkuşağı, faks* kelimelerinde Şinasi İlköğretim Okulunun başarı ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiş ve okullar arasında istatistiki olarak anlamlı fark oluştuğu görülmüştür.

20. Araştırmaya katılan öğrencilerin deyim ve kelimeyi anlamı ile eşleştirme etkinliklerinde diğer kelime öğretimi çalışmalarına göre daha çok kelime ve deyim anlamıyla doğru eşleştirdiği tespit edilmiştir. Yani öğrenciler deyim ve kelimeyi anlamıyla eşleştirme etkinliğinde daha başarılı olmuşlardır. Bu sonuçta “hatırlama” unsurunun etkili olduğu düşünülmektedir.

21. Kelimenin veya deyim anlamını yazan öğrencilerin kelimeyi veya deyim cümle içinde kullanabildikleri görülmüştür. Bu durum öğrencilerin anlamını bildiği kelime veya deyimleri cümlede doğru bir şekilde kullandıklarını göstermektedir.

22. Araştırmaya katılan üç okulun da eş anlamlısını yazma ve cümlede kullanma etkinliğinde “*biteviye, empoze etme, ket, bayındırlık, mamur*” kelimelerinin eş anlamlısını yazamadıkları ve cümle içinde kullanamadıkları tespit edilmiştir.

23. Araştırmaya katılan öğrencilerin bazı kelime ve deyimlerin anlamını yazarken veya cümle içinde kullanırken iletişim araçları ve kültür öğelerinin etkisinde kaldıkları tespit edilmiştir. Örneğin; “*sıla, mahzun, mahir*” kelimeleri özel isim olarak ifade edilmiştir. Ayrıca bazı öğrencilerin “*güvey*” kelimesini “*iç güveysi*” olarak ifade ettiği görülmüştür.

24. Araştırmaya katılan öğrencilerin kelime veya deyim anlamını yazma, cümlede kullanma etkinliklerinde genel olarak kelimenin veya deyim ilk ve yaygın anlamlarını düşünerek cevaplar verdikleri tespit edilmiştir.

25. Araştırmaya katılan öğrencilerin dilimize girmiş yabancı kökenli kelimelerin anlamını yazamadıkları ve bunları cümle içinde kullanamadıkları tespit edilmiştir. Bu durum, günlük yaşamlarında sık kullanmadıkları için söz konusu kelimelerin öğrencilerin kelime hazinelerinde yer almadığını göstermektedir.

26. Araştırmaya katılan öğrencilerin bazılarının ses benzerliğinden dolayı bazı kelimelerin anlamlarını farklı kelimelerle karıştırdığı tespit edilmiştir. Örneğin; “us” kelimesini “üslü sayı”, “üçra” kelimesini “icra” olarak algılayan ve o şekilde kullanan öğrenciler olmuştur.

5.2. Öneriler

Söz varlığını zenginleştirmeyi, sistemli ve planlı bir devlet politikası hâline getirmek için ders kitaplarına açık, kolay uygulanabilir çalışma örnekleri konulmalı ve bu husus ders kitabı yazma sürecinde kitap yazarları tarafından hayata geçirilmelidir.

Söz varlığını zenginleştirmek ve kelime öğretiminde başarıyı artırmak için her sınıf seviyesi için kelime listeleri oluşturulmalıdır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda söz varlığını geliştirecek ve söz varlığına yön verecek hedefler belirlenmeli, bunların nasıl hayata geçirilebileceğiyle ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmalıdır. Söz varlığını zenginleştirecek etkili yöntem, teknik ve uygulama örneklerine Programda yer verilmelidir.

Öğrencilerin söz varlığının zenginleştirilmesinde en etkili ortam okullardır. Okullarda gerçekleştirilen eğitim-öğretim faaliyetleri bireyin söz varlığını zenginleştirecek ve geliştirecek seviyede olmalıdır. Bu uygulamalar yapılırken, öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Kelime öğretimi çalışmaları sadece Türkçe dersleri ile sınırlı değildir. Diğer derslerde de öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirecek kelime öğretimi üzerinde durulmalıdır. Bu çerçevede diğer derslerin öğretmenleriyle de sürekli olarak görüş alışverişinde bulunulmalıdır.

Kelime öğretiminde kelimenin ilk veya metindeki anlamının yanında farklı anlamları üzerinde durulmalı, telaffuz konusu da ele alınmalıdır. Kelime öğretiminde

kelimenin anlamının öğretilmesinin yanında cümle içinde kullanılmasını sağlamak, öğrencinin kelimenin farklı anlamlarını kavramasına yardımcı olacaktır. Bu yüzden kelimeler bağlam içerisinde verilmelidir.

Öğretmen öğrencisi için örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle öğretmen söz varlığının zenginleştirilmesinde Türkçeyi doğru ve etkili kullanmalı, derslerinde dil becerilerinin gelişmesini sağlayacak etkinliklere sık sık yer vermelidir. Kitap okumanın önemini vurgulayarak öğrencilerde kitap okuma sevgisini güçlendirmeli, okunan kitaplardaki yeni kelimeler üzerinde durulmalıdır.

Türkçe öğretiminde kelimenin anlamını sözlükten bulma ya da tahmin etme vb. kelime öğretim tekniklerinin yanında kelime oyunu, bulmaca, drama vb. farklı yöntem ve tekniklerle söz varlığı zenginleştirilmelidir.

Kelimenin anlamını bilerek doğru kullanmak, dil becerilerinin etkili kullanılmasını da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle öğrencilerin kendilerini doğru ve etkili ifade edebilecekleri eğitim ortamları hazırlanmalıdır. Kelime öğretimi bilinenden bilinmeyene, basitten karmaşığa, somuttan soyuta olmak koşuluyla belli bir düzen içerisinde ele alınmalıdır.

Öğretilen kelimeler belirli aralıklarla ve farklı uygulamalarla tekrar edilmeli ve pekiştirilmelidir. Bu tür uygulamalar öğrencilerin, söz konusu kelimelerin farklı durumlarda nasıl kullanıldığını görmeleri açısından önemlidir.

Öğretmenler aynı kavram alanına giren kelimelerin anlam farklılıklarını tespit etme ve kelimeleri buna göre kullanma konusunda öğrencilere uygulamalar yaptırmalıdır.

Çocuğun dil kazanımı edinmeye başladığı ilk yer aile ortamıdır. Aileler parçası olduğu millete ait olan dilin önemini kavramalı, bu konuda duyarlı olmalıdırlar. Söz varlığı zengin bir aile ortamında büyüyen bireyin dil becerileri de gelişmiş olacaktır. Bu nedenle aileler ev ortamında söz varlığını zenginleştirmek için birlikte kitap okuma, kelime oyunu oynama, yaşanan durumlar karşısında deyim kullanma ve konuya çocukların dikkatini çekme vb. etkinlikler yapmalıdırlar.

Çocukların günlük yaşamlarında etkisi altında kaldıkları kitle iletişim araçlarından edinilecek yanlış kelime kazanımlarına aileler dikkat etmeli ve bu kelimelerin doğru şekillerini kullanma konusunda çocuklarına örnek olmalıdırlar.

Görüldüğü gibi söz varlığını geliştirme işi çok boyutlu ele alınması gereken bir konudur. Sahip olduğu dile sahip çıkma, onu yaşatma ve geliştirme bütün fertlerin görevidir. Bu nedenle Türkçenin güzelliğinin ve anlatım gücünün ortaya konulması ve korunması konusunda ailelere, öğretmenlere ve alan uzmanlarına büyük görevler düşmektedir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, M. S. (2004). *Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Yeryüzü.
- Adalı, O. (1983). Anadili olarak Türkçe öğretimi üstüne. *Türk Dili Dergisi*, 379-380, 31-35.
- Akerson, F. E. (2000). *Dile genel bir bakış, Türkçe örneklerle*. İstanbul: Multilingual.
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin sözcüğü*. Ankara: Engin.
- Aksan, D. (1998). *Türkçenin gücü*. Ankara: Bilgi.
- Aksan, D. (2002). *Ana dilimizin söz denizinde*. Ankara: Bilgi.
- Aksan, D. (2006). *Dil, şu büyüklü düzen*. Ankara: Bilgi.
- Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK.
- Aksoy, Ö. A. (1998). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp.
- Aksoy, Ö. A. (2008). *Dil yanlışları*. İstanbul: İnkılâp.
- Akyol, A. (1998). 75.yıl dönümünde milli eğitimin gerçekleştiremediği en değerli amaçlar. *Yeni Türkiye Cumhuriyet Özel Sayısı-3.XXIII-XXIV*. Eylül-Aralık. S.2046-2053.
- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2005). *Yazılı ve sözlü anlatım kompozisyon sanatı*. Ankara: Akçağ.
- Akyol, H. (2005). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Alpöge, G. (1991). *Çocuk ve dil*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Apaydın, N. (2010). *6.sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ateş, K. (1999). *Öğretmediğimiz Türkçe*. İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin grameri*. Ankara: TDK.

- Batur, Z. (2006). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Türkçe 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında geçen bilinmeyen kelimeleri kazanım düzeyi üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Cesur, O. (2005). *(Kastamonu ilinde bir inceleme) Pansiyonlu ilköğretim okulu öğrencileri üzerinde kelime serveti araştırması* (Yayımlanmamış yüksek lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Çeçen, M. A. (2002). *İlköğretim öğrencilerinde kelime hazinesinin geliştirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Çıplak, M. (2005). *Uşak merkez ilköğretim 5, 8 ve 11. sınıfların yazılı kelime hazinesinin belirlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Çotuksöken, Y. (1988). *Deyimlerimiz*. İstanbul: Varlık.
- Çotuksöken, Y. (2002). *Türkçe üzerine denemeler ve eleştiriler*. İstanbul: Papatya.
- Demirel, Ö.(1999). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. İstanbul: MEB.
- Demirel, Ö. (2002). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A.
- Elçin, Ş. (1986). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Ergenç, İ. (2002). *Anadilinde “Türkçe” yapılan eğitimin kavram gelişimine etkisi*. Türkçenin dünü, bugünü, yarını uluslar arası bilgi şöleni bildirileri. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Ergin, M. (1999). *Türk dilbilgisi*. İstanbul: Bayrak.

- Ergene, S. K. (2011). *Ortaöğretim 10. sınıf öğrencilerinin 9. sınıf Türk edebiyatı ve dil ve anlatım ders kitaplarındaki kelimeleri öğrenme düzeyleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erol, A., Altan, A., Arhan, S., Başar, S., Gülbahar, B., Kansu, S., Kazancıoğlu, Z. G., Özaykut, S., Öztürker, G., Serin, A., Yılmaz, D., Yurt, M., Yüksel, Y. (2010). *İlköğretim Türkçe 6 ders kitabı*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Erol, A., Altan, A., Arhan, S., Başar, S., Özaykut, S., Öztürker, Yılmaz, D., Yüksel, Y. (2010). *İlköğretim Türkçe 7 ders kitabı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Gander, J. M. ve Gardiner, W. H. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi* (Çev. Bekir Onur). Ankara: İmge.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül.
- Göğüş, B. (1983). Ana dili eğitim programlarının niteliği. *Dil Öğretimi Özel Sayısı*. 379-380,
- Gül, D. (2009). *İlköğretim 6.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki kelime öğretiminde kullanılan etkinliklerin etkinliğine yönelik bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Gülensoy, T. (2003). *Anlatım ve çeşitli anlatım bozuklukları, Türk dili ve kompozisyon bilgileri*. Ankara: Yargı.
- Güleryüz, H. (2004). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi*: Ankara. Pegem A.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel.
- Gürses, R. (2003). Kelime öğretimi üzerine genel bir değerlendirme. *Türk Dili Dergisi*, 86 (622), 509.

- Güzel, A. (2006). Edebiyat eğitiminde amaçlar ve bu amaçlara yönelik yöntem teknik ve örnek uygulamalar. *Millî Eğitim Dergisi*, 169, 85-104.
- Hatipoğlu, V. (1981). *Türk dilinde ikileme*. Ankara: A.Ü. DTCF.
- Hatipoğlu, V. (1982). *Dilbilgisi terimleri sözlüğü*. Ankara: A.Ü. DTCF.
- Hengirmen, M. (1995). *Deyimler sözlüğü (1000 temel deyim)*. Ankara: Engin.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Engin.
- İpekçi, A. (2005). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin kelime serveti üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- İşeri, K. (2002). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilköğretim programına uygunluğunun incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaplan, M. (2001). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergâh.
- Karakuş, İ. (2000). *Türkçe-Türk dili ve edebiyatı öğretimi*. Ankara: Sistem Ofset.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (1995). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Engin.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Aksoy, Ö. (2012). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Anı.
- Kılıç, H. R. (1987). *Söz ve yazıyla anlatım sanatı*. İstanbul: Ders Kitapları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer terimleri sözlüğü*, Ankara: TDK.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi grameri*. Ankara: TDK.
- Komisyon (2005). *Yazım kılavuzu*. Ankara: TDK.

- Kurundayıoğlu, M. (2005). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB.
- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı). (2010). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB.
- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı). (2010). *İlköğretim 7. sınıf Türkçe öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB.
- Özbay, M. (2001). 0-6 Yaş grubu çocuklarındaki dil gelişiminin Türkçe öğretimi açısından önemi. *Bilgi*, 17, 97-103.
- Özbay, M. (2007). *Türkçe özel öğretim yöntemleri II*. Ankara: Öncü.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2008). Türkçe eğitiminde kelime hazinesinin önemi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1(5), 30-45.
- Özbay, M. (2009). *Anlama teknikleri II dinleme eğitimi*. Ankara: Öncü.
- Özbay, M. (2009). *Okuma eğitimi*. Ankara: Öncü.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2009). Türkçe öğretiminde deyimlerin öğretme öğrenme süreci bakımından değerlendirilmesi. *Millî Eğitim*, 181, 8-19.
- Özdemir, E. ve Binyazar, A. (2002). *Yazma öğretimi yazma sanatı*. İstanbul: Papirüs.
- Sands, M. ve Özçelik, D. A. (1997). *Okullarda uygulama çalışmaları*, Öğretmen Eğitimi Dizisi, Yök/Dünya Bankası Millî Eğitimi Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, Ankara: YÖK.

- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök.
- Sever, S. (2004). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı.
- Sever, S. (2011). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. İzmir: Tudem.
- Şimşek, T. (2002). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Rengârenk.
- Tekin, H. (1980). *Okullarımızdaki Türkçe öğretimi*. Ankara: Mars.
- Temizyürek, F. ve Çiftçi. Ö. (2008). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerinin ölçülmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 110- 129.
- Topgül, S. (2004). *İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki uygulama çalışmaları üzerine bir inceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tosunoğlu, M. (1998). *İlköğretim okullarına başlayan öğrencilerin okuma yazmayı öğrenmeden önceki kelime serveti üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tosunoğlu, M. (1999). Kelime servetinin eğitim ve öğretimdeki yeri ve önemi. *Millî Eğitim Dergisi*, 144, 71.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Uygur, N. (1989). *Dilin gücü*. İstanbul: Ara.
- Uygur, N. (2003). *Kültür kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Ünalın, Ş. (2002). *Dil ve kültür*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Ünalın, Ş. (2006). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Nobel.

- Ünsal, H. (2005). *İlköğretim 5. ve 8. sınıflar ile ortaöğretim 11. sınıfların sözlü anlatımdaki kelime hazineleri/Afyon merkez örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Üstüner, A. (2002). *Anadille eğitim ve Türkçe*. Türkler Ansiklopedisi.18: 102-106 Ankara: Yeni Türkiye.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Akçağ.
- Yalçın, S. K. (2005). *İlköğretim 1. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı unsurlarının eğitsel açıdan değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Zülfikar, H. (1995). *Terim sorunları ve terim yapma yolları*. Ankara: TDK.

EK - 1 Doğrudan Kelime Öğretimi Hedefleyen Etkinliklere Yönelik Uzman

Görüşü Formu

Değerli meslektaşım,

“İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin 6 ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Kelime Çalışmalarındaki Kelimelere Erişi Düzeylerinin Belirlenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışması yapıyorum. Bu çalışmamdaki etkinliklerin bazılarında yer alan kelimelerle ilgili sizin de görüşlerinize ihtiyaç duymaktayım. Sizden aşağıdaki etkinliklerde yer alan kelimeleri incelemenizi, öğrencilerinizin anlamını bilmediğini ve öğrenmeleri gerektiğini düşündüğünüz kelimeleri belirlemenizi bekliyoruz. Çalışmama yapacağınız katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Yrd. Doç. Dr. Yusuf DOĞAN
Danışman
Gazi Üniversitesi

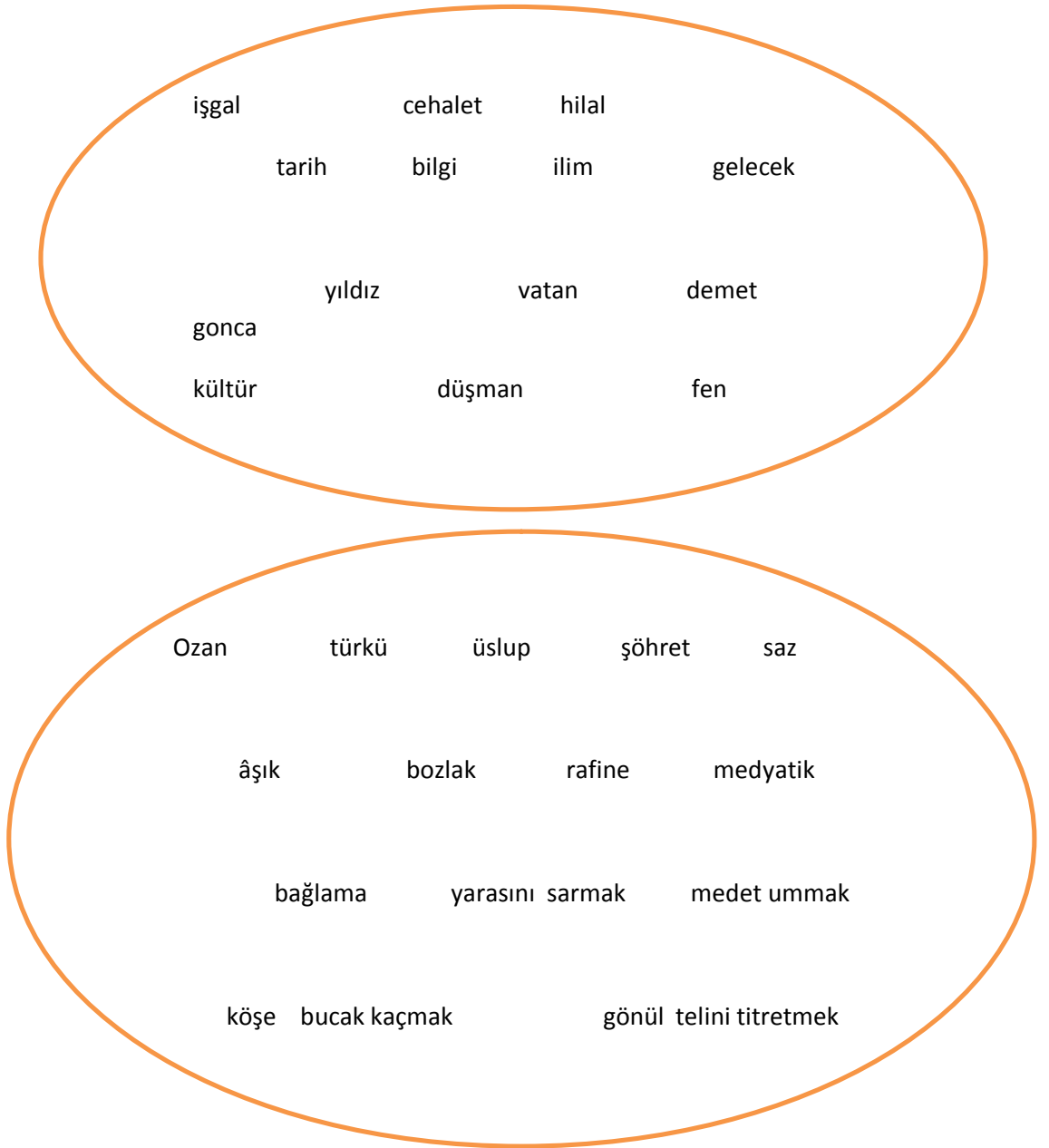
Aslıhan MURAT
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Aşağıdaki etkinlik ders kitabında “Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.” kazanımına yönelik hazırlanmıştır. Aşağıda verilen paragrafta öğrencilerinizin kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavramasına ve kelime servetine katkıda bulunacağını düşündüğünüz eş anlamlı kelimelerin altını çiziniz.

Dil, millî kültürün ilerlemesi ve yayılmasında önemli bir araç olduğu gibi, millî duygunun gelişmesinde ve bağımsızlığın korunmasında da önemli bir etkidir. Ayrıca dil, milleti oluşturan kişilerin birbirini kolayca anlaması ve millî bütünlüğün korunması için bir zorunluluktur. Bu sebeple Atatürkçülükte; millî kültür, bağımsızlık, millî bütünlük ve toplumsal barışın korunması, sürdürülmesi için milleti oluşturan kişiler arasında konuşulan dilin, birbirinden farklı olmaması, sade, anlaşılır ve zengin olması gereklidir. Türk dili vardır. Türk’üm diyen herkesin Türk dilini bilmesi ve kullanması

şarttır. Millî terbiyeyi millî eğitimin esası olarak alan Atatürkçülük “onun dilini, usulünü, vasıtalarını da millî yapmak zorunluluğuna inanır.

2. Aşağıdaki etkinlikler “Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.” kazanımına yöneliktir. Öğrencilerinizin kelime servetini zenginleştireceğini ve öğrenmesi gerektiğini düşündüğünüz kelimelerin ve/veya deyimlerin altını çiziniz.

3. Aşağıda “Dinlediklerindeki/izlediklerindeki anahtar kelimeleri fark eder.” kazanımına yönelik iki etkinlikteki kelimeler yer almaktadır. Öğrencilerinizde dil zevki oluşturacak, onların söz varlığını zenginleştirerek, dil bilincine ulaşmalarını sağlayacak ve anlamlarını bilmediklerini düşündüğünüz kelimelerin altını çiziniz.

göl	hayal	bölböl	gonca
sevgi	bahçe	bağcı	tomurcuk
ses	hazine	koku	renk
pencere	tuzak	kafes	kuş
bahar			

gezme	zaman	tezgâh	dükân
	çalışma	usta	tarih

4. Aşağıdaki etkinlik “Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.” kazanımına yöneliktir. Öğrencilerinizin kelime servetini zenginleştirecek ve kavram gelişimini sağlayacak, anlamını bilmediğini ve öğrenmesi gerektiğini düşündüğünüz kelimelerin altını çiziniz.

parça	ordu	özellik	ölümsüzlük	
yiğitlik	şairlik	ırmak	savaş	işaret
sıkıntı	göl	köpük	dağ	

EK - 2 Öğrenci Görüşü Formu

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda verilen kelimelerin anlamını bilip bilmediğinizi işaretleyiniz.

Kelime	Biliyorum	Bilmiyorum	Kelime	Biliyorum	Bilmiyorum
acıkmak			fıdan		
ağlamak			geçmiş		
akarsu			gelecek		
akıl			gelmek		
al			gezegen		
almak			gitmek		
alt			gökyüzü		
araç			göl		
arkadaşlık			göz		
asır			gülmek		
ay			güneş		
az			güvercin		
barış			güzel		
baş			hayal		
başarılı			heyecanlı		
bayrak			hıçkırık		
bayram			ince		
beyaz			inmek		
bilgi			istek		
bilgisayar			işaret		
bin			itfaiye		
binmek			kabul etmek		
bulut			kafa		
çalışkan			kalın		
çalışmak			kalp		
çay			kapı		
çiçek			kar		
çok			kara		
çuval			kararlı		
damat			karamak		
deniz			kardan adam		
dere			kartal		
devlet			kelime		
dil			kırmızı		
dinlemek			kısa		
dost			kız		
doyurucu			kızmak		
düşman			kızgın		
düşündürmek			kişi		
eski			konuşmak		
eskici			köy		
fırtına			kuş		

KELİME	BİLİYORUM	BİLMİYORUM	KELİME	BİLİYORUM	BİLMİYORUM
kütüphane			yazar		
laptop			yeni		
maske			yıl		
maus			yıldız		
mektup			yol		
millet			yurt		
mutluluk			yüksek		
nehir			zayıf		
okul					
okumak					
olay					
oyun					
öğüt vermek					
önemli					
özellik					
rüya					
sade					
savaş					
saz					
sebeup					
sel					
sevgi					
sevinç					
siyah					
söz					
şakacı					
şart					
şehir					
şişman					
tarih					
tok					
uçmak					
usta					
uzay					
uzun					
ülke					
üst					
vakit					
vapur					
vatan					
yabancı					
yardımlaşma					
yaşlı					

EK- 3 Uzman Görüşü Formu

Değerli meslektaşım,

“İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin 6 ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Kelime Çalışmalarındaki Kelimelere Erişi Düzeylerinin Belirlenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışması yapıyorum. Bu çalışmamda yer alan kelimeler ve deyimlerle ilgili sizin de görüşlerinize ihtiyaç duymaktayım. Sizden, aşağıda yer alan kelime ve deyimleri incelemenizi, öğrencilerinizin anlamını bilmediğini ve öncelikli olarak öğrenmeleri gerektiğini düşündüğünüz kelime ve deyimleri derecelendirme ölçeğine göre örnekte açıklandığı şekilde puanlamanızı bekliyoruz. Kelime ve deyimlere verdiğiniz puanı yuvarlak içine alınız. Çalışmamıza yapacağınız katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Puanlama

1 puan (Bu kelime sınıf seviyesinin üzerindedir; kelimenin sonraki sınıflarda öğrenilmesi uygundur.)

2 puan (Bu sınıftaki öğrenci, bu kelimeyi mutlaka önceden öğrenmiştir.)

3 puan (Bu sınıftaki öğrenci, bu kelimeyi öğrense iyi olabilir.)

4 puan (Bu sınıftaki öğrenci, bu kelimeyi öğrenmelidir.)

5 puan (Bu sınıftaki öğrenci, bu kelimeyi mutlaka öğrenmelidir.)

Örnek: “aktör” kelimesinde 5’i işaretlerseniz, bu kelimenin öğrenciler tarafından mutlaka öğrenilmesi gerektiği anlaşılabacaktır.

“akıl” kelimesinde 2’yi işaretlerseniz, bu kelimenin öğrenci tarafından daha önceden öğrenildiği anlaşılabacaktır.

Yrd. Doç. Dr. Yusuf DOĞAN
Danışman
Gazi Üniversitesi

Aslıhan MURAT
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Aşağıdaki iki soruyu cevaplandırdıktan sonra kelime ve deyimlerle ilgili bölüme geçiniz.

I. Cinsiyetiniz

1. Kadın () 2. Erkek ()

II. Öğretmenlikte geçirdiğiniz hizmet süresi

1. () 1-5 yıl
2. () 6-10 yıl
3. () 11- 20 yıl
4. () 21 yıl ve üzeri

KELİME						KELİME						KELİME					
ahşap	1	2	3	4	5	çarık	1	2	3	4	5	gezgin	1	2	3	4	5
ak	1	2	3	4	5	çevik	1	2	3	4	5	gonca	1	2	3	4	5
akıbet	1	2	3	4	5	çirkin	1	2	3	4	5	gökçek	1	2	3	4	5
akıl	1	2	3	4	5	çok sesli	1	2	3	4	5	görünüm	1	2	3	4	5
aktör	1	2	3	4	5	çoraklaştırmak	1	2	3	4	5	görünüş	1	2	3	4	5
alaka	1	2	3	4	5	dâhi	1	2	3	4	5	gürz	1	2	3	4	5
alçak	1	2	3	4	5	darülbedayi	1	2	3	4	5	güvey	1	2	3	4	5
altın yaprak	1	2	3	4	5	data	1	2	3	4	5	güzel konuşma sanatı	1	2	3	4	5
anlaşmak	1	2	3	4	5	dayatmak	1	2	3	4	5	hadise	1	2	3	4	5
antika	1	2	3	4	5	dekor	1	2	3	4	5	hâkimiyet	1	2	3	4	5
apak	1	2	3	4	5	deneyim	1	2	3	4	5	haşmet	1	2	3	4	5
araştırmak	1	2	3	4	5	derin dondurucu	1	2	3	4	5	havza	1	2	3	4	5
asır	1	2	3	4	5	devrim	1	2	3	4	5	hayal	1	2	3	4	5
asil	1	2	3	4	5	dipfrize	1	2	3	4	5	hayat	1	2	3	4	5
âşık	1	2	3	4	5	dirlik	1	2	3	4	5	hayıflanmak	1	2	3	4	5
atik	1	2	3	4	5	doğal	1	2	3	4	5	heves	1	2	3	4	5
avuç içi kadar	1	2	3	4	5	dörtal	1	2	3	4	5	hızır acil servis	1	2	3	4	5
azimli	1	2	3	4	5	duyarlılık	1	2	3	4	5	hilal	1	2	3	4	5
bağ	1	2	3	4	5	duygu	1	2	3	4	5	hitabet	1	2	3	4	5
bağcı	1	2	3	4	5	düzen	1	2	3	4	5	hükümlerlik	1	2	3	4	5
bağımsızlık	1	2	3	4	5	ebemkuşağı	1	2	3	4	5	hüner	1	2	3	4	5
bağlama	1	2	3	4	5	ecdat	1	2	3	4	5	ideal	1	2	3	4	5
bahçıvan	1	2	3	4	5	ece	1	2	3	4	5	ihtar	1	2	3	4	5
baret	1	2	3	4	5	egemenlik	1	2	3	4	5	ihtişam	1	2	3	4	5
bariyer	1	2	3	4	5	eğilim	1	2	3	4	5	iletişim bozukluğu	1	2	3	4	5
bataklık	1	2	3	4	5	ehemmiyet	1	2	3	4	5	iletişim	1	2	3	4	5
bayındırlık	1	2	3	4	5	el	1	2	3	4	5	ilgi	1	2	3	4	5
becerikli	1	2	3	4	5	empoze etme	1	2	3	4	5	ilginç	1	2	3	4	5
belde	1	2	3	4	5	engel	1	2	3	4	5	ilim	1	2	3	4	5
bellemek	1	2	3	4	5	enstrüman	1	2	3	4	5	ilişki	1	2	3	4	5
benlik	1	2	3	4	5	entari	1	2	3	4	5	İlkile ilkile	1	2	3	4	5
bereket	1	2	3	4	5	erozyon	1	2	3	4	5	iltifat	1	2	3	4	5
bilim	1	2	3	4	5	eskimiş sözler	1	2	3	4	5	imik	1	2	3	4	5
binç	1	2	3	4	5	esrarlı	1	2	3	4	5	inançlı	1	2	3	4	5
binici	1	2	3	4	5	estağfurullah	1	2	3	4	5	incitmek	1	2	3	4	5
birader	1	2	3	4	5	estetik zevk	1	2	3	4	5	inlemek	1	2	3	4	5
biteviye	1	2	3	4	5	eşik	1	2	3	4	5	iradeli	1	2	3	4	5
bora	1	2	3	4	5	etki	1	2	3	4	5	iskete	1	2	3	4	5
bozlak	1	2	3	4	5	etyemezlik	1	2	3	4	5	istirham	1	2	3	4	5
bürünmek	1	2	3	4	5	evlek	1	2	3	4	5	işgal	1	2	3	4	5
büyü	1	2	3	4	5	fabl	1	2	3	4	5	itina	1	2	3	4	5
büyük adam	1	2	3	4	5	faks	1	2	3	4	5	kabiliyet	1	2	3	4	5
cehalet	1	2	3	4	5	falso	1	2	3	4	5	kağnı	1	2	3	4	5
cengâver	1	2	3	4	5	fen	1	2	3	4	5	kaide	1	2	3	4	5
cesur	1	2	3	4	5	fert	1	2	3	4	5	kâkül	1	2	3	4	5
cılız	1	2	3	4	5	fikir	1	2	3	4	5	kalker	1	2	3	4	5
computer	1	2	3	4	5	filarmoni	1	2	3	4	5	karayel	1	2	3	4	5
cömert	1	2	3	4	5	filozof	1	2	3	4	5	karikatür	1	2	3	4	5

çağ	1	2	3	4	5	fors	1	2	3	4	5	kasaba	1	2	3	4	5
çamur deryası	1	2	3	4	5	geçmiş severlik	1	2	3	4	5	kasırga	1	2	3	4	5
KELİME						KELİME						KELİME					
kasvet	1	2	3	4	5	mektep	1	2	3	4	5	pöhrenk	1	2	3	4	5
keçe	1	2	3	4	5	müstehak	1	2	3	4	5	sema	1	2	3	4	5
kent	1	2	3	4	5	müşteki	1	2	3	4	5	sıla	1	2	3	4	5
ket	1	2	3	4	5	mütemadiyen	1	2	3	4	5	sihir	1	2	3	4	5
kılavuz	1	2	3	4	5	mütevazı	1	2	3	4	5	simge	1	2	3	4	5
kibar	1	2	3	4	5	naturel	1	2	3	4	5	sonsuz karanlık	1	2	3	4	5
kokart	1	2	3	4	5	nazik	1	2	3	4	5	sulh	1	2	3	4	5
kompütür	1	2	3	4	5	netice	1	2	3	4	5	sur	1	2	3	4	5
konferans	1	2	3	4	5	nezaket	1	2	3	4	5	suret	1	2	3	4	5
kongre	1	2	3	4	5	nizam	1	2	3	4	5	süvari	1	2	3	4	5
konsensüs	1	2	3	4	5	nostaljik	1	2	3	4	5	şaheser	1	2	3	4	5
konsept	1	2	3	4	5	nükteci	1	2	3	4	5	şahrem	1	2	3	4	5
konservatuvar	1	2	3	4	5	okeylemek	1	2	3	4	5	şairlik	1	2	3	4	5
korniş	1	2	3	4	5	olanak	1	2	3	4	5	şehit	1	2	3	4	5
korunga	1	2	3	4	5	onaylamak	1	2	3	4	5	şer	1	2	3	4	5
koşul	1	2	3	4	5	onulmak	1	2	3	4	5	şöhret	1	2	3	4	5
kör karanlık	1	2	3	4	5	onur	1	2	3	4	5	şüphe	1	2	3	4	5
kraliçe	1	2	3	4	5	opera	1	2	3	4	5	tahsil	1	2	3	4	5
kul	1	2	3	4	5	orquestra	1	2	3	4	5	talim	1	2	3	4	5
kulis	1	2	3	4	5	ozan	1	2	3	4	5	talimatname	1	2	3	4	5
kuraklık	1	2	3	4	5	öğrenim	1	2	3	4	5	tanıştırmak	1	2	3	4	5
kural	1	2	3	4	5	ökse	1	2	3	4	5	tarh	1	2	3	4	5
kuşku	1	2	3	4	5	ölümsüzlük	1	2	3	4	5	tartışma	1	2	3	4	5
kutlu	1	2	3	4	5	öneri	1	2	3	4	5	tarz	1	2	3	4	5
kuvvet	1	2	3	4	5	önlem	1	2	3	4	5	tasa	1	2	3	4	5
kültür	1	2	3	4	5	ören	1	2	3	4	5	tecrübe	1	2	3	4	5
kürk	1	2	3	4	5	övüngen	1	2	3	4	5	temsil	1	2	3	4	5
laf	1	2	3	4	5	öz benlik	1	2	3	4	5	tepki	1	2	3	4	5
maharet	1	2	3	4	5	özdeyiş	1	2	3	4	5	terbiye	1	2	3	4	5
mahir	1	2	3	4	5	özen	1	2	3	4	5	tereddüt	1	2	3	4	5
mahzun	1	2	3	4	5	özgür	1	2	3	4	5	teşkilat	1	2	3	4	5
mail	1	2	3	4	5	özlem	1	2	3	4	5	teşrin	1	2	3	4	5
mal etmek	1	2	3	4	5	peyzaj güzelliği	1	2	3	4	5	tezene	1	2	3	4	5
mamur	1	2	3	4	5	pınar	1	2	3	4	5	tezgâh	1	2	3	4	5
medeniyet	1	2	3	4	5	piyes	1	2	3	4	5	tıbbiyeli	1	2	3	4	5
medyatik	1	2	3	4	5	polo	1	2	3	4	5	tirşe	1	2	3	4	5
mehmetçik	1	2	3	4	5	radasyon	1	2	3	4	5	tomurcuk	1	2	3	4	5
meltem	1	2	3	4	5	rafine	1	2	3	4	5	trend	1	2	3	4	5
memleket	1	2	3	4	5	rahmet	1	2	3	4	5	tutam	1	2	3	4	5
meşhur	1	2	3	4	5	rehber	1	2	3	4	5	tuzak	1	2	3	4	5
meteor	1	2	3	4	5	rol	1	2	3	4	5	ulus	1	2	3	4	5
meziyet	1	2	3	4	5	röportaj	1	2	3	4	5	umut	1	2	3	4	5
mızrak	1	2	3	4	5	saflık	1	2	3	4	5	us	1	2	3	4	5
millî	1	2	3	4	5	sanat	1	2	3	4	5	uydu	1	2	3	4	5
mirasyedi	1	2	3	4	5	saptırmak	1	2	3	4	5	uygar	1	2	3	4	5
muhafız	1	2	3	4	5	seçkin	1	2	3	4	5	uzak dünyalar	1	2	3	4	5
muharebe	1	2	3	4	5	sedir	1	2	3	4	5	uzlaşma	1	2	3	4	5
muharrir	1	2	3	4	5	seher yeli	1	2	3	4	5	üçra	1	2	3	4	5
munis	1	2	3	4	5	sema	1	2	3	4	5	üslup	1	2	3	4	5

DEYİM						DEYİM					
açık kapı bırakmak	1	2	3	4	5	ekmek teknesi	1	2	3	4	5
ağzı kulaklarına varmak	1	2	3	4	5	foyası meydana çıkmak	1	2	3	4	5
ağzından bal damlamak	1	2	3	4	5	gönül telini titretmek	1	2	3	4	5
ballandıra ballandıra anlatmak	1	2	3	4	5	göz açıp kapayıncaya kadar	1	2	3	4	5
başına iş açmak	1	2	3	4	5	göz boyamak	1	2	3	4	5
başına kakmak	1	2	3	4	5	gözleri parlamak	1	2	3	4	5
baştan savmak	1	2	3	4	5	gözlerine inanmamak	1	2	3	4	5
bayram etmek	1	2	3	4	5	gözünde tutmek	1	2	3	4	5
benliğine işlemek	1	2	3	4	5	gözüne girmek	1	2	3	4	5
burnunda tutmek	1	2	3	4	5	gurbete çıkmak	1	2	3	4	5
burnundan fitil fitil getirmek	1	2	3	4	5	har vurup harman savurmak	1	2	3	4	5
can kulağıyla dinlemek	1	2	3	4	5	hayat vermek	1	2	3	4	5
çöllerde kalmış	1	2	3	4	5	haz duymak	1	2	3	4	5
damdan düşmek	1	2	3	4	5	hor bakmak	1	2	3	4	5
dış kapının mandalı	1	2	3	4	5	hoşnut etmek	1	2	3	4	5
didik didik etmek	1	2	3	4	5	hüküm vermek	1	2	3	4	5
dil dökmek	1	2	3	4	5	içi cız etmek	1	2	3	4	5
dili dişi tutmak	1	2	3	4	5	içi kararmak	1	2	3	4	5
dillere destan olmak	1	2	3	4	5	İçimi güldürmek	1	2	3	4	5
dirsek çürütmek	1	2	3	4	5	işin içinden çıkamamak	1	2	3	4	5
dizini dövmek	1	2	3	4	5	itiraf etmek	1	2	3	4	5
donup kalmak	1	2	3	4	5	kafa yormak	1	2	3	4	5
dost canlısı olmak	1	2	3	4	5	kafasında şimşek çakmak	1	2	3	4	5
el kapılarında çalışmak	1	2	3	4	5	kapı dışarı edilmek					
eli kolu bağlı beklemek	1	2	3	4	5	lime lime olmak	1	2	3	4	5

feda etmek	1	2	3	4	5	medet ummak	1	2	3	4	5
kapı duvar olmak	1	2	3	4	5	perişan etmek	1	2	3	4	5
kapı kapı gezmek	1	2	3	4	5	peşini bırakmak	1	2	3	4	5
kapı komşu olmak	1	2	3	4	5	pılıyı pırtıyı toplamak	1	2	3	4	5
kapıdan kovulsa bacadan girmek	1	2	3	4	5	posta koymak	1	2	3	4	5
kapısı açık olmak	1	2	3	4	5	sulh olmak	1	2	3	4	5
kapısın aşındırmak	1	2	3	4	5	suratına çarpmak	1	2	3	4	5
kapısında büyümek	1	2	3	4	5	şevke gelmek	1	2	3	4	5
kapıya dayanmak	1	2	3	4	5	taban tepmek	1	2	3	4	5
karış karış gezmek	1	2	3	4	5	tedirgin etmek	1	2	3	4	5
kendinden geçmek	1	2	3	4	5	umudunu yitirmemek	1	2	3	4	5
kendini alamamak	1	2	3	4	5	ümit etmek	1	2	3	4	5
konuk ağırlamak	1	2	3	4	5	üzerinde durmak	1	2	3	4	5
koruyup kollamak	1	2	3	4	5	vakit öldürmek	1	2	3	4	5
kökünü kurutmak	1	2	3	4	5	varını yoğunu harcamak	1	2	3	4	5
köşe bucak kaçmak	1	2	3	4	5	yad etmek	1	2	3	4	5
köşeye çekilmek	1	2	3	4	5	yarasını sarmak	1	2	3	4	5
köşeye sıkıştırmak	1	2	3	4	5	yerinde yeller esmek	1	2	3	4	5
kulak ardı etmek	1	2	3	4	5	yola doğrulmak	1	2	3	4	5
küplere binmek	1	2	3	4	5	yola düşmek	1	2	3	4	5
kalp kırmak	1	2	3	4	5	yola koyulmak	1	2	3	4	5
kanı donmak	1	2	3	4	5	yoldan çıkmak	1	2	3	4	5
merdiven dayamak	1	2	3	4	5	yoldan sapmak	1	2	3	4	5
mirasa konmak	1	2	3	4	5	yolunu tutmak	1	2	3	4	5
nam salmak	1	2	3	4	5	yüreği rahat olmak	1	2	3	4	5
nazar değmek	1	2	3	4	5	yüreğini daraltmak	1	2	3	4	5

niyet tutmak	1	2	3	4	5	yüzünden düşen bin parça olmak	1	2	3	4	5
nura boğmak	1	2	3	4	5	mal etmek	1	2	3	4	5

EK – 4 Bilim Uzmanı Görüşü Formu

Sayın,

“İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin 6 ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Kelime Çalışmalarındaki Kelimelere Erişi Düzeylerinin Belirlenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışması yapıyorum. Bu çalışmada yer alacak etkinliklerle ilgili sizin de görüşlerinize ihtiyaç duymaktayım. Kelime ve deyim öğretimine yönelik yapılan çalışmalarda, öğrencilerin kelime veya deymi öğrenip öğrenmediğini tespit etmek için çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Aşağıda bu uygulamaların her biriyle ilgili birer örnek ve her örnekten sonra da bir değerlendirme tablosu verilmiştir. Sizden, uygulamaları inceledikten sonra o uygulamayla ilgili değerlendirme yapmanızı talep etmekteyiz. Önerileriniz olursa en son bölüme yazabilirsiniz. Çalışmamıza yapacağınız katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Aslıhan MURAT
Gazi Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

ETKİNLİK BAŞLIKLARI

1. Anlamları verilen kelimeleri yazma.

ETKİNLİK: Aşağıda verilen kelimelerle anlamlarını eşleştiriniz.

Anlam	Kelime
(a) Bir antlaşmada belirlenen hükümlerden her biri.	() tuzak
(b) Başkalarına karşı saygılı davranan	() uydu
(c) Bir kimsenin kendine özgü anlatım biçimi	() terbiyeli
(d) Bir bitkinin üzerinde bulunan ve ileride sap, çiçek veya yaprak verecek olan filiz	() koşul
(e) Bir gezegenin çekiminde bulunarak onun çevresinde dolanan daha küçük gezegen	() tarz
(f) Birini güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için kurulan düzen, komplo	() tomurcuk

	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
Anlamı ile verilen kelimeyi eşleştirme çalışmasını, öğrencilerin o kelimeyi öğrendiklerini tespit etmede kullanırım.					

2. Verilen kelimelerin karşıt anlamlarını yazma.

ETKİNLİK: Aşağıdaki kelimelerin karşıt anlamlarını yazınız.

Kelime	Karşıt anlam
açmak	
dur	
yanlış	
zarar	

	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
Kelimenin karşıt anlamını yazma çalışmasını, öğrencilerin o kelimeyi öğrendiklerini tespit etmede kullanırım.					

3. Verilen kelimenin sesteşini cümle içinde kullanma.

ETKİNLİK: Aşağıdaki kelimelerin sesteşini bularak bir cümle içinde kullanınız.

Kelime	Kelimenin sesteşinin kullanıldığı cümle
alay	
saç	
serin	
satır	

	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
Kelimenin sesteşini cümle içinde kullanma çalışmasını, öğrencilerin o kelimeyi öğrendiklerini tespit etmede kullanırım.					

4. Verilen kelimeleri cümlede terim anlamda kullanma.

ETKİNLİK: Aşağıdaki kelimeleri cümlede terim anlamda kullanınız.

Kelime	Kelimenin terim anlamda cümlede kullanımı
makas	
posta	
olasılık	
beyit	

	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
Kelimeyi terim anlamda cümlede kullanma çalışmasını, öğrencilerin o kelimeyi öğrendiklerini tespit etmede kullanırım.					

5. Verilen kelimelerin eş anlamlarını yazma.

ETKİNLİK: Aşağıdaki kelimelerin eş anlamlarını yazınız.

Kelime	Eş anlamı
yurt	
cevap	
konuk	
okul	

	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
Kelimenin eş anlamını yazma çalışmasını, öğrencilerin o kelimeyi öğrendiklerini tespit etmede kullanırım.					

6. Bazı harfleri verilen kelimeleri anlamlı bir şekilde tamamlama.

ETKİNLİK: Aşağıdaki kelimeleri anlamlı bir şekilde tamamlayınız.

Kelime	Kelimenin tamamlanmış şekli
k-sv-t	
m-h-f-z	
r-hb-r	
s-nt-z	

	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
Kelimeyi anlamlı bir şekilde tamamlama çalışmasını, öğrencilerin o kelimeyi öğrendiklerini tespit etmede kullanırım.					

7. Verilen deyimleri anlamları ile eşleştirme.

ETKİNLİK: Aşağıdaki verilen deyimleri anlamları ile eşleştiriniz.

Açıklama: Deyimlerin anlamlarını sağ sütundan bulunuz. Deyimin başındaki harfi bulduğunuz anlamın başına yazınız.

Deyim	Anlamı
(a) Pılı pırtıyı toplamak	() zamanı yararsız, gereksiz işlerle veya iş yapmadan geçirmek.
(b) Ağzından bal damlamak	() donakalmak, çok şaşırarak.
(c) Vakit öldürmek	() gitmek üzere bütün eşyalarını toplamak.
(d) Kanı donmak	() çok tatlı konuşmak.

	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
Deyimi anlamıyla eşleştirme çalışmasını, öğrencilerin o kelimeyi öğrendiklerini tespit etmede kullanırım.					

8. Verilen deyimlerin anlamlarını yazma.

ETKİNLİK: Aşağıdaki deyimlerin anlamlarını yazınız.

Deyim	Anlamı
aklına getirmemek	
gözden geçirmek	
göze almak	
sevk etmeKk	

	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
Deyimin anlamını yazma çalışmasını, öğrencilerin o deyimini öğrendiklerini tespit etmede kullanırım.					

9. Verilen kelimelerden bilinenleri işaretleme, cümle içinde kullanma.

ETKİNLİK: Bildiğiniz kelimeleri işaretleyip(x), bir cümle içinde kullanınız.

Kelime	Cümle içinde kullanımı
() medeniyet	
() terbiye	
() ecdat	
() opera	

	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
Kelimeyi cümle içinde kullanma çalışmasını, öğrencilerin o kelimeyi öğrendiklerini tespit etmede kullanırım.					

10. Verilen kelimelerden bilinenleri işaretleme, anlamlarını yazma.

ETKİNLİK: Bildiğiniz kelimeleri işaretleyip(x), anlamlarını yazınız.

Kelime	Anlamı
() kurgu	
() rivayet	
() mizaç	
() müsabaka	
() süngü	

	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
Kelimenin anlamını yazdırma çalışmasını, öğrencilerin o kelimeyi öğrendiklerini tespit etmede kullanırım.					

EK-5 Öğrenci verilerinden Alınan Örnekler

Aşağıda araştırmada kullanılan 128 kelimeden 33’ü “*Kelimeyi Anlamıyla Eşleştirme*” etkinliğinde, 52 deyimden 28’i “*Deyimi Anlamıyla Eşleştirme*” etkinliğinde kullanılmıştır. Geriye kalan kelime ve deyimlere ilişkin örnekler aşağıda yer almaktadır.

Kelime

eğilim

Anlamı: Meyil

Cümle: Kardeşimin dans etmeye eğilimi vardı.

Anlamı: İstemek

Cümle: O kadar çok eğilim etmişti ki sonunda oldu.

vasıta

Anlamı: Araç

Cümle: Bu tür vasıtaları kullanarak amacına rahatça ulaşabilirsin.

Anlamı: Olay

Cümle: O yerde vasıta varmış.

gonca

Anlamı: Tomurcuk

Cümle: Bizim bahçedeki çiçek tomurcuklanmaya başladı.

Anlamı: Goncagül

Cümle: Goncagül bahçeye çıktı.

ecdat

Anlamı: Ata

Cümle: Ecdadımızın fethettiği yerlerde bugün ne hallerdeyiz.

Anlamı: Varlık

Cümle: Ecdadını kimse bilmez.

ebemkuşağı

Anlamı: Gökkuşağı

Cümle: Yağmur yağdıktan sonra gökkuşağı çıktı.

Anlamı: Ebemin kuşağı

Cümle: Beline ebemkuşağını taktı.

cehalet

Anlamı: Bilgisizlik

Cümle: Onun cehaleti yüzünden gençliği yandı.

Anlamı: Hiyanet

Cümle: Ona hiyanet etmiştir.

dirlik

Anlamı: Huzur

Cümle: Hiç dirliğimiz yok.

Anlamı: Güçlülük

Cümle: 80 yaşında olmasına rağmen çok diri.

empoze etme

Anlamı: Dayatma

Cümle: Fikirlerini bize empoze etmeye çalışıyor.

Anlamı: Hipnoz etmek

Cümle: Elindekini sallayınca empoze oldum.

nizam

Anlamı: Düzen

Cümle: Bu dünyada herşey bir düzen üzerine yaratılmıştır.

Anlamı: Siper almak

Cümle: Karşısındaki tahtaya nizam aldı.

müracaat

Anlamı: Başvuru

Cümle: Patent almak için TPE'ye müracaat etti.

Anlamı: Şikayet

Cümle: Belediyeye şikayet etti.

münakaşa

Anlamı: Tartışma

Cümle: Arkadaşlarımızla sınıfta münakaşa yaptık.

Anlamı: Rekabet

Cümle: Ahmet'le yarışta rekabet ettik.

suret

Anlamı: Görünüş

Cümle: Onun suretine bakınca hayattan soğudum.

Anlamı: Neden

Cümle: Osmanlıda bu suretten kafasını kestiler.

teşkilat

Anlamı: Örgüt, kurum

Cümle: Herkes onun teşkilatında çalışmaya can atıyordu.

Anlamı: Ordu

Cümle: O büyük bir teşkilatla savaşa girdi.

yalçın

Anlamı: **Dik, sarp**

Cümle: Bu yalçın dağlar ne kadar güzel.

Anlamı: Rüzgar

Cümle: Bugün dışarıda yalçın çok fazla.

hayıflanmak

Anlamı: Üzölmek

Cümle: Sürekli dilenciği görünce hayıflanıyordu.

Anlamı: Böbürlenmek

Cümle: O çok hayıflanıyor.

kongre

Anlamı: Kurultay

Cümle: Sendikanın kurultayı üç gün sonra olacak.

Anlamı: Seçim

Cümle: Bu kongre çok heyecanlı.

belde

Anlamı: İlçeden küçük yerleşim yeri .

Cümle: Bu küçük beldede dostluk ilişkisi oldukça fazladır.

Anlamı: Birşeyin herhangi bir yeri.

Cümle: Babam beldede çalışıyor.

meziyet

Anlamı: Özellik , güzel bir şeyi yapabilme yeteneği.

Cümle: Tüm meziyetlerini bu yarışmada sergilemişti.

Anlamı: Eski bir ülke

Cümle: Osmanlı meziyeti zamanında çok güçlüydü.

antika

Anlamı: Eskiden kalmış değerli tarihi eşya.

Cümle: Müzede antika eşyalar var.

Anlamı: Tarihe eser.

Cümle: Bizim okulda Antika bir öğretmen var.

aktör

Anlamı: Erkek oyuncu.

Cümle: Gelmiş geçmiş en iyi erkek oyuncuydu.

Anlamı: Başrol oyuncusunun bir alt kademesidir.

Cümle: Büyünce çok iyi aktör olacaktı.

vizyon

Anlamı: Gösterim

Cümle: O film vizyona girdi.

Anlamı: Küçük bir sansar cinsi.

Cümle: Bu vizyon çok çirkin.

sıla

Anlamı: Geride bırakılan özlem duyulan yer.

Cümle: Gurbette olduğum için sılayı çok özledim.

Anlamı: Sıla gibi boylu vb.

Cümle: Sıla gibi boyun vardı.

üçra

Anlamı: Uzak, kenar veya köşe.

Cümle: Şehrin en üçra yerinde oturuyor.

Anlamı: Borç

Cümle: Bu ay bankaya ücreti vardı.

uzlaşma

Anlamı: Bir konu hakkında fikir birliği oluşturma, ortak noktada karar kılma.

Cümle: Ben seninle uzlaşmaya çalıştıkça sen işi yokuşa sürüyorsun.

Anlamı: Yakınlaşmanın zıttı, Birinden bir şeyden uzağa gitme.

Cümle: O benden çok uzaklaştı.

ziynet

Anlamı: Kıymetli eşya, değerli süs

Cümle: Hırsız ziynet eşyalarını alıp kaçmış.

Anlamı: Namus

Cümle: Bir insanın ziyneti, gururu iffeti her şeyden önemlidir.

seminer

Anlamı: Bir konu hakkında bilgilendirmek amacı ile yapılan konuşma.

Cümle: Teyzem dün seminere gitmiş.

Anlamı: Yardım partisi

Cümle: Bugün okulda seminer yapılacak.

çoraklaştırmak

Anlamı: Çorak duruma getirmek.

Cümle: Çoraklaştırma çalışmaları sürüyor.

Anlamı: Karıştırmak

Cümle: Sınavda her şeyi birbirine karıştırdı.

öz benlik

Anlamı: Bir kimsenin benliği, kendi manevi varlığı.

Cümle: Kendi özbenliğini taşıyor.

Anlamı: Öz güvenç

Cümle: Ona sonsuza kadar öz güvençim var.

çöllerde kalmış

Anlamı: Çaresiz kalmak

Cümle: O kadar çaresizdiki çöllerde kalmış gibiydi.

Anlamı: Çöllerde kalmış gelemiyor.

Cümle: Bu adam dün çölde kalmış.

ballandıra ballandıra anlatmak

Anlamı: Herhangi bir şeyi iyi yönüyle güzel ve abartarak anlatma, yapma.

Cümle: Yaptıklarını ballandıra ballandıra anlattı.

Anlamı: Lafi uzata uzata konuşmak.

Cümle: Komşumuz her şeyi ballandıra ballandıra konuştu.

didik didik etmek

Anlamı: En ince ayrıntısına kadar incelemek

Cümle: Çantasını bulmak için her yeri didik didik aradı.

Anlamı: Çok tozlu aramak

Cümle: Evi didik ettiler.

estetik zevk

Anlamı: Uyum, göz hoşluğu.

Cümle: Estetik zevke çok önem verir.

Anlamı: Estetik yaptırmayı sevmek

Cümle: O estetikten zevk alıyordu.

duyarlılık

Anlamı: Anlayışlı olmak, herhangi bir meseleye ilgisiz kalmamak.

Cümle: Bu şehrin insanları çevrelerine çok duyarlıdır.

Anlamı: Meraklı

Cümle: O çok duyarlı biriydi.

hâkimiyet

Anlamı: Egemenlik

Cümle: Osmanlıda hâkimiyet hünkârdadır.

Anlamı: Kendine müsait olma.

Cümle: Onu gördüğüm an kendime hâkimiyet olamadım.

mal etmek

Anlamı: Bir şeyi bir şeyin değerinde kılmak, ait etmek.

Cümle: Bulduğu icadı halka mal etmişti.

Anlamı: Yenmek, sarhoş etmek

Cümle: Oyunda arkadaşı mal ettim.

radasyon

Anlamı: Işın, zararlı ışınlar

Cümle: Hamilelerin zararlı ışınlarla marus kalması tehlikelidir.

Anlamı: İletişim

Cümle: Teyzenle bilgisayardan konuşuyoruz.

rahmet

Anlamı: Merhamet

Cümle: Allah'ın rahmeti üzerinize olsun.

Anlamı: Ölmüş kişi

Cümle: Rahmetli olmuş.

cılız

Anlamı: Güçsüz, zayıf

Cümle: Sen çok zayıf birisin.

Anlamı: Korkak

Cümle: Neden bu kadar cılız çıktın.

yamaç

Anlamı: Dağın veya tepenin herhangi bir yanı.

Cümle: Bazı yamaçlarda çok diktir.

Anlamı: Paraşüt

Cümle: Uçaktan aşağıya yamaç indi.

geçmişseverlik

Anlamı: Nostalji, geçmişi sevmek.

Cümle: Çok geçmiş severdi.

Anlamı: Mazide kalmak.

Cümle: Onlar artık mazide kaldı.

viran

Anlamı: Harap, yıkık

Cümle: Viran oldu buralar!

Anlamı: kültür

Cümle: O çocuk çok viran.

ihhtar

Anlamı: Uyarı

Cümle: O kopya çekince kurulda uyarı almıştı.

Anlamı: Gurur duymak

Cümle: Ondan ihhtar duyuyorum.

ideal

Anlamı: Ülkü

Cümle: Onun ideali hepimizden farklı.

Anlamı: Kefil

Cümle: Ben bu konuya ideal oldum.

hüner

Anlamı: Beceri

Cümle: Yarışmacılar hünerlerini sergilemek için sahneye çıktı.

Anlamı: Güzellik

Cümle: Annem güzel eliyle yemek yaptı.

ihhtışam

Anlamı: Görkem

Cümle: Çok ihhtışamlı bir evi vardı.

Anlamı: Abartılmış bir şey.

Cümle: Bu eşyayı çok abarttı .

ehemmiyet

Anlamı: Önem

Cümle: Bu işlere çok önem verir.

Anlamı: Güvenlik

Cümle: Senin ehemmiyetinden ben sorumluyum.

ozan

Anlamı: Şair

Cümle: O büyük bir halk ozanıdır.

Anlamı: Han'ın oğlu

Cümle: Bu ozan ününü gösterebilir.

şer

Anlamı: Kötü

Cümle: Kötü sözlerden uzak duruyordu.

Anlamı: İyi niyet

Cümle: İyi niyetli biriydi.

ece

Anlamı: Kraliçe

Cümle: O kendini kraliçe zannediyor.

Anlamı: Gece

Cümle: Gece oldu, yatalım artık.

netice

Anlamı: Sonuç

Cümle: Bu işin neticesi nereye varacak merak ediyorum.

Anlamı: Sadet

Cümle: Neticeye varamadı.

us

Anlamı: Akıl

Cümle: Aklını kullanırsa herşeyi yapabilir.

Anlamı: Sayı

Cümle: Ashı uslu sayıları anladı.

yas

Anlamı: Matem

Cümle: Kırk gün kırk gece yas tuttu.

Anlamı: Beklemek

Cümle: Ona hep yas tuttum.

haşmet

Anlamı: Görkem

Cümle: Çok haşmetliydi.

Anlamı: İsim takmak

Cümle: Bugün bize haşmet geldi.

güvey

Anlamı: Damat

Cümle: Gelin ve damat düğün yerine geldiler.

Anlamı: Fazlalık

Cümle: İç güveysi geldi.

enstrüman

Anlamı: Çalgı

Cümle: Tüm enstrümanlar vardı bu konserde.

Anlamı: Saz

Cümle: Büyük bir saz alcam.

hadise

Anlamı: Olay

Cümle: Kongreden sonra birçok hadise cereyan etti.

Anlamı: Haber

Cümle: Postacı güzel hadiseler getirdi.

akıbet

Anlamı: Sonuç

Cümle: Bu işin sonucu nasıl olur merak ediyorum.

Anlamı: Hırs

Cümle: Son günlerde çok akıbet yaptı.

alaka

Anlamı: İlgı

Cümle: Teyzem işine çok ilgi gösteriyor.

Anlamı: Muhattap

Cümle: Onunla çok muhattaptı.

atik

Anlamı: Çevik

Cümle: Usain Bolt çok atik bir sporcudur.

Anlamı: Eski

Cümle: Herkes çok fazla eski eşya kullanıyor.

bellemek

Anlamı: Öğrenmek

Cümle: Kardeşim alfabeyi hemen belledi.

Anlamı: Bitirmek

Cümle: Bu işi belledi.

bayındırlık

Anlamı: İmar

Cümle: İmar edilen yerlere taşındılar.

Anlamı: Bıkmak

Cümle: Artık ödevlerden bayındırlık geldi.

bariyer

Anlamı: Engel

Cümle: Hemzemin geçitlerinde karayolu güvenliğini sağlamak için engel yapıldı.

Anlamı: Kazan

Cümle: Savaşta kazanları geçemediler.

benlik

Anlamı: Şahsiyet

Cümle: İnsan benliğini hiçbir zaman kaybetmemelidir.

Anlamı: Dünyada varlık

Cümle: Benim varlığım sadece dünyadadır.

bilinç

Anlamı: Şuur

Cümle: Bu konuda herkesi bilinçlendirmeliyiz.

Anlamı: Tasarruf

Cümle: Bu sene borcumuz çoğaldığı için tasarruf yapalım dedik.

devrim

Anlamı: İnkılap

Cümle: Sanayi devrimi sömürgecilik yarışını başlattı.

Anlamı: Zaman

Cümle: Hangi devrimden kalma bu alet.

itina

Anlamı: Özen

Cümle: Ödevlerime gereken itinayı gösterince ödevimden yüz aldım.

Anlamı: Zorla

Cümle: İtina ederek iş yaptırdı.

biteviye

Anlamı:.....

Cümle:.....

Anlamı: Hemen bitecek olan.

Cümle: Bu cümle biteviye.

bürünmek

Anlamı: Sarınmak, örtünmek

Cümle: Bir köşeye çekildi, elindeki battaniyeye sıkıca büründü.

Anlamı: Süzme, geçmek.

Cümle: Sınav puanını duyunca bir köşeye büründü, geçti ve sündü.

ket

Anlamı: Engel

Cümle: Önüne gelen engelleri bir bir aşıyor.

Anlamı: Keçi kılından yapılan ayakkabı türü.

Cümle: O kız yeni ket almış.

hükümlanlık

Anlamı: Egemenlik

Cümle: O egemenlik yanlısıdır.

Anlamı: Kiral olmak

Cümle: Evin hükümlanlığı babamdır.

etyemezlik

Anlamı: Vejeteryan

Cümle: Benim annem bir vejeteryandır.

Anlamı: Umursamazlık

Cümle: Bu olay'a etyemezlik yapıyorsun.

mamur

Anlamı: Bayındır

Cümle: Bizim oralar çok mamur.

Anlamı: Masum

Cümle: Bakma öyle mamur mamur.

keçe

Anlamı: Keçi kılından yapılmış kaba kumaş.

Cümle: Onun keçeden yapılmış bir tokası var.

Anlamı: Duşda vücudumuzu yıkarken yardımcı olur.

Cümle: Anne banyoda keçe var mı ovalyacamda.

iletişim bozukluğu

Anlamı: Kişiler arasındaki iletişimin düzgün ve olumlu olmaması.

Cümle: Onun ailesiyle çeşitli iletişim bozuklukları vardı.

Anlamı: Telefon kesilmesi

Cümle: Yeğenimle konuşurken hat kesildi.

iltifat

Anlamı: Bir kişiyi övmek veya o kişiyi nasıl beğendiğini söylemek.

Cümle: Ona iltifat ede ede bitiremedi.

Anlamı: Yalakalık.

Cümle: Yalakalık ediyorsun.

yüz ağartıcı

Anlamı: Yüceltici, güzel hareket.

Cümle: Arkadaşım kazandığı başarılarla ailesinin yüzünü ağarttı.

Anlamı: Azarlama.

Cümle: Oğluma yüz ağartıcı yaptım.

sentez

Anlamı: Ayrı ayrı parçaları bir araya getirmek, bütün oluşturmak.

Cümle: Bu maddeleri sentezledim.

Anlamı: Diş.

Cümle: Sentezi ağrıdı.

gözünde tutmek

Anlamı: Çok özlemek

Cümle: Doğup büyüdüğü topraklar gözünde tutüyordu.

Anlamı: 1 kişiyi veya daha fazla arkadaşımızı falan 10 15 sene görememek.

Cümle: Aleyne 10 yıl boyunca gözünde tuttu.

sezon

Anlamı: Mevsim

Cümle: Yaz sezonu çok hayırlıydı.

Anlamı: Yarı final, son.

Cümle: Dizi son finale girmiş.

seyirlik

Anlamı: İzlemeye değer olan, seyir için olan.

Cümle: Dışarıda seyirlik bir manzara varmış.

Anlamı: Tribün

Cümle: Fenerbahçe seyirlikleri çok büyük.

üslup

Anlamı: Anlatış biçimi, anlaşıma.

Cümle: Yazar kitabını sade bir üslupla yazmış.

Anlamı: Gelenek

Cümle: Gelenek olarak kıyafetlerini giydiler.

yakınmak

Anlamı: Şikayet etmek

Cümle: O hep yakınırdı.

Anlamı: İnkâr etmek

Cümle: Hergün yakınıyordu suçlu olmadığını.

rafine

Anlamı: Arıtma

Cümle: Bu zeytinyağlar rafine ediliyor.

Anlamı: Raf

Cümle: Bu marketin rafineleri çok güzel.

ören

Anlamı: Kalıntı

Cümle: Oradan sonra farklı örenleri gezdik.

Anlamı: Alan

Cümle: Bu alanda önceden keçiler otlardı.

münasebet

Anlamı: İlişki

Cümle: Onunla münasebetimiz iyidir.

Anlamı: Sorumluluk

Cümle: O büyük sorumluluk aldı.

fors

Anlamı: Gösterişlilik

Cümle: Çok forsluydu.

Anlamı: Havalı

Cümle: Forsu indi.

maharet

Anlamı: Beceri, ustalık

Cümle: Annemin çok fazla mahareti var.

Anlamı: Hızlı

Cümle: Senin gelinde pek hızlı.

sedir

Anlamı: Divan

Cümle: Divana uzanıp yıldızları izliyordu.

Anlamı: Halı

Cümle: Yeni bir sedir aldık.

kökünü kurutmak

Anlamı: Bir şeyi bir daha çıkmayacak şekilde yok etmek.

Cümle: O zararlı çiçeğin kökünü kuruttu.

Anlamı: Ailesinin yavaş yavaş ölmesi.

Cümle: Kanımız babamı vurdu.

dış kapının mandalı

Anlamı: Önem verilmeyen değersiz, aile içine veya ortama alınmayan kişi.

Cümle: Artık o benim gözümde dış kapının mandalıdır.

Anlamı: Her şeyi dinleyip başka bir kimseye yetiştirmek.

Cümle: Dış kapının mandalıydı.

dirsek çürütmek

Anlamı: Birşeyi başarmak için çok çalışmak.

Cümle: Üniversiteye girmek için yıllarca dirsek çürüttü.

Anlamı: Çok hastalıklı olmak.

Cümle: Ali dirseğini çürüttü.

dost canlısı olmak

Anlamı: İyi sevecen, çabuk arkadaş edinebilen biri olmak.

Cümle: Buradaki insanlar çok dost canlısı.

Anlamı: Doğayı ve hayvanları sevmek.

Cümle: Doğayı ve hayvanları çok sever.

har vurup harman savurmak

Anlamı: Bir malı veya herhangi bir şeyi acımadan ve sonuna kadar kullanmak.

Cümle: Her şeyi har vurup harman savuruyordu.

Anlamı: Dağınık olmak, esip gürlemek.

Cümle: Har vurup harman savuruyor şu sıralar.

sulh olmak

Anlamı: Barış yapmak, barış içinde olmak.

Cümle: Savaş bitmişti ve ülke yıllardır özlemini gerçekleştirip, sulh olmuştu.

Anlamı: Zengin olmak.

Cümle: Bu ailenin sulhu çok fazla.

ekmek teknesi

Anlamı: Geçimini sağladığı yer.

Cümle: Onun kırk yıllık ekmek teknesiydi.

Anlamı: Bir ekmeğin fabrikası.

Cümle: Dedemin ekmek fabrikası var.

damdan düşmek

Anlamı: Yüksek bir mevkiden, konumdan düşmek, duygusal yönden çökmek.

Cümle: Bu lafları duyunca damdan düşmüş gibi oldum.

Anlamı: Atlamak.

Cümle: Kardeşim benim kitabımı balkondan attı.

foyası meydana çıkmak

Anlamı: Yaptığı sakladığı şeyin öğrenilmesi meydana çıkması.

Cümle: Dilara'nın foyası meydana çıktı.

Anlamı: Sahtekar.

Cümle: O resmen bir sahtekar.

gönül telini titretmek

Anlamı: İçine işlemek, etkilenmek, derinden etkilenmek.

Cümle: Bu müzik gönül telini titretti.

Anlamı: Sevmek

Cümle: O Bülent Ersoy'un gönül telini titretti.

İç cız etmek

Anlamı: İç sızlamak

Cümle: O çocuğu sokakta öylece görünce iç cız etmişti.

Anlamı: Titreşim alma, sarsılma.

Cümle: Telefonun sesini duyunca içim cız etti.

medet ummak

Anlamı: Yardım beklemek

Cümle: Artık komşulardan medet umuyordu.

Anlamı: Yalvarmak

Cümle: Herkese medet umuyordu.

merdiven dayamak

Anlamı: İleri bir yaşa yaklaşmak.

Cümle: On dördüme merdiven dayadım.

Anlamı: Sürekli orda olmak.

Cümle: Sende bizim eve merdiven dayadın bir türlü gidemedin.

nam salmak

Anlamı: Ünü olmak, tanınmak ününü her yere yayma.

Cümle: Buraya nam salmış bir kişidir.

Anlamı: Bir işten vazgeçmemek, o iş için çok uğraşmak.

Cümle: Derslerine nam salmak.

niyet tutmak

Anlamı: Birşeyi yapmak için karar vermek.

Cümle: Sınavı kazanacağına niyet tuttu.

Anlamı: Bir işi yapmaya yetkilenmek.

Cümle: Paraşütle atlamaya niyet tuttu.

nura boğmak

Anlamı: İyi işler yaparak kişiyi sevindirmek.

Cümle: Ahmet'i nura boğdu.

Anlamı: Güzelliğe temizlikle göstermek.

Cümle: Arkadaşımın yüzü nura boyanmış.

Burhan Melike
8-C N 657 714012

ETKİNLİK: Aşağıdaki verilen kelimelerin eş anlamlılarını karşılarına yazınız ve birer cümlede kullanınız.

Kelime	Eş Anlamı ve Cümle
eğilim	Eş anlamı: Yönelme, Cümle: Mimarlığa kareli olan eğilimi gerçekten bekleydi.
vasıta	Eş anlamı: Araç. Cümle: Tesc gelirken 2 vasıta değiştirip geliyor.
gonca	Eş anlamı: Cümle:
ecdat	Eş anlamı: Ata, soy, tarih. Cümle: Ecdatını bilmeyen, kendini tanıyanmayan insandır.
ebemkuşağı	Eş anlamı: Gökkuşağı. Cümle: Ebemkuşağı gökyüzünde belirdi mi, bütün çocuklar sevinç dolar.
cehalet	Eş anlamı: Cahillik. Cümle: cehalette baş etmek çok zor
dirlik	Eş anlamı: Cümle:
empoze etme	Eş anlamı: Cümle:

Elif Beyza OLCAY

ETKİNLİK: Aşağıdaki verilen kelimelerin anlamlarını yazınız ve birer cümlede kullanınız.

Kelime	Anlamı
belde	Anlamı: İlçe. Cümle: Bu hafta beldemizi başbakan ziyaret etti.
meziyet	Anlamı: Yeternek, marifet. Cümle: Serim meziyetin buna yeter.
antika	Anlamı: Eski, tarihi eser. Cümle: Antika eşyaları çok beğenir.
aktör	Anlamı: Oyuncu. Cümle: Bu dizinin aktörü çok iyi çalışıyor.
vizyon	Anlamı: Amaç. Cümle: Bizim vizyonumuz, çalışmaktır.
sıla	Anlamı: Geride bırakılmış, özlendiği yer. Cümle: Gurbetteyim, silâyı çok özleyorum.
üçra	Anlamı: Tenha. Cümle: Şiir yazmak için üçra yerleri tercih ederim.
uzlaşma	Anlamı: Bir konuda varılan son nokta, anlaşma. Cümle: Ödeurimiz konusunda uzlaşmaya varıldı.

ilayda Erken

Verilen deyimlerin anlamlarını yazma ve cümlede kullanma.

ETKİNLİK: Aşağıdaki deyimlerin anlamlarını yazınız ve birer cümlede kullanınız.

Deyim	Anlamı
sulh olmak	Anlamı: Barış içinde olmak Cümle: Başka ülkelerle sulh olmalıyız
ekmek teknesi	Anlamı: iş yeri, para kazandığı iş Cümle: Dün ekmek teknesini kapattılar
damdan düşmek	Anlamı: aceleyle olmak Cümle: Böyle damdan düşer gibi olmaz ki
foyası meydana çıkmak	Anlamı: yalanı ortaya çıkmak Cümle: en sonunda foyası meydana çıktı
gönül telini titretmek	Anlamı: damardan dokunmak Cümle: bu sözler gönül telimi titretti

EK – 6 Öğrencilere Uygulanan Çalışma Kağıtlarından Örnekler

ETKİNLİK: Aşağıdaki verilen kelimelerin anlamlarını yazınız ve birer cümlede kullanınız.

Kelime	Anlamı
belde	Anlamı: Cümle:
meziyet	Anlamı: Cümle:
antika	Anlamı: Cümle:
aktör	Anlamı: Cümle:
vizyon	Anlamı: Cümle:
sıla	Anlamı: Cümle:
üçra	Anlamı: Cümle:
uzlaşma	Anlamı: Cümle:

ETKİNLİK: Aşağıdaki verilen deyimleri anlamları ile eşleştiriniz.

Açıklama: Deyimlerin anlamlarını sağ sütundan bulunuz. Deyimin başındaki harfi bulduğunuz anlamın başına yazınız. Aşağıda 6 deyim ve 7 deyim anlamı verilmiştir. Eşleştirilmeyen anlam boş bırakılacaktır.

Deyim	Anlamı
(a) kapı duvar olmak	() gelip çatmak
(b) kapısında büyümek	() gereğinde, bir konuya yeniden dönebilme imkânı bırakmak, kesip atmamak
(c) kapıya dayanmak	() bir kimseyi kabul etmemek, içeri almamak
(d) kapısı açık olmak	() istemeyerek bir işi yapma durumuna girmek
(e) açık kapı bırakmak	() herkesin serbestçe konuk olarak gelebileceği ev olmak
(f) kendini alamamak	() birinin evinde eğitim görüp yetişmek
	() çalındığı halde açılmayan kapı

Verilen deyimlerin anlamlarını yazma ve cümlede kullanma.

ETKİNLİK: Aşağıdaki deyimlerin anlamlarını yazınız ve birer cümlede kullanınız.

Deyim	Anlamı
İçî cız etmek	Anlamı: Cümle:
medet ummak	Anlamı: Cümle:
merdiven dayamak	Anlamı: Cümle:
nam salmak	Anlamı: Cümle:
niyet tutmak	Anlamı: Cümle:
nura boğmak	Anlamı: Cümle:

ETKİNLİK: Aşağıdaki verilen kelimelerin anlamlarını sağdaki sütundan bulup kelimelerin başında yer alan harfleri anlamların başına yazınız.

Kelime	Anlamı
(a) nükteci	() su birikmek, toplanmak
(b) nostaljik	() çok övünen
(c) opera	() perde asmaya yarayan, metal veya plastikten yapılmış araç
(d) polo	() nükte söyleyen
(e) övüngen	() at üzerinde sopayla oynanan bir tür top oyunu, çevgen.
(f) korniş	() nostalji ile ilgili, nostalji özelliği taşıyan
(g) ilkile ilkile	() sözlerinin bütünü veya çoğu şarkılı olarak söylenen müzikli tiyatro eseri
	() yürürken durmak

ETKİNLİK: Aşağıdaki verilen kelimelerin eş anlamlılarını karşılarına yazınız ve birer cümlede kullanınız.

Kelime	Eş Anlamı ve Cümle
nizam	Eş anlamı: Cümle:
müracaat	Eş anlamı: Cümle:
münakaşa	Eş anlamı: Cümle:
suret	Eş anlamı: Cümle:
teşkilat	Eş anlamı: Cümle:
yalçın	Eş anlamı: Cümle:
hayıflanmak	Eş anlamı: Cümle:
kongre	Eş anlamı: Cümle: